

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Інститут міжнародних відносин
Навчально-науковий центр «Синтез»
Кафедра теорії та історії соціології

«МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ДИСКУСІЇ»

МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНОГО СЕМІНАРУ

**«СУПЕРЕЧНОСТІ СТРУКТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ
ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ»**

22 березня 2018 року

Київ – 2018

ЗМІСТ

<p>Судаков Володимир Іванович док.соціол. наук, професор КНУ імені Тараса Шевченка, завідувач кафедри теорії та історії соціології</p> <p><i>СТРУКТУРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ПРОБЛЕМА ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОНТОЛОГІЧНИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ</i></p>	7
<p>Філіпенко Антон Сергійович д.е.н., професор, професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка</p> <p><i>ПРОДУКТИВНА СПРОМОЖНІСТЬ НАЦІЇ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР</i></p>	14
<p>Сірій Євген Володимирович док. соціол. н., проф., керівник НДС ф-ту соціології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка</p> <p><i>ПОЛІСЦЕНАРНІСТЬ ПРОЯВІВ СОЦІАЛЬНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ В СОЦІАЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМА: ВИБУДОВА КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МОДЕЛІ</i></p>	19
<p>Резнікова Наталія Володимирівна доктор економічних наук, професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка</p> <p><i>РИЗИКИ СИРОВИННОЇ ОРІЄНТАЦІЇ КРАЇН В ПРОЦЕСІ ДОСЯГНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ</i></p>	23
<p>Липов Володимир Валентинович Доктор економічних наук, професор, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, професор кафедри міжнародної економіки та менеджменту ЗЕД</p> <p><i>УКРАЇНА ТА ЄС: МІЖ СОЦІОКУЛЬТУРНИМ РЕЗОНАНСОМ ТА ДИСОНАНСОМ</i></p>	28
<p>Лапіна Вікторія Вікторівна к.соціол. наук, КНУ імені Тараса Шевченка, с.н.с «Центру наукових порівняльних досліджень» НДЧ факультету соціології</p> <p><i>СУПЕРЕЧНОСТІ ГЛОБАЛІЗОВАНИХ ПРОЯВІВ ІДЕОЛОГІЇ КОНСЬЮМЕРИЗМУ В УКРАЇНІ</i></p>	31

<p>Панченко Володимир Григорович кандидат історичних наук, докторант Маріупольського державного університету</p> <p><i>ПОТЕНЦІАЛ РЕСУРСНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ</i></p>	<p>35</p>
<p>Гордіца Кароліна Адольфівна к.е.н., науковий співробітник ДУ „Інститут економіки та прогнозування НАН України”</p> <p><i>СТРУКТУРНІ РИЗИКИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ: УРОКИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ</i></p>	<p>40</p>
<p>Лях Ірина Іванівна головний економіст, Інститут економіки промисловості НАН України</p> <p><i>ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ФАКТОРУ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В КОНТЕКСТІ УМОВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ</i></p>	<p>43</p>
<p>Боднарчук Тетяна Леонідівна к.е.н., науковий співробітник ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»</p> <p><i>ДЕРЖАВНА БЕЗСУБ’ЄКТНІСТЬ ЯК ЧИННИК ГАЛЬМУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У СВІТОВИЙ ТОВАРНІЙ РИНОК: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ</i></p>	<p>47</p>
<p>Литвин Любов Мирославівна к. е. н., доцент кафедри філософії та економічної теорії, Тернопільський національний педагогічний університету імені Володимира Гнатюка</p> <p><i>РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В АДАПТАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ДО КРИЗОВИХ ЯВИЩ</i></p>	<p>50</p>
<p>Дідківська Леся Володимирівна к.е.н., науковий співробітник відділу економічної історії ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»</p> <p><i>РОЛЬ КООПЕРАЦІЇ У ПОДОЛАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНСТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ</i></p>	<p>53</p>
<p>Литовченко В.П. кандидат філософських наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»</p> <p><i>ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ В КОНТЕКСТІ ДОБРОВІЛЬНОГО ОБ’ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД</i></p>	<p>57</p>

<p>Ціватий В.Г. кандидат історичних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України, доцент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн Київського національного університету імені Тараса Шевченка</p> <p><i>УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ПОЛІЦЕНТРИЧНОГО СВІТОУСТРОЮ ХХІ СТОЛІТТЯ: ТРАДИЦІЙНІСТЬ, ТРАНСФОРМАЦІЯ, ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ</i></p>	<p>61</p>
<p>Приятельчук Олена Анатоліївна к.е.н., доц., кафедри міжнародного бізнесу ІМВ КНУ ім. Т.Шевченка</p> <p><i>СУЧАСНА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ</i></p>	<p>65</p>
<p>Приймак В.М. к.е.н., доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка</p> <p>Романишин В.О. к.е.н., доцент ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана»</p> <p><i>СУПЕРЕЧНОСТІ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОЇ БІЗНЕС-СВІДОМОСТІ В ЕКОНОМІЦІ ЗНАНЬ</i></p>	<p>68</p>
<p>Анісімова Ольга Юріївна К.е.н., м.н.с. НДЧ Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка</p> <p><i>СОЦІОЛОГІЯ У ВИВЧЕННІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН</i></p>	<p>72</p>
<p>Рилач Наталія Михайлівна К.е.н., н.с. НДЧ Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка</p> <p><i>ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАЛУЧЕННЯ ДО ГЛОБАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ МЕРЕЖ</i></p>	<p>76</p>
<p>Намонюк Василь Євгенович к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка</p> <p><i>ГЛОБАЛЬНА РЕЛОКАЦІЯ ЛАНЦЮГІВ СТВОРЕННЯ ВАРТОСТІ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ</i></p>	<p>80</p>
<p>Кондов Костянтин Володимирович к.соціол. наук, КНУ імені Тараса Шевченка, м.н.с НДЧ факультету соціології</p> <p><i>СУПЕРЕЧНОСТІ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СУСПІЛЬСТВІ</i></p>	<p>84</p>

<p>Лях Олександр Віталійович К.е.н., провідний науковий співробітник, Інститут економіки промисловості НАН України</p> <p><i>ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕРІВНОСТІ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК: МАЙБУТНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ РИНКУ ПРАЦІ ТА МОЖЛИВІ ВІДПОВІДІ НА НИХ</i></p>	89
<p>Shkrabaliuk I.O. PhD, Assistant Professor, Department of International Economics and Marketing, Faculty of Economics, Taras Shevchenko National University of Kyiv</p> <p><i>THE INNOVATION AND R&D FINANCING SYSTEM OF UKRAINE FROM A TRIPLE HELIX PERSPECTIVE: VIABLE PRACTICES AND BOTTLENECKS</i></p>	92
<p>Савельєв Ю.Б. канд. філософ. наук, доцент Київський національний університет імені Тараса Шевченка</p> <p><i>ПОТЕНЦІАЛ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ: ЦІННІСНИЙ ВИМІР</i></p>	96
<p>Циганова Н.В. канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри банківської справи ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»</p> <p><i>ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРЕХОДУ ДО ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ</i></p>	99
<p>Мороз Ю.В. Здобувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка</p> <p><i>ПРИКЛАД ПОЛЬЩІ ТА БОЛГАРІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ</i></p>	103
<p>Уманців Владислав Юрійович Київський національний торговельно-економічний університет, студент бакалаврської програми «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності»</p> <p><i>НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ</i></p>	107
<p>Косарєв Т.В. аспірант кафедри економічної теорії та конкурентної політики, Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ</p> <p><i>ПРИНЦИПИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ</i></p>	113
<p>Кислощаєва Ірина Юрїївна Студентка магістерської програми спеціалізації «Міжнародний готельний бізнес», Київський національний торговельно-економічний університет</p>	116

<p>ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР РОЗВИТКУ КАНАЛІВ ЗБУТУ ПОСЛУГ ГОТЕЛЬНИМИ ОПЕРАТОРАМИ</p>	
<p>Резніков Володимир Петрович Заслужений журналіст України</p> <p>КОНФЛІКТОГЕННИЙ ТА РИЗИКОГЕННИЙ ХАРАКТЕР РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ</p>	<p>121</p>
<p>Морозова М.А. студентка, Національний авіаційний університет, м. Київ</p> <p>ЗАГРОЗИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ «БРУДНИХ» ГРОШЕЙ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ</p>	<p>126</p>
<p>Федоренко О.О студент Національного авіаційного університет</p> <p>ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ</p>	<p>128</p>
<p>Дейнеко Дмитро Олександрович Студент 4 курсу спеціальності «міжнародне право» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка</p> <p>COULD THE EURO-ATLANTIC INTEGRATION OF UKRAINE “GUARANTEE ITS SECURITY”? CONTROVERSY OF PUBLIC SUPPORT FOR JOINING NATO THROUGHOUT 2008-2018 IN UKRAINE</p>	<p>131</p>
<p>Рашевська К. Студентка IV курсу спеціальності «Країнознавство» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка</p> <p>ПЕРСПЕКТИВИ ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ КРИЗИ РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ</p>	<p>135</p>

УДК 316.2
СТРУКТУРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА: ПРОБЛЕМА ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОНТОЛОГІЧНИХ
СУПЕРЕЧНОСТЕЙ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

В.І.Судаков

зав. каф. теорії та історії соціології, д.соц.н., проф.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Науковим дослідженням новітніх трансформаційних змін українського суспільства вітчизняні вчені-суспільствознавці приділяють значну увагу. Вочевидь, що від якості проведення даних досліджень залежить і ефективність соціального управління економічним, політичним та культурним розвитком суспільства. Саме тому, починаючи з середини 90-х років минулого століття в Україні почали розроблятися спеціалізовані міждисциплінарні наукові концепції ідентифікації онтологічних суперечностей структурних трансформацій українського суспільства, які, водночас, спрямовані на пояснення об'єктивних та суб'єктивних труднощів його демократичного реформування. Слід зазначити, що дані концепції зараз певним чином взаємодоповнюють та конкурують між собою, створюючи певні пізнавальні стимули розвитку досліджень у даному науковому напрямку. Приймаючи до уваги дану обставину, *мета* даної доповіді полягає в здійсненні порівняльного аналізу та характеристиці теоретичних засад основних концепцій ідентифікації структурної трансформації українського суспільства.

1. Концепція онтологічної унікальності українського суспільства.

«Українське суспільство в політичній проекції - дуже далеке від класичних моделей. По-перше, воно не «по-західному», не класично розколото на лівий і правий фланги та центр. Іноді ліві виступають як консерватори, а праві- як прогресисти. Центр не завжди є центром. Адже він змінює свої

орієнтації то ліворуч, то праворуч, або просто виконує замовлення «сильних світу цього». По – друге, декларації лідерів та їхні практичні дії нерідко різко розходяться. По-третє, у масовій свідомості влада дедалі більше викликає недовіру, а її дії зустрічають прихований спротив, що виявляється у різних формах. Тому сама влада є джерелом напруженості, яке зростає в міру зростання недовіри до неї та до її дій. Це свідчить про зростання саморуйнуючої діяльності владних структур, про цілу серію перманентних криз у взаємовідносинах органів влади в трикутнику «президент - парламент - уряд» та між населенням та владою»¹. Важливо зазначити, що основні теоретичні положення даної концепції отримали також певну наукову аргументацію у працях Е.Афоніна, В.Ворони, М.Головатого, А.Кудряченка, І.Кураса, Е.Лібанової, В.Небоженка, О.Скрипнюка та ін.

2. Концепція кризи соціального самовизначення українського суспільства. «Криза соціального самовизначення в Україні означає, що, з одного боку, суспільство не «бачить» ні своєї соціальної природи, ні притаманних йому історичної індивідуальності та унікальності, ні свого соціального обличчя (фізіономії), з іншого боку суспільствознавча наука у спробах осмислити соціально-політичні, соціально-економічні та культурно-історичні зміни в країні стикається з труднощами їх розпізнавання та кваліфікації. Їй би належало обґрунтувати нову модель ідентифікаційної практики, однак на це немає офіційного замовлення держави»². Доцільно також вказати, що у монографічному дослідженні М.Шульги надана узагальнена система емпіричних доказів кризи соціального самовизначення громадян України, наслідком якої стало

---

¹Михальченко М.І., Журавський В.С., Танчер В.В. Соціально - політична трансформація України: реальність, міфологеми, проблеми вибору / М.І. Михальченко, В.С. Журавський, В.В.Танчер. - К.: Лотос, 1997. – С. 177.

²Тарасенко В.І., Іваненко О.О. Проблема самоідентифікації українського суспільства (соціотехнологічна парадигма) / В.І.Тарасенко, О.О.Іваненко.- К.: Інститут соціології НАН України, 2004.-С.164-165.

формування специфічних поведінкових стратегій діяльності, які спрямовані на пряме порушення норм демократичного правопорядку. Так, у 2009 році, згідно наведених вченим даних репрезентативних емпіричних соціологічних досліджень, 88% громадян заявили про свою готовність регулярно або вибірково здійснювати протиправні дії корупційного характеру та аморальні вчинки. Примітним є факт, що значна частина громадян підтримує участь у політичних демонстраціях, мітингах та пікетах як специфічну «професійну діяльність», яка повинна гарно оплачуватись. Тому громадян, «готових піти на політичні заходи заради винагороди, вже достатньо багато і складає 69 %». У 2010 році по причинам скрутного матеріального стану та «байдужого ставлення до усіх кандидатів», 24% опитаних громадян вважали можливим продати свій голос за гроші на виборах до органів влади³.

3. Концепція неефективності демократичного реформування українського суспільства. «Українське суспільство є суспільством «пострадянським» у тому сенсі, що воно і тепер зберігає сутнісні риси того соціального устрою, від якого громадяни і демократична частина політичної владної еліти намагались рішуче відмовитись. З перших років незалежності політична влада України обрала консервативний сценарій демократичних перетворень, наслідком чого стало відтворення застарілих соціальних структур та інститутів, їх стагнація та «шок без терапії». У результаті стихійної трансформації «з відкладеним декларованим транзитом» більшість громадян України знаходяться у стані амбівалентності по відношенню до інституціональних утворень, легальність яких не підкріплена ні правом ні мораллю»⁴. Важливо вказати,

---

³Шульга М.О. Дрейф на узбіччя. Двадцять років суспільних змін в Україні /М.О. Шульга. – К.: ТОВ.«Друкарня Бізнесполіграф», 2011 – С .118-148.

⁴Головаха Е.И.. Украинское общество. Четверть века вынужденной трансформации и перспектива демократического транзита / Е.И. Головаха // Держава та соціальні зміни. 25 років української незалежності: Матеріали УІІ міжнародної наук.-практ. конф. (м. Київ, 29-30 листопада.

що у працях останніх років О.Балакіревої, В.Горбуліна, А.Єрмолаєва, О.Злобної, П.Кутуєва, О.Куценко, В.Лапіної, С.Макеєва, І.Мартинюка, О.Резніка, Ю.Савельєва, Є.Сірого, В.Щербини підкреслено, що головним наслідком стихійного та непослідовного характеру здійснюваних в Україні реформ стало значне посилення соціальної напруженості. Саме цей ризикогенний та конфліктогенний чинник зараз об'єктивно зумовлює труднощі ефективного створення двох фундаментальних онтологічних умов забезпечення демократичної структурної трансформації українського суспільства: 1) територіальної цілісності України та 2) її соціальної цілісності.

4. Концепція оптимальної адаптації українського суспільства до глобальних тенденцій інтернаціоналізації суспільного життя.

Розвиток даної концепції потребує організації спеціалізованих досліджень глобальних якісних змін, які вже зараз практично в усіх країнах світу є найважливішими детермінантами організації та розвитку як соціальних відносин між індивідуальними та колективними суб'єктами суспільного життя, так і спеціалізованих політико-правових механізмів регуляції даних відносин на засадах демократії та гуманізму. Саме такі глобальні якісні зміни призводять до формування нових онтологічних стимулів інституціонального розвитку українського суспільства. По-перше, одним із таких визначальних стимулів слід вважати реальне утвердження якісно нової технологічної моделі ресурсної мобілізації, сутність якої виразно характеризують тенденції: 1) перетворення науки на безпосередню виробничу силу; 2) інтенсивної інтелектуалізації; 3) індивідуалізації; та 4) віртуалізації суспільного життя. Зазначимо, що сукупна дія даних тенденцій по-різному оцінюються вченими. Так, в концепціях постіндустріального та інформаційного суспільства (Д.Бел, П.Бурдьо, А.Турен, О.Тофлер, М.Кастельс, Б.Латур, тощо) формуються уявлення

про нові форми соціальної інтеграції між людьми на основі активного використання ними сукупного культурного капіталу, який, на думку вчених, є найбільш демократичним (по джерелам свого формування та відтворення) ресурсом сучасного суспільного розвитку. Водночас, відомі теоретики постмодерністської соціології (З.Бауман, У.Бек, Ж.Бодрійяр, Ф. Джеймісон, Н.Луман, Дж.Уррі, тощо) вказують на процеси посилення маніпулятивного впливу з боку владних політичних інституцій, які через мережу сучасних ЗМІ, транслуючи цінності способу життя владних еліт, реально утверджують меритократичний профіль соціальної структури суспільства та посилюють процеси соціальної поляризації. Таким чином, подальший демократичний розвиток буде обумовлюватися певним звуженням можливостей громадян реально впливати на функціональні режими владних інститутів. По-друге, доцільно також вказати на глобалізацію як на новітній фундаментальний процес, який, стимулюючи розвиток міжкультурних взаємодій та комунікацій, сприяє посиленню впливу інституціональної мережі міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО, тощо), які сприяють політичному і культурному розвитку в аспектах захисту прав людини та національних меншин, підтримки антивоєнних, миротворчих та екологічних рухів. По-третє, відомо, що процес відтворення ненасильницького соціального порядку у суспільствах різного типу завжди обумовлюється певною демократичною культурою цивілізованого вирішення проблем конкурентних та конфліктних взаємодій та комунікацій. Однак, в умовах зростаючої глобальної ринкової конкуренції та росту бідності у переважній більшості країн світу, як констатують авторитетні західні науковці (П.Бергер, Е.Гіденс, Дж.Стігліц, тощо), суттєво зменшується регулятивний потенціал владних інститутів в аспектах зниження масштабів репресивно-насильницьких дій. Виникає питання: яким чином політичні інститути функціонально сприяють гуманізації суспільного життя та елімінації жорстких репресивних форм насилля та примусу? Зазначимо, що деякі вчені (Г.Бехман, Р.Дарендорф,

Д.Норт) у своїх працях підкреслюють, що сучасні політичні системи здатні впливати лише на «перерозподіл насилля», а не знижувати його зростаючий репресивний вплив. Вочевидь, що в умовах запровадження гуманістичних форм організації соціального порядку в Україні важливим актуальним завданням є створення нових стимулів демократичної трансформації суспільного життя.

Висновки.

1. На основі здійсненого порівняльного аналізу теоретичних засад основних концепцій ідентифікації структурних трансформації українського суспільства доцільно визначити, що дане суспільство, по основним параметрам своєї соціальної ідентифікації, є суспільством пострадянським, демократична модернізація якого відбувається стихійно і непослідовно. Тому розпочаті ліберально-демократичні реформи не можна вважати надійною гарантією успішних демократичних перетворень в силу їх різновекторної стратегічної спрямованості – орієнтації на *стабілізацію* економічної системи та *консервацію* адміністративних методів управління економічним розвитком та *прискорену модернізацію* політичної системи без належної консолідації політичної еліти.

2. Нинішня політична влада України підтримує консервативний сценарій демократичних перетворень, практична реалізація якого супроводжується відтворенням застарілих функціональних режимів політичної системи. внаслідок чого більшість громадян України знаходяться у стані амбівалентності по відношенню до політичних інститутів, легальність яких не підкріплена ні правом ні мораллю.

3. Емпіричні дані репрезентативних моніторингових соціологічних досліджень засвідчують, що переважна більшість населення по відношенню до процесу демократичних перетворень в Україні знаходиться у стані пасивності та не вірить у їх успіх. Саме тому в Україні сформувались і стабільно відтворюються практики політичної участі

громадян за матеріальну винагороду – тобто гонорарні політичні практики, які реально є соціальним джерелом політичної корупції.

4. Наукове осмислення подальшої перспективи структурної трансформації українського суспільства потребує реалістичного врахування теперішнього кризового стану двох взаємопов'язаних фундаментальних онтологічних умов забезпечення його демократичного розвитку: 1) територіальної цілісності України та 2) її соціальної цілісності. Існуюча глобальна конкуренція та реальна функціональність онтологічних чинників дезорганізації соціального порядку (таких, як соціальна недовіра, корупція, депривація, збройні конфлікти та терористичні акції) є специфічними джерелами посилення соціальної напруженості в українському суспільстві та є перешкодами його консолідації і демократизації суспільного життя. Однак, незважаючи на наявність даних перешкод, практична реалізація обраної стратегії європейської інтеграції України буде формувати нові демократичні стимули структурної трансформації українського суспільства.

ПРОДУКТИВНА СПРОМОЖНІСТЬ НАЦІЇ: СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР

Філіпенко А.С.,

д.е.н., професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Загальне поняття продуктивності визначається як відношення обсягу виробництва до витрачених ресурсів. Продуктивна спроможність економіки є багатовимірним процесом. Вона відображає загальний стан господарства, ефективність використання усіх ресурсів, характер та рівень інституційного середовища, якість людського та соціального капіталу тощо. Головними показниками є обсяг ВВП на душу населення, індекс людського розвитку, показники та індикатори сталого розвитку тощо. Вимірювання продуктивної спроможності здійснюється на основі моделей загальної факторної продуктивності (TFP)⁵ чи багатфакторної продуктивності (MFP)⁶. Вихідним пунктом при цьому є виробнича функція Кобба-Дугласа або залишок Солоу. Отже, продуктивність є відносним показником, основу якого у вузькому значенні становить аналіз внеску двох ключових факторів – праці і капіталу у створення національного багатства. У широкому значенні в моделях TFP та MFP, які принципово не відрізняються одна від одної, використовується значно ширший набір критеріїв і показників. Наприклад, у європейському проекті (моделі) KLEMS⁷ складовими є також електрика, матеріали, послуги. Значно ширшу палітру показників при розрахунках загальної факторної продуктивності пропонують канадські фахівці. Зокрема, йдеться про

---

⁵TFP – TotalFactorProductivity – загальна факторна продуктивністьтворювального капіталу,

⁶MFP – MultifactorProductivity – багатфакторна продуктивність

⁷Douglas Koszerek, Karel Havik, Kieran Mc Morrow, Werner Rögerand Frank Schönborn. An overview of the EU KLEMS Growth and Productivity Accounts. –ECFIN.A1/REP/54344, European Communities, 2007, P. 1

проміжні витрати (матеріали, бізнесові послуги, позиковий капітал), трудові витрати, витрати відтворювального капіталу, матеріально-виробничі запаси (матеріальні цінності), земельні ресурси, інші природні ресурси (рибні запаси, ліси, нафтові родовища, копальні), поліпшення довкілля, робочий капітал, грошові кошти та інші фінансові інструменти, знаннєвий капітал (освіта, інновації, НДДКР тощо), інфраструктурний капітал.

Класики економічної науки велику увагу приділяли проблемі створення та розподілу багатства, добробуту націй, визначаючи причини, природу, фактори, що впливають на дані процеси.

Серед головних відзначалися:

- природно-географічне середовище;
- рівень розвитку матеріальної та духовної культури;
- поділ праці;
- міжнародна торгівля тощо.

Водночас, *зокрема А. Сміт*, наголошував, що *”потрясіння, спричинені війною, і політичні революції легко виснажують джерела ... багатства”*⁸.

Дж. М. Кейнс критично оцінював категорію багатства, його динаміку і структуру у визначеннях класичних економістів, зокрема, відзначаючи описовий характер їхніх трактувань⁹.

За класичної доби проблеми продуктивності обмежувалися продуктивною спроможністю сільського господарства. Було сформульовано закон спадної продуктивності аграрного сектора (грунту) – *Тюрго, Тюнен, Мальтус*.

Із плином часу проблема багатства трансформувалася до стандартної категорії валового внутрішнього продукту. Проблеми створення ВВП

---

⁸Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй. Пер. з англ.- К., 2001, с. 258.

⁹Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. Избранное. Пер. с англ. – Москва, 2007, с. 43.

локалізувалися конкурентоспроможністю націй (*Портер*) та дослідженнями продуктивності двох головних факторів: праці і капіталу.

Власне протягом другої половини ХХ ст. та на початку ХХІ ст. продуктивна спроможність нації базується переважно на *моделях загальної факторної продуктивності (ЗФП) чи мультифакторної продуктивності (МФП)*.

Однак, продуктивна спроможність нації є значно ширшим поняттям.

З одного боку, воно акцентує увагу не тільки і не стільки на існуючому стані речей, який є важливим для початкового етапу дослідження. Термін *спроможність* містить потенціал диверсифікації, зростання, має певну мобілізаційну, перспективну спрямованість.

З іншого боку, до суто економічних, технологічних додаються націєтворчі компоненти:

- антропологічні,
- психологічні,
- ментальні,
- соціо-культурні,
- інституційні тощо.

Базовою одиницею виміру продуктивності нації(країни, національної економіки) є, безумовно, *загальна факторна продуктивність*, яка становить теоретичну основу дослідження.

$$\ln TFP = \ln Y - \alpha \ln L - (1 - \alpha) \ln K, \quad (1)$$

де TFP – загальна факторна продуктивність;

Y – обсяг ВВП;

α – частка оплати праці в ВВП;

L – праця;

K – капітал.

Динамічний аспект передбачає визначення величини зростання ЗФП, яке здійснюється за формулою:

$$p_t = dY_t / dt - \alpha dL_t / dt - (1 - \alpha) dK_t / dt, \quad (2)$$

де Y_t – обсяг випуску (ВВП),

dY_t / dt – темп зростання випуску,

L - обсяг праці,

K - обсяг капіталу,

α – частка зарплати в національному ВВП,

t – час, протягом якого здійснюються економічні виміри.

Логарифмований варіант зростання (*динаміки*) ЗФП має такий вигляд:

$$p_t = d \ln Y_t / dt - \alpha d \ln L_t / dt - (1 - \alpha) d \ln K_t / dt \quad (3)^{10}.$$

У наукових дослідженнях важливими є порівняння ЗФП різних країн, виявлення тенденцій конвергенції чи дивергенції у рівнях продуктивності.

При цьому розрізняють β та σ конвергенції (*Р. Барро і Сала-і Мартін*). Конвергенція типу β ґрунтується на *фундаментальних засадах неокласичної теорії зростання* й характеризує переважно зближення показників менш розвинутих країн з індустріальними державами за темпами економічного розвитку; σ конвергенція означає *зменшення нерівностей доходу на душу населення між найбагатшими та найбіднішими країнами*¹¹.

Між першим і другим показниками можуть бути розбіжності.

Країна може наблизитися за темпами зростання й навіть випереджати розвинуті держави. Водночас, розрив у рівнях ВВП на душу населення може збільшуватися.

У широкому значенні в моделях TFP та MFP, які принципово не відрізняються одна від одної, застосовується значно ширший набір критеріїв і показників. Наприклад, у *європейському проекті (моделі)*

---

¹⁰Wolff E.N. Productive convergence. Theory and evidence. – Cambridge University Press, 2014, p. 11, 134, 137.

¹¹Л. Яблонський. Теоретичні питання економічної конвергенції в кн.: Конвергенція економічних моделей Польщі та України. – К., 2010, с. 27-28.

KLEMS складовими, крім праці і капіталу, є також електрика, матеріали, послуги¹².

Розрізняють також опосередковані чинники продуктивності:

- підтримка громадянських свобод;
- відкритість до іноземців;
- позитивні стосунки з підлеглими;
- самооцінка, почуття особистої компетенції;
- участь у громадських і національних справах;
- міжособистісна довіра та задоволення власним життям.

Експерти також беруть до уваги ментальну модель нації, яка складається з конкретних та специфічних вірувань, уподобань, висновків та цілей. Це своєрідна ментальна мапа нації.

Існує набір вірувань і настанов, що є або про-інноваційними і створюють умови для зростання продуктивності та добробуту, або анти-інноваційними, що гальмують прогрес і розвиток.

Отже, теоретичні підвалини продуктивної спроможності нації спираються на широке коло факторів і процесів, які в кінцевому підсумку формують її економічний потенціал та розкривають механізми та інструменти його ефективного використання.

---

¹²Koszerek D., Havik K., McMorrow K., Röger W. and Schönborn F. An overview of the EU KLEMS Growth and Productivity Accounts.—European Economy. Economic Papers, Nr. 290 – October 2007, P. 1.

УДК 316.622

**ПОЛІСЦЕНАРНІСТЬ ПРОЯВІВ СОЦІАЛЬНОЇ
НАПРУЖЕНОСТІ В СОЦІАЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНСЬКОГО
СОЦІУМА: ВИБУДОВА КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МОДЕЛІ**

Сірий Є.В.

док.соціол.н.,проф., кер. НДС ф-ту соціології
КНУ імені Тараса Шевченка

Анотація. У контексті проблематики дослідження соціальної напруженості та вибудови її концептуальної моделі у матеріалі визначаються основні різновиди проявів соціальної напруженості: агресія, депресія, самомобілізація.

Всі ми пов'язуємо соціальну напруженість з різною симптоматикою: появою відчуття небезпеки, широкого поширення набувають песимістичні оцінки майбутнього, всілякі чутки, формування «винного», об'єкта соціальних проблем, втрачається довіра до влади, її авторитет. Подальше зростання та розвиток соціальної напруженості на різних її рівнях має декілька сценаріїв її протікання, що можна назвати певним біфуркаційним моментом її подальшої самоорганізації.

Переважає більшість дослідників, у тому числі, і як правило вітчизняних, при дослідженні соціальної напруженості виділяють конфліктологічний або протестний варіант сценарію, і відповідний йому інтерпретативний парадигмальний напрям його опису, за яким соціальна напруженість супроводжується імовірним переростанням (стає причиною розвитку) активно-дієвої протестності, конфліктності. Воно і не дивно, адже в активному протесті вбачали пряму загрозу соціальному порядку. Але існують й інші сценарії, латентні і відмінні від зазначених.

Узагальнюючи та спираючись на концептуальний та емпіричний дослідницький досвід, можна стверджувати, що соціальна напруженість як

інтегральна характеристика, і як явище, одночасно може виявлятися як джерело, процес та результат, призводить до різного роду комбінаційних сценаріїв власного розвитку та чинника соціальних змін, що, власне, і становить соціологічну проблему.

Для одних, воно виливається у розвиток дієвих форм громадського обурення за різним характером дії. Це стихійні масові дії: ажіотажний попит, різного роду форми непокори і протесту, можлива (як і при інших випадках) вимушена і добровільна міграція в інші регіони, за кордон з матеріальних, політичних міркувань. Як правило, йдеться про загострення конфліктної ситуації (інцидент), коли одна із сторін втрачає надію досягти своєї мети іншими засобами, вважаючи при цьому конфліктну поведінку прийнятною для подальшої взаємодії.

Для інших вона виявляється у соціальній ізолюваності, самоізолюваності, у квазіпошуках виходу з кризи, соціального абсентеїзму, декомунікації. Саме такий стан суспільства характеризується неконструктивним, застійним, із зростанням соціальної аномії, соціального абсентеїзму, соціальної депресії, різного роду «пасивних» девіаційних проявів недовіри, критиканства, песимізму. Зниження контактів з оточуючими, пов'язане з депресією та тривогою, ворожістю або недовірою

Подібні форми, зокрема соціальної ізоляції (Р.Вайсс) обумовлюється дефіцитом в реалізації потреби в соціальній інтеграції (залученості людини в суспільне життя), в діях котрої є характерними елементи соціального відчуження, відчуження від інституцій, суспільства (Т.Сейто, Й.Ваттс, А.Кояма). За таких обставин нормою стає стан маргінальності. Існують відповідні концепти: теорія соціальної ексклюзії, окремі концепти синдрому Холлідея («синдром хворого суспільства»), синдроми нової епохи, синдром покоління «Ні», синдром Йозефа, як прихований масовий нігілізм).

Внаслідок соціального невдоволення, недовіри, масової готовності до регресу, надалі виявляються випадки несвідомої готовності до агресії,

приєднання до активних протестів на тлі безідейного проживання, масового нігілізму. У суспільній практиці, симптоматично це інтегрально виявляється у занепаді економіки, зростанні безробіття, числа прогулів, захворюваності, злочинності, корупції, падіння впливу традиційної релігії, соціальному розшаруванні, масовій міграції, немотивованих «нецільових» страйках, в культурі домінування примітивного мистецтва тощо.

Для інших, це проявляється стимульованою мобілізацією власних зусиль, потенціалу, активністю, проявами до подолання труднощів (боротьба з «бідністю», відстоювання власних базово-життєвих інтересів), що підвищує мотивацію їх задоволення (досягнення), і в кінцевому рахунку зумовлює мобілізаційний ефект напруженості.

В залежності від зовнішніх обставин та індивідуально-психологічних особливостей людей сценарії розвитку подій, таким чином, можуть виливатися: в агресію, в депресію, в «самомобілізацію». І тут існують підстави стверджувати, що ми маємо справу не з кількісно-якісними градаціями одного й того самого психосоціального стану, а з різними за своєю генезою інтегральними станами психологічної та соціальної природи.

Описувати і збагачувати сценарії можна достатньо багато у різних комбінаціях і з різними змінними, але вище викладені сценарні компоненти кристалізують найбільш характерні сторони розвитку соціальної напруженості і її кульмінаційні прояви саме у наших умовах, що безпосередньо обумовлюється соціальним відторгненням та суспільною дезінтеграцією. Питання тільки в прогнозуванні сценарію і вимірюванні її компонентів.

Звісно, сама по собі кожна ситуація має незалежну від людини (об'єктивну) і залежну від неї (суб'єктивну) сторони. Це і збіг умов та обставин, що створюють певне становище, в якому перебуває людина, і сукупність ставлень, позицій людини до світу, за яких вона переживає необхідність діяти тим чи іншим чином. За будь-яких тлумачень феномена

СН зрозуміло, що вона не зводиться до тих чи інших дій масового протесту, а є скоріше їх передумовою, і саме в якості передумови, тому і має вивчатись у першу чергу — задля передбачення та упередження небажаного розвитку суспільних процесів.

**РИЗИКИ СИРОВИННОЇ ОРІЄТАЦІЇ КРАЇН В ПРОЦЕСІ
ДОСЯГНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ**

Н.В. Резнікова,

доктор економічних наук, професоркафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

В економічній літературі існує чотири гіпотези щодо зв'язку між факторозабезпеченістю та економічним зростанням.

1) Ресурсозабезпечені економіки в умовах лібералізації торгівлі демонструють тенденцію до зниження потенціалу економічного розвитку.

Виявляється, що ціни на сировинні товари в порівнянні з цінами на промислові товари на міжнародних ринках знижувалися протягом останнього століття. Навіть якщо врахувати такі суттєві зміни, як значне поліпшення якості промислових товарів, то навіть за таких умов дана тенденція лише послаблюється, а не змінює свій напрямок.

Поясненням такого низьконисхідного тренду є те, що попит на сировинні товари, особливо на продовольчі товари на рівні цін оптових ринків, є нееластичним за доходом та ціною. Ця закономірність зображена на Рис. 1. Розглянемо вільну світову економіку, де виробляються всього два товари — А і В (сировинний та несировинний товари). Припустимо, що економіка зростає через підвищення продуктивності, і припустимо спочатку, що зростання продуктивності є однаково швидким у обох секторах. Тоді криві, що характеризують світову пропозицію для двох товарів, перемістяться на однаковий рівень. На Рис. 1 криві пропозиції до змін, за нашим припущенням, співпадають, отже, вони будуть співпадати і після зростання продуктивності, але перемістяться праворуч. Зростання доходів в результаті підвищення продуктивності праці перемістить криву світового попиту кожного товару, причому для товару А (сировинний

товар) менше, ніж для товару В, оскільки попит на нього є менш еластичним по доходу. На зображеному прикладі, ціна на товар А по відношенню до ціни на товар В впаде від 1 до 0,77 (85/115), включаючи погіршення умов торгівлі на 23% для продавців сировинних товарів. Таким чином, економіки країн, що мають порівняльні переваги у сировинних товарах, зростатимуть повільніше, ніж економіки інших країн. Щоб уникнути такого зниження цін, враховуючи розбіжність у еластичності попиту по доходу, повільне зростання світового попиту на сировинні товари має супроводжуватися повільним зростанням їх світової пропозиції, але, у такому випадку, економіки ресурсозабезпечених країн (ті, де сировинні сектори є основними), як і раніше, зростатимуть повільнішими темпами через повільне зростання сукупного виробництва.

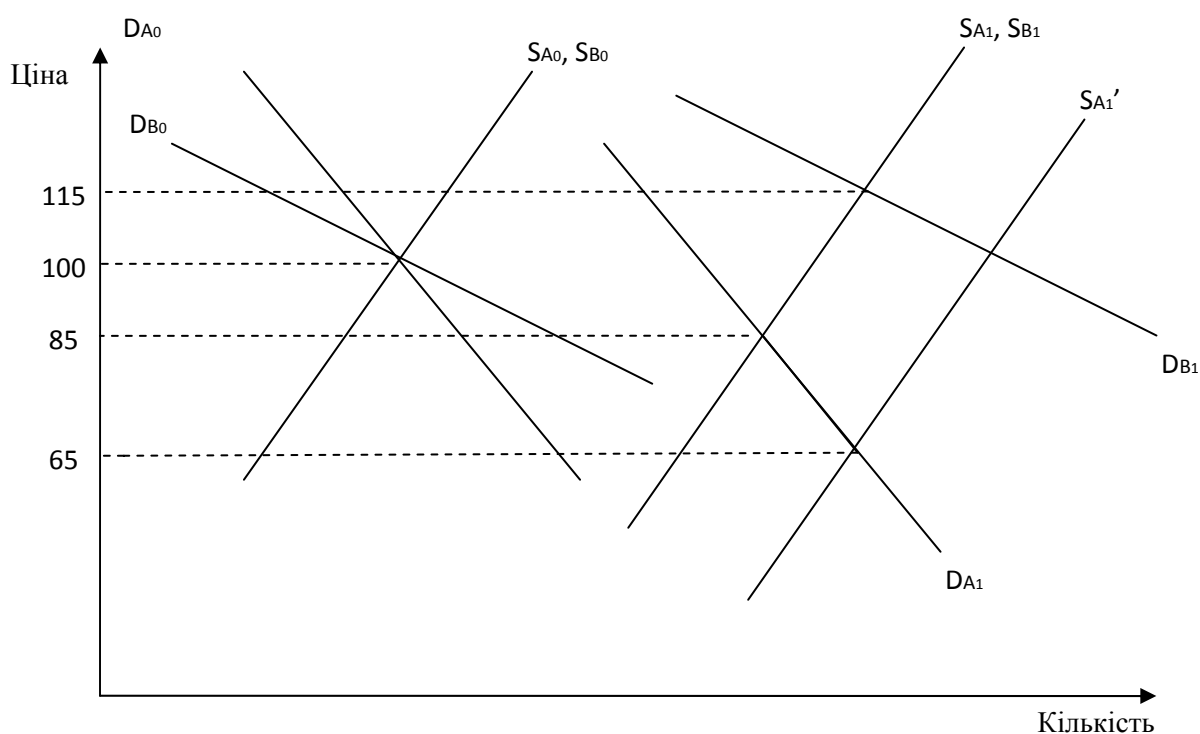

Рис.1. Зміни у попиті та пропозиції на сировинні і промислові товари у зростаючій економіці

Джерело: [1]

Відносна ціна на сировинні товари знизиться ще більше, якщо відбудеться порівняно швидке зростання їх пропозиції, наприклад, через швидке зростання продуктивності праці в сировинних секторах. На дану ситуацію вплине і низька цінова еластичність попиту на сировинні товари. На Рис. 1 продемонстровано, що в разі зміщення кривої пропозиції сировинних товарів з S_{A0} не на S_{A1} , а на S'_{A1} , відносні ціни на сировинні товари впадуть ще більше. На висвітленому прикладі співвідношення цін знизиться з 1 не до 0,77, а до 0,57 (65/115), що засвідчує про суттєве погіршення умов торгівлі для постачальників сировини (на 43%). Таке суттєве зниження цін може означати, що реальні доходи ресурсозабезпечених країн все ще зростатимуть повільніше, ніж доходи бідних на ресурси країн, незважаючи на збільшення виробництва сировинних товарів.

Важливим чинником швидкого зростання продуктивності є тривалість періоду, протягом якого нові технології можуть бути імпортовані, адаптовані та запуснені у виробництво. Міжнародний процес обміну технологіями може бути навіть швидшим у галузі сировинного виробництва, ніж у промисловості. У гірничовидобувній галузі цей процес відбувається через те, що багатонаціональні корпорації, як правило, потребують новітні технології задля успішної розробки великих покладів корисних копалин, і вони приносять з собою найсучасніші відповідні технології, а іноді і розвивають їх на місцях (як, наприклад, ми можемо спостерігати інноваційні капіталомісткі операції деяких багатонаціональних компаній). У сільському господарстві це може відбутися через агроекологічну однорідність. Та навіть якщо докази щодо швидкого зростання продуктивності факторів виробництва у сировинних секторах економіки будуть прийняті, більшість людей все рівно не погоджуватиметься з ідеєю того, що сировинне виробництво може сприяти довгостроковому стійкому економічному зростанню переважно через вичерпність природних ресурсів, від яких залежить дане виробництво.

Таким чином, виходячи з Рис. 1, прихильники даної точки зору стверджували б, що у довгостроковій перспективі, навіть якщо зростання продуктивності буде вище у сировинному секторі, переміщення кривої S_{A0} вправо буде, в результаті, відставати від кривої S_{B0} через те, пропозиція по одному чи більше важливому фактору для сировинного виробництва буде нееластичною.

Якщо крива пропозиції переміщуватиметься швидше на сировинні товари, ніж на інші товари, то якою мірою це виробництво збільшить компенсацію від падіння відносних цін на сировинні товари з точки зору їх впливу на реальні доходи ресурсозабезпечених країн? Цілком можливо, що в разі, якщо сировинні сектори влаштовує відносно швидке зростання продуктивності факторів виробництва за будь-яких умов, це може бути підставою очікувати, що економіки ресурсозабезпечених країн будуть зростати набагато швидше, а не повільніше, ніж економіки інших країн, за умови, що подальші зміни в умовах торгівлі не будуть надто жорсткими. Мається на увазі, що очікуватиметься певний вигреш від швидкого впровадження нових технологій у тих інноваційних ресурсозабезпечених країнах, що можуть випереджати своїх конкурентів за ефективного використання технологій у сировинному секторі. Таким чином, реалізація політики інноваційного неопротекціонізму здатна нівелювати ризики ресурсного «проїдання» в разі, якщо доходи будуть спрямовуватись на структурні перетворення. Відносно відсталі економіки, які мають можливість легко запозичувати передові технології з-за кордону, швидше за все, будуть зростати швидше на технологічному рівні, ніж ті економіки, зростання продуктивності яких, в більшій мірі, залежить від місцевих інвестицій в інновації. Існує емпіричне обґрунтування цього твердження, що пояснює конвергенцію світових показників темпів економічного зростання. Проте, ця можливість, скоріше за все, не буде основоположною, як зазвичай передбачається у поясненні уповільнення зростання ресурсозабезпечених у порівнянні з бідними на ресурси країнами, тому що

кожна група включає країни, які знаходяться на приблизно однаковому технологічному рівні. Оскільки ресурсне багатство тут не означає сукупність природних ресурсів як таких (як правило, відображаються у доходах на душу населення), а, скоріше, означає відношення природних ресурсів до інших ресурсів, таких як праця та національний капітал, технологічний розрив може бути поясненням лише тоді, коли технологічна відсталість негативно корелюватиме з ресурсним багатством у відносному значенні.

Список використаних джерел:

1. Frankel J. The Natural Resource Curse: A Survey [Electronic resource] / J. Frankel. - 2010. – Mode of access: <https://sites.hks.harvard.edu/m-rcbg/heep/papers/FrankelHEEPD21>
2. Lifton J. Lessons for investors from the year in resource nationalism [Electronic resource] / J. Lifton // Resource Investor. – 2006. – Mode of access: <http://www.resourceinvestor.com/pebble.asp?relid=26894>
3. Резнікова Н.В. Економічні виклики незалежності: конфлікт інтересів в умовах глобальної взаємодії / Н.В. Резнікова // Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право. — 2013. — №1. — С. 181—187.
4. Резнікова Н.В. Феноменологія незалежності в умовах економічної глобалізації / Н.В. Резнікова // Міжнародна економічна політика. — 2016. — № 1. — С. 52—73.
5. Rylach N. M. Formation innovative paradigm: retrospective and present / N.M. Rylach // Actual problems of international relations. — Vol.1, No.127 (2016). — Mode of access: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view/2953>
6. Рилач Н. М. Foreign trade in Ukraine: scenarios of integration / Наталія Михайлівна Рилач. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – №103. – С. 80–83.

УДК 339.94

**УКРАЇНА ТА ЄС: МІЖ СОЦІОКУЛЬТУРНИМ РЕЗОНАНСОМ
ТА ДИСОНАНСОМ**

Липов В.В.

Д.е.н., професор, професор кафедри міжнародної економіки та менеджменту ЗЕД, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

Вибір європейського напрямку інтеграційної політики можна вважати вирішальним у визначенні характеру сучасного етапу історії України. Готовність до відстоювання права на європейське майбутнє свого часу надихнула на оптимістичні сподівання щодо можливості більш-менш активної інтеграції до ЄС. Однак реалії чотирьох років, що минули після Революції гідності засвідчують існування суттєвих перепон у досягненні цієї мети. Справа не стільки у зовнішній агресії, скільки у неготовності частини суспільства прийняти соціальні норми, що складають керівні засади життєдіяльності союзу, входження до якого дало поштовх самій революції. До того ж, ЄС, ледве подолавши негативні наслідки кризи 2007 - 2008 рр., зіштовхнувся з новими викликами. Серед них: потоки біженців; суперечлива ситуація в Туреччині, Brexit, бурхливі події в Каталонії.

Мета роботи - дослідити вплив соціокультурних чинників на процеси євроінтеграції України, визначити загрози, що ними породжуються. Історія успіхів і невдач трьох українських революцій за своїм сценарієм нагадує відомий фільм «День бабака». Суспільство знову і знову проходить через періоди спалаху надій та ентузіазму, руйнації закорумпованої системи, перших сумнівів стосовно щирості намірів переможців, зневіри в лідерів. Та чи виключення ми на цьому шляху? Відповідь на це питання можна знайти у П. Сорокіна, свідка бурхливих подій початку ХХ ст. Вчений стверджував, що післяреволюційне відновлення суспільного життя відбувається шляхом повернення до норм

«які не втратили своєї досконалості, які вже знайомі, які за даних умов виявляються найкращими». Закріплене в свідомості членів суспільства «мовчазне знання» про механізми дії прийнятої в суспільстві інституційної системи, що ґрунтується на національній культурі, перетворюється на того багатоголового змія, що не пускає до омріяного світлого майбутнього. Чи є вихід із замкненого кола?

Свою відповідь пропонує Р. Інґлхарт. В центрі уваги - еволюція в процесі модернізації цінностей, які визначають мотивацію господарчої діяльності людини. Вчений виділяє дві їх хвилі. Перша - *перехід від традиційних до секулярних цінностей*. Друга - *від цінностей виживання до цінностей самовираження*. Проблема у тому, що цінності не обираються. Вони формуються в ранньому дитинстві. Виникає часовий розрив між періодом, коли створюються умови їх формування, й моментом, коли носії нових цінностей набувають вагомого значення в суспільному житті (*ефект зміни поколінь*). Для Західної Європи цей момент було позначено бурхливими подіями 60-х років ХХ ст.. Саме тоді сформувалась критична маса європейської молоді, світоглядні принципи якої ґрунтувалися на цінностях самоактуалізації. Конфлікт цінностей виживання (старші покоління) / самоактуалізація (післявоєнна генерація) полягав у відмінних уявленнях про принципи облаштування життєвого ладу. Це й зумовило розгортання масових протестних молодіжних рухів. Одночасно цей період характеризувався розгортанням процесів деіндустріалізації. Відбулося швидке скорочення частки, ролі та значення в суспільному житті робочого класу як особливої за характером професійної діяльності, найкраще організованої частки найманих працівників. Еволюція ціннісних засад життєдіяльності соціальних груп, що отримали домінування в суспільстві у взаємодії з наслідками процесу деіндустріалізації, зумовила зміни політичної структури. Традиційний політичний розподіл на лівих (наймані працівники) та правих (власники капіталу), в основі якого перерозподіл суспільного продукту, доповнився

новим зрізом - між носіями нових цінностей (зелені) та консерваторами (республіканці). Зросло політичне значення їх протистояння. Побіжно воно перетворилося на інструмент, що відволікає увагу від проблем зростання соціальної нерівності. Адже навіть у розвинених країнах на фоні збільшення частки найманих працівників, що зайняті на низькооплачуваних роботах, відбувається постійне скорочення частки працівників, що традиційно відносилися до середнього класу.

На пострадянському просторі аналогічні процеси почали розгортатися наприкінці 80-х років ХХ ст. Вихід на політичну арену покоління, зорієнтованого на цінності самоактуалізації, на фоні загальної кризи соціалістичної системи прискорив розпад. Трансформаційна криза прискорила процеси деіндустріалізації. Хоч і з певним часовим лагом, але ми лишалися в єдиному тренді розвитку з країнами Європи, були готові за ціннісними орієнтирами вступити в резонанс з країнами Європи. Однак, транзитійна прірва, в якій опинилася економіка внесла суттєві корективи в еволюцію ціннісних засад господарювання. Відносно представників покоління, що входило в життя у 80-х роках і ґрунтувалося на цінностях самоактуалізації, мова йде про *ефект впливу поточної ситуації*. Вони лишаяються за своїми цінностями, більш близькими до цінностей, властивих європейцям, зміна економічної ситуації цілком здатна повернути їх до цінностей самоактуалізації. Але для значної частини покоління українців, що народилося за часів незалежності в умовах довготривалої кризи, що охопила всі сторони життя суспільства, цінності виживання виявляються домінуючими. Відповідно, згідно дії *ефекту зміни поколінь* в міру їх включення в активне суспільне життя частка прихильників цих цінностей буде лише зростати. Отже, в перспективі кількох десятиліть за характером цінностей, що домінують в суспільстві, Україна приречена вступати в дисонанс з цінностями, що домінують в європейському суспільстві.

УДК 316

СУПЕРЕЧНОСТІ ГЛОБАЛІЗОВАНИХ ПРОЯВІВ ІДЕОЛОГІЇ КОНСЬЮМЕРИЗМУ В УКРАЇНІ

В.В. Лапіна

старший науковий співробітник НДЧ факультету соціології
кандидат соціологічних наук, доктор філософії в галузі соціальної
психології КНУ імені Тараса Шевченка

Актуальність теми. Аналізуючи зміст наукових тенденцій кінця ХХ та початку ХХІ століття, пов'язаних з вивченням ідеологічних концепцій глобального суспільного розвитку, неважко помітити, що об'єктом досліджень постає не сам факт існування та поширення різних ідеологічних концепцій, які відображають соціальні ідеали різних суб'єктів суспільного життя, а новітні ідеології універсалістського характеру, які фіксують глибинні якісні зміни основоположних онтологічних механізмів організації суспільного життя. Нагадаємо, що про важливу соціальну значущість універсалістських ідеологій, які претендують на інтегральне пояснення реалій глобалізованого соціального світу писав К.Мангейм у своїй праці «Ідеологія і утопія». До числа саме таких ідеологій можна віднести і ідеологію консьюмеризму.

Як показує проведений нами аналіз, соціологи здійснюють концептуальні інтерпретації феномену консьюмеризму по трьом парадигмальним напрямкам:

1) консьюмеризм – це атрибутивне явище, яке сприяє відтворенню життєдіяльності суспільства споживання як новітнього етапу розвитку глобального капіталізму;

2) консьюмеризм – це особлива культура життя та специфічний стиль життя, який відзначається наявністю певних соціальних суперечностей, що пов'язані з інтенсифікацією стимулювання надмірного споживання та ризиками дегуманізації суспільного життя;

3) консьюмеризм – це соціальний рух, який спрямований на захист споживачів від реального та можливого обману покупців в умовах зростаючої конкуренції між виробниками товарів та послуг та в умовах стихійного розвитку глобальної капіталістичної економіки.

Зазначимо, що неоднозначна відповідь дається соціологами на важливе питання: чи дійсно консьюмеризм сприяє (як прагне довести П.Стінз) пом'якшенню соціальних нерівностей?

Доцільно підкреслити, що питання ідентифікації теоретичних засад ідеології консьюмеризму у багатьох аспектах залишається нез'ясованим.

У фундаментальній праці Робіна Коена та Пола Кеннеді «Глобальна соціологія» консьюмеризм визначається як феноменальний вираз культурних значень (meanings) та цінностей вестернізованого способу життя, до яких виявляє прихильність більша частина глобалізованого світу. «Ці значення пов'язані з широким спектром культурних переконань, цінностей, та орієнтацій, які ми поділяємо з іншим людьми» [1, с.12].

Онтологічною основою консьюмеризму є глобальна споживча культура, яка, на думку Р. Коена та П. Кеннеді, формує два сценарії глобального розвитку консьюмеризму – песимістичний сценарій (перспектива перетворення людей як покупців на слухняних та пасивних придурків (dopes) [1, с. 318-321] та оптимістичний сценарій - перспектива утвердження споживачів як романтичних креативних героїв [1, с. 322-325].

В суто ідеологічному вимірі, як підкреслювалось в нашій публікації [3], консьюмеризм – це ідеологія універсальної цінності моделі надмірного споживання. Близьку позицію у праці «Споживацьке життя» [2] відстоює і З.Бауман, який визначає консьюмеризм як ідеологію consumer life, яка націлена на виправдання споживацького стилю життя та масової споживчої поведінки [2, с. 9-14].

Зазначимо, що, на думку багатьох вчених і політиків, головними шляхами подолання існуючої глобальної фінансової кризи у світовій економіці є її інтенсивна монетаризація та стимулювання масового

споживання. Однак соціальні наслідки таких стратегій є вкрай суперечливими, оскільки надмірні грошові пропозиції фінансових ринків суттєво змінюють споживчу поведінку різних соціальних груп в напрямку універсалізації та масофікації моделі надлишкового (надмірного) споживання. Вочевидь, що сьогодні, як демонстративний вираз цінностей щастя, життєвого успіху та гедонізму, модель надлишкового споживання зберігає усі ознаки «престижного споживання», водночас породжуючи численні соціальні драми як наслідок поширення різноманітних форм кредитної заборгованості та надмірного споживання розрекламованих алкогольних напоїв, тютюнових, кондитерських та косметичних виробів, ліків, вітамінів, засобів стимулювання імунітету та схуднення [3, с. 9-14].

Висновки. В новітній теоретичній соціології феномен консьюмеризму інтерпретується соціологами у трьох концептуальних вимірах: 1) консьюмеризм – це атрибутивне соціокультурне явище; 2) консьюмеризм – це спосіб життя та специфічний стиль життя; 3) консьюмеризм – це соціальний рух, який спрямований на захист споживачів від реального та можливого обману покупців в умовах зростаючої конкуренції між виробниками товарів та послуг та в умовах стихійного розвитку глобальної капіталістичної економіки.

2. Перспективним для подальшої наукової конкретизації та процесу викладання соціології є розуміння консьюмеризму як специфічної ідеології споживання. У такій концептуальній перспективі, консьюмеризм – це новітня ідеологія універсальної цінності моделі надмірного споживання, яка набуває масового поширення через зростаючий маніпулятивний глобальний та регіональний вплив інноваційних соціальних технологій розвитку масових комунікацій та реклами.

Література

1. Cohen R. Kennedy P. Global Sociology. - 2-nd ed. /R. Cohen, P.Kennedy . –N.Y.: Macmillan, 2007. -584p.

2. Bauman Z. Consuming Life. / Z.Bauman. – Cambridge: Polity press, 2007. - 160 p.

3. Лапіна В.В. Глобалізація моделей надмірного споживання, як конфліктогенний чинник суспільного життя та соціальної напруженості // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2015. - №4(29). - С.66-72.

**ПОТЕНЦІАЛ РЕСУРСНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ В УМОВАХ
ЕКОНОМІЧНОЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ**

В.Г. Панченко,

кандидат історичних наук,

докторант Маріупольського державного університету

Ресурсний націоналізм і економічна лібералізація є складно співставними поняттями і солідаризуються лише в частині визначення особливостей приватизації ресурсів. Процес приватизації ресурсів суміжний із ситуацією, в якій інтереси приватних підприємств контрастно домінують у переговорах з урядами приймаючих країн за доступ до природних ресурсів або управління ними. «Приватизація ресурсів», визначена таким чином, тісно пов'язана з іншого роду зловживання владою; коли компанії використовують їх економічну міць у непрозорі способи з метою забезпечення політичних цілей, які узгоджуються з їхніми комерційними інтересами або для дестабілізації демократичних процесів. Таким чином, за адаптації ресурсної приватизації з яскраво вираженою домінантою транснаціональних інтересів, досягнення цілей сталого розвитку (в частині зменшення асиметричності в розподілі доходів; зменшення концентрації доходів у обмеженій кількості населення; зростання ефективності використовуваних ресурсів; впровадження екозберігаючих технологій тощо) на національному рівні не лише унеможлиблюється, але й ставляться під сумнів утримання попередньо досягнутих результатів. Іншими словами, якщо ресурсна приватизація асоціюється із втратою контролю над національними ресурсами, то ресурсний націоналізм передбачає відновлення контролю над останніми. Як і приватизація ресурсів, ресурсний націоналізм часто асоціюється із звинуваченнями і скаргами у нечесній грі. Хоча в даному випадку центральним є звинувачення в тому, що уряди багатьох країн з багатими

природними ресурсами стоять на позиції управління природними ресурсами, або ведуть справи таким чином, що ставить національні інтереси — чи політичні інтереси, — значно вище ustalених норм практики ведення бізнесу з інвесторами в частково лібералізованій світовій економіці.

Повна або часткова націоналізація може поряд з ефективною системою управління принести користь на національному рівні, але в разі недотримання національними компаніями стандартів корпоративної відповідальності на місцевому рівні, місцеві громади можуть постраждати. У Болівії політика «ресурсного націоналізму» президента Ево Моралеса, обраного у грудні 2005 року з 53,7% голосів, була зініційована соціальними заворушеннями з приводу необхідності націоналізації нафтової та газової промисловості. До того часу президент Карлос Меса організував національний референдум, на якому переважна більшість громадян висловилося в підтримку більшого державного контролю в газовій промисловості, а також збільшення частки доходів для держави. Національний закон № 3058 був прийнятий у травні 2005 року, встановивши новий податок для нафтових компаній і визначив велику роль державної нафтогазової компанії YPF. Втім, президент коливався стосовно підписання закону, і народні протести, в свою чергу, змусили його піти у відставку. Тимчасові заходи забезпечили введення законопроекту в дію, і під керівництвом нового тимчасового президента Едуардо Родрігеза укладені укази гарантували впровадження механізмів розподілу збільшених доходів з газу.

У травні 2006 року, через три місяці після своєї інавгурації, президент Ево Моралес оголосив про націоналізацію нафтової і газової промисловості. Рейтинг його підтримки станом на липень 2006 року складав 81 відсоток. Націоналізація не включала експропріацію активів: радше, вона складалася з більш високих податків, відновлення державної нафтової і газової компанії і перегляду контрактів з приватними

компаніями. Таким чином, ресурсний націоналізм Ево Моралеса реалізовувався шляхом укладання 44 контрактів з дванадцятьма різними компаніями і закріпленням процентної частки доходу уряду від газу та нафти на позначці близько в 54%. Новий закон надав повноваження YPFB на участь у всьому ланцюжку виробництва та комерціалізації нафти і газу. В результаті прийнятих нововведень дохід уряду Болівії збільшився зі 173 млн. дол. США у 2002 році до 1.57 трлн. дол. США в 2007 році, проте, виникли і супутні проблеми у реалізації впровадженої програми націоналізації газу — зростання корупції, шахрайства, і в результаті — свідомих помилок і прорахунків в укладанні контрактів.

В інтерв'ю з Christian Science Monitor в березні 2007 року болівійський віце-президент Альваро Гарсія Лінера виклав спільну точку зору свого уряду стосовно міжнародних аспектів ресурсного націоналізму: «Ми пропонуємо наш скромний внесок у націоналізацію стилю 21-го століття, що означає, що іноземні компанії з капіталом і ноу-хау можуть перебувати у країні з їхньою технікою, і отримувати прибутки, але ніколи більше вони не зможуть стати власниками газу і нафти...». У січні 2009 року була прийнята нова Конституція, яка передбачає внутрішнє врегулювання спорів відповідно до внутрішнього законодавства «вуглеводневих» суперечок [1;2].

Диспозиція сталого розвитку в центрі аналізу ресурсного націоналізму — іманентна характеристика останнього в XXI столітті. Основна ідея сталого розвитку є резонансною сьогодні, як і коли була вперше включена в доповідь Всесвітньої комісії з навколишнього середовища і розвитку в 1987 році. Тоді сталий розвиток описувався як «розвиток, який задовольняє потреби теперішнього часу, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [3]. Дане визначення містить два ключових поняття: поняття «потреби» (зокрема, істотні потреби бідних в світі, задоволенню яких має бути наданий найбільший пріоритет); поняття «обмежень», що накладаються

технологічними державами та громадськими організаціями на здатність навколишнього середовища задовольняти нинішні і майбутні потреби» [4].

Серед перешкод на шляху досягнення сталого розвитку науковці виокремлюють:

- Домінуючі моделі економічного зростання. Занадто часто саме ці моделі вважаються недоторканими, а не права народів і добробут, або екологічні процеси і обмеження[6];
- Екологічні витрати і вигоди людської діяльності є «матеріалізованими» (тобто вплив операцій різних видів на навколишнє середовище не відображається у ринкових цінах, таким чином, їх, як правило, не беруть до уваги в процесі прийняття рішень);
- Бідні верстви населення піддаються маргіналізації і нерівність доходів поглиблюється;
- Режими управління розроблені без врахування інтерналізації екологічних факторів, проблеми соціальної нерівності і адаптивності економічних моделей до врахування сучасних викликів [5].

Ресурсний націоналізм може бути симптомом, причиною і результатом кожної з цих перешкод на шляху сталого розвитку. Ключове питання полягає в наступному: які позитивні і негативні ефекти різних видів ресурсного націоналізму у забезпеченні ідеї сталого розвитку? Ресурсний націоналізм простежується в різних секторах природних ресурсів, у тому числі — продовольстві і сільському господарстві, рибальстві, видобутку корисних копалин та нафти і газу. Тим не менш, у даний час видимість міркувань з енергетичної безпеки та зміни клімату на світовій арені означає, що нафто-газовий сектор домінує в сучасному аналізі ресурсного націоналізму. Ресурсний націоналізм висвітлює одну з найбільш поширених проблем, що стоять перед прихильниками сталого розвитку: складність встановлення компромісів між економікою, довкіллям і соціальними проблемами; та перешкоди у визначенні пріоритетів на місцевому, національному та регіональному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Bolivia's vice president on indigenous rights, coca crops, and relations with the US [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.csmonitor.com/2007/0327/p12s02-woam.html>
2. Bolivia (Plurinational State of)'s Constitution of 2009 [Electronic resource]. – Mode of access: https://www.constituteproject.org/constitution/Bolivia_2009.pdf
3. Развитие и международное экономическое сотрудничество: проблемы окружающей среды [Электронный ресурс] / Всемирная комиссия по вопросам окружающей среды развития. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/ga/pdf/brundtland.pdf>
4. Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.un-documents.net/our-common-future>
5. Bass S. A New Era for Sustainable Development [Electronic resource] / S. Bass // An IIED Briefing. – 2007. – Mode of access: <http://www.iied.org/pubs/pdfs/11071IIED.pdf>
6. Резнікова Н.В. Феноменологія незалежності в умовах економічної глобалізації / Н.В. Резнікова // Міжнародна економічна політика. — 2016. — № 1. — С. 52—73.
7. Рилач Н.М. Теоретичні основи формування глобальної інноваційної системи / Н. М. Рилач // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - 2012. - Вип. 110(2). - С. 82-91. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_110%282%29__17
8. Рилач Н. М. Значення теорії технологічних укладів в становленні постіндустріальної економіки / Н. М. Рилач // Міжнародні відносини. Серія «економічні науки». – 2016. – № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/2889/2589

УДК: 338(091):339.9 (477)

**СТРУКТУРНІ РИЗИКИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ:
УРОКИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ**

Гордіца К.А.

к.е.н., науковий співробітник

ДУ „Інститут економіки та прогнозування НАН України”

У статті за допомогою ретроспективного аналізу розкрито взаємовплив розвитку міжнародної торгівлі та структурних змін у національному господарстві. На прикладі Київської Русі показано роль зовнішньоекономічних зв'язків у соціально-економічному житті патріархального суспільства. Обґрунтовано актуальність економічних і політичних ризиків, що при цьому виникають.

Зміна пріоритетів, напрямів та механізмів інтеграції України у світовий економічний простір, необхідність розширення та якісного оновлення її зовнішньоекономічних зв'язків передбачає суттєві структурні зміни в українській економіці, що відповідають запитам світового економічного розвитку. Поряд із тим, історично обумовлені структурні зміни в національному господарстві об'єктивно впливають на ступінь і характер участі країни у міжнародному поділі праці. Ретроспективний аналіз цього взаємовпливу дозволяє оцінити реалізацію інтеграційного потенціалу України на різних етапах її історичного розвитку і приймати більш обґрунтовані, історично вивірені рішення під час розроблення заходів державної структурної та зовнішньоекономічної політики.

Численні історичні дослідження, зокрема П.Ляценка, Б.Рибакова, П.Толочка, інших вчених, засвідчують, що міжнародна торгівля відіграла визначну роль у становленні державності та економічному розвитку Київської Русі: вигідне географічне розташування на перетині євразійських торговельних шляхів зумовило її активну взаємодію з Візантією, країнами арабського Сходу та Середньої Азії, Скандинавії та

Центральної Європи. Це сприяло культурному піднесенню міст, розквіту в них десятків різноманітних ремесел, технологій будівництва й архітектури, корабельної справи, мистецтва тощо.

При цьому предметами експорту були насамперед традиційні продукти промислів – мед, віск, хутра; згодом, у міру розвитку ремесла, їх доповнили льон, шкіри, ювелірні вироби, зброя, кольчуги тощо – проте їхня частка у структурі експорту залишалась порівняно незначною. Це пояснювалось загалом натуральним характером тогочасного господарства: внутрішній ринок був розвинений слабо, у сільській місцевості більшість ремісничих виробів виготовлялись на замовлення. Тим часом імпорт складали переважно предмети розкоші – шовкові тканини, парча, оксамит, коштовна зброя, вишукані прикраси, прянощі та ін. – виробництво яких вимагало інших кліматичних умов або більш високої технології та майстерності.

Така структура зовнішньої торгівлі засвідчує, що її головними бенефіціарами були представники князівської верхівки суспільства, тоді як основна маса населення – смерди-землероби – не отримували від неї майже жодного зиску. Проте саме вони слугували джерелом найбільших експортних потоків, сплачуючи князю та боярам данину здебільшого продуктами мисливства й бортництва і водночас надаючи повне забезпечення князю та його військовій дружині під час „полюддя”. Фактично, ті товари, що йшли на експорт, спочатку вилучалися в населення шляхом позаекономічного примусу.

Крім того, відповідаючи власною особою за невиплату данини, або масово потрапляючи під час княжих усобиць у полон, смерди ставали „челяддю” – невільниками, призначеними на продаж. Работоргівля, за визнанням М.Покровського, Д.Ловайського, деяких інших істориків, була найприбутковішою складовою не лише давньоруського, а й усього середньовічного зовнішньоекономічного обігу: через замкнений характер натурального господарства на ринку завжди бракувало робочих рук. І в

міру того, як зростали споживчі апетити князів, посилювалась хижацька експлуатація підвладних їм земель і дедалі частішими ставали загарбницькі набіги на землі сусідів.

Зрештою, подальший занепад ресурсної бази народного господарства і зовнішня експансія, що відбувалась такими самими екстрактивними методами, зумовили поступовий розклад централізованої влади та економічне, а згодом і політичне відокремлення удільних князівств; внаслідок зниження ролі старих торгівельних шляхів, зокрема шляху „з варяг у греки”, великі міста поступово втрачають роль міжнародних торгових центрів, цей статус тимчасово зберігає лише Київ, але монгольська навала завершила справу остаточного розвалу країни.

Зважаючи на зазначене, стає більш зрозумілою роль зовнішньоекономічних зв'язків у соціально-економічному житті патріархального суспільства з нерозвиненими суспільними інститутами і повною зневагою до прав людини. Міжнародна торгівля не здатна внести відчутних позитивних зрушень у структуру традиційного господарства, якщо для цього не визріли об'єктивні соціально-економічні умови; поряд із тим вона створює ризики ресурсного виснаження економіки через редистрибутивну рентну поведінку місцевої еліти.

Таким чином, не проводячи прямих історичних паралелей, сучасним економістам-теоретикам і практикам у галузі міжнародних економічних відносин варто взяти до уваги, що в умовах технологічної відсталості та за відсутності адекватних інституційних запобіжників неконтрольований розвиток зовнішньої торгівлі може спричинити вимивання з країни як матеріальних, так і людських ресурсів, руйнуючи внутрішній ринок і підриваючи основи життєздатності національного господарства і самої державності.

УДК 330.341.1:353.1

**ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ФАКТОРУ
МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В КОНТЕКСТІ УМОВ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

І.І. Лях,

головний економіст Інституту
економіки промисловості НАН України, м. Київ

Узагальнено зарубіжний досвід щодо використання інноваційного фактору модернізації промисловості в контексті умов євроінтеграції та глобалізації. Висвітлені деякі проблеми, які покликані розкрити активізацію інноваційних процесів в промисловості України через адаптацію законодавства ЄС.

Важливою передумовою успішної реалізації будь-якої системної реформи є узагальнення зарубіжного досвіду щодо використання інноваційного фактору модернізації промисловості в контексті умов євроінтеграції та глобалізації. Досвід розвинених країн світу свідчить, що законодавче забезпечення інноваційних процесів в економіці розвинутих країн світу (ЄС, США тощо) розглядається як засіб реалізації політичних документів, стратегій, програм розвитку науки, техніки та інновацій. Для України є властивим намагання прийняття законодавчих актів для надання поштовху інноваційному розвитку. В умовах відсутності зацікавленості в інноваційному розвитку на політичному рівні, гальмування підтримки науково-технічної та інноваційної діяльності, а то і прямої протидії їй основних міністерств в умовах, коли оточення України інтенсивно розвиває інноваційне середовище (насамперед держави – члени ЄС), вимагає аналізу соціальних та економічних причин такого становища.

Децентралізація залежить від конкретних умов і непорушних правил, яких необхідно дотримуватися в усіх напрямках та етапах реформування.

Ступінь і масштаби її різняться від країни до країни в залежності від їх конкретних інституційних структур та історичних траєкторій, тому визначити загальні тенденції та напрямки передової практики є вельми актуальним, але складним. Так, дослідження, проведене Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) виявило, що субнаціональна частка державних витрат в НДДКР в 2009 році значно варіюється: від близько 5 відсотків в Австрії або Данії до приблизно 20 відсотків в Іспанії або Південній Кореї, 50 відсотків в Німеччині або Китаї, і майже 80 відсотків в Бельгії [1].

Європейською комісією Головного управління з питань внутрішнього ринку визначено, що інноваційна активність в Україні має значно нижчі показники у порівнянні з середнім рівнем по ЄС за всіма вимірюваннями і майже за всіма показниками. Відносно високі індикатори Україна має тільки за показниками «Населення з закінченою вищою освітою». Найбільш значне відставання за рівнями показників має місце за вимірюваннями «Державно-приватне співробітництво з публікації наукових видань», «Інноваційні проекти громад», «Товарні знаки спільнот» і «Інвестування венчурного капіталу» [2].

Дійсним для умов сьогодення є той факт, що в Україні відношення інноваційних витрат у промисловості до валового регіонального продукту (ВРП) знизилося з 0,62% у 2013 р. до 0,48 у 2014 р. (див. таблицю 1).

Починаючи з 2015 р. становище трохи покращилося, але тільки за лідерства саме за інноваційними витратами у промисловості Дніпропетровської та Запорізької областей, де питома вага цього показника склала відповідно 3,52 та 3,58%. Зауважимо, що у 2016 р. тільки Миколаївська область має цій показник вище 1,0.

Таблиця 1. Регіони України - лідери за інноваційними витратами у промисловості, у % до ВРП¹³

	Загальний обсяг інноваційних витрат (млн.грн.)				Питома вага загального обсягу витрат у ВРП, %			
	2013	2014	2015	2016	2013	2014	2015	2016
Україна	9562,6	7695,9	13813,7	23229,5	0,62	0,48	0,69	0,97
Вінницька	694,9	796,5	575,3	723,2	1,92	1,80	0,96	0,97
Дніпропетровська	1057,8	825,2	7568,9	14264,7	0,69	0,48	3,52	0,52
Донецька	930,7	516,0	827,7	610,9	0,56	0,43	0,72	0,45
Запорізька	298,7	339,9	321,1	485,8	0,55	0,52	3,58	0,46
Львівська	257,0	219,8	277,8	429,3	0,41	0,30	0,29	0,37
Миколаївська	716,5	606,8	291,6	631,9	2,24	1,71	0,61	1,09
Полтавська	212,2	348,5	128,5	213,3	0,36	0,50	0,14	0,18
Сумська	281,8	587,7	162,5	340,0	1,05	1,93	0,39	0,74
Харківська	642,3	711,1	667,0	1146,5	0,75	0,74	0,54	0,74
м. Київ	1921,4	1306,8	2169,0	2415,5	0,61	0,37	0,48	0,43

Складено за: Експрес-випуск: Валовий регіональний продукт (2004-2014) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/-vvp/vrp/vrp2014_u.zip; Експрес-випуски: Валовий регіональний продукт 2015 році. Валовий регіональний продукт 2016 році. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; Статистичний збірник «Регіони України» / Частина II. – Державна служба статистики України. - 2017. – 687 с. (С. 669) . [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; Наукова та наукова діяльність України, 2016. - Державна служба статистики України. – 2017. – 138 с. (с.91-92).

Виявити регіонів-лідерів в умовах сучасної реформи місцевого самоврядування на засадах децентралізації в контексті умов євроінтеграції та глобалізації є метою наступних досліджень. Але зазначимо, що частку корпоративних витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт

¹³З 2014 р. дані, наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

у ВВП/ВРП через конфіденційність інформації, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, визначити не має можливості. Витрати на НДДКР мають значний вплив на бізнес, однак самі по собі вони не гарантують результат. Головним фактором успіху в отриманні конкурентної переваги в створенні нових знань та технологій є не рівень витрат на НДДКР, а ефективність управління інноваціями.

Зазначимо, що підтримка фундаментальних досліджень без належного визначення корпоративних НДДКР, як і зворотне, недостатньо ефективна. Тому необхідним є стимулювання саме приватної ініціативи в сфері НДДКР через зняття обмежень до доступу інформації, в тому числі через державні закупівлі та спільні проекти. В цілому важливим є перехід від підтримки державою науково-дослідної та інноваційної діяльності у всіх регіонах незалежно від їх можливостей і пріоритетів, до диференційованої політики «розумної спеціалізації» і, перш за все, підтримки територій з високим інноваційним потенціалом.

Список використаних джерел

1. OECD. 2011. “Regions and Innovation Policy.” Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/regionsand-innovation-policy_9789264097803-en.
2. European InnovationScoreboard 2016 // the European Commission, Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/factsfigures/-scoreboards/index_en.htm

УДК 339.5(477)

**ДЕРЖАВНА БЕЗСУБ'ЄКТНІСТЬ ЯК ЧИННИК
ГАЛЬМУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У СВІТОВИЙ ТОВАРНИЙ
РИНОК: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ**

Боднарчук Т.Л.

к.е.н., науковий співробітник

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Дано оцінку ступеня реалізації зовнішньоторговельних можливостей України за умов відсутності власної державності на етапі ринково-індустріальних перетворень.

У ХІХ – на початку ХХ ст. посилюється роль українських територій, які входили до складу Російської та Австрійської імперій, на міжнародних товарних ринках. Відмітним стає нарощування обсягів зовнішньої торгівлі; у структурі вітчизняного експорту з'являється продукція промислового виробництва; змінюються географічні потоки у напрямі розширення торговельних зв'язків з США, Канадою, країнами Близького й Далекого Сходу; підвищується значимість українського регіону як транзитного центру. Проте, якщо взяти до уваги обсяги внутрішнього виробництва, то кількісні показники позитивної динаміки вітчизняної зовнішньої торгівлі є досить незначними.

Реалізація значного зовнішньоторговельного потенціалу України була ускладнена відсутністю власної державності та, виходячи з цього, необхідністю постачання продовольства, сировини й промислової продукції у значних обсягах до російського та австрійського центрів. Зокрема, І. Бліох вказує на те, що майже неперервні зовнішні війни Росії, утримання величезної армії, державна казна, примноження членів державного апарату, численний штат всякого роду фаворитів вимагали не лише значних фінансових, але й матеріальних затрат [1, с. 49]. Означена думка підтверджується відповідними статистичними даними. На початку

XIX на зовнішні ринки вивозилося 35,5% зібраного в українських губерніях хліба [2, с. 54]. У 40–50-х рр. на південному сході України щороку збирали 13900 тис. чв. олійних і зернових культур, з яких лише 10,8% вивозилося за кордон, значна частка йшла на утримання війська і царської армії [3, с. 56]. У 1864–1866 рр. в підросійській Україні було зібрано 397,9 млн. пуд. хліба, а вивезено за кордон з цього обсягу лише 19%. Попри значні урожаї та відносно низький обсяг експорту внутрішні потреби українського населення були незадоволені. Наприклад, до середини XIX ст. у містах півдня України споживалося близько 1 млн. чв. хліба [3, с. 24]. З огляду на це, припускаємо, що значна частка врожаю масово вивозилася до центральних та віддалених територій Російської імперії.

Україна мала значний потенціал й щодо посилення своєї ролі на міжнародному ринку цукру, проте експорт його був незначним. У той же час, українські губернії були фактично єдиним постачальником цукру до російської метрополії, Сибіру та Кавказу. Зокрема, тут у 1860–1861 рр. заводи виробляли 3 млн. пуд. цукру-піску, з якого лише 2,5% йшло на експорт [4, с. 36]. У 1861–1865 рр. з чорноморських і азовських портів було вивезено 74 тис. пуд. цукру, проте у кінці 50-х рр. лише на основних українських ярмарках було продано 267 тис. пуд. цукру, який вивозився до Москви, Петербурга, Курська, у Орловську, Калузьку, Тульську губернії, на Кавказ тощо [2, с. 96–97]. У кінці XIX ст. за кордон було експортовано 42–48% олії, виробленої в українських губерніях. Серед інших вітчизняних товарів важливо вказати тютюн та сіль, які у значних обсягах спрямовувалися не на міжнародні ринки, а до центральних губерній Росії, Білорусі, Прибалтики.

З українських губерній на великоросійські фабрично-заводські підприємства постачалися значні обсяги промислової сировини. Зокрема, у 50-х рр. XIX ст. на головних українських ярмарках продавалося 400–500 тис. пуд. вовни, основна частка якої йшла на суконні підприємства

центральної Росії [2, с. 96]. У ці ж роки, наприклад, з Одеси вивозилося лише 200 тис. пуд. вовни. Більше того, майже 50% всього видобутого кам'яного вугілля, 95% залізної руди, 100% виробленої в Україні селітри йшло на задоволення потреб російської промисловості. У вітчизняному експорті ці товари склали зовсім незначну частку, проте, навпаки, домінували у структурі імпорту.

Західноукраїнські землі у зовнішній торгівлі посідали лідируючі позиції щодо експорту худоби, солі, лісоматеріалів, збут яких носив одновекторний характер. Зокрема, звідси здебільшого до інших провінцій Австрії та Росії вивозилося до 90% вироблених пиломатеріалів, практично весь обсяг видобутої солі та вирощеної у місцевих домашніх господарствах великої рогатої худоби. Західний регіон мав значний потенціал щодо посилення своєї ролі як постачальника на зовнішні ринки якісного хмелю та тютюну, проте 70% та 100% їхнього виробітку відповідно спрямовувалося до австрійського центру.

Таким чином, у XIX – на початку XX ст. можливості України щодо включення у світовий товарний ринок були обмежені її державною безсуб'єктністю. Замість посилення своєї значимості на зовнішніх ринках українське аграрне та промислове виробництво забезпечувало російську й австрійську метрополію.

Список використаних джерел

1. Блиох И.С. Финансы России XIX столетия: История – статистика. – Т.1. – СПб. : Тип. М.М. Стасюлевича, 1882. – 352 с.
2. Гуржій І.О. Розвиток товарного виробництва і торгівлі на Україні (з кінця XVIII ст. до 1861 року) / І.О. Гуржій. – Київ, 1962. – 206 с.
3. Гордуновський О.М. Торгівля в Південній Україні: організація товарообігу та людський потенціал (кінець XVIII – початок XX ст.) / О.М. Гордуновський, О.І. Гуржій, О. П. Реєнт. – К., 2017. – 155 с.
4. Гуржій І.О. Україна в системі всеросійського ринку 60–90-х років XIX ст. / І.О. Гуржій. – Київ, 1968. – 192 с.

УДК 334: 331.5 (477)

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В АДАПТАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ДО КРИЗОВИХ ЯВИЩ

Литвин Л. М.,

к. е. н., доцент кафедри філософії та економічної теорії,
Тернопільський національний педагогічний університету
імені Володимира Гнатюка

Розглянуто суть соціального підприємництва. Визначено роль та окреслено перспективи соціального підприємства в соціально-економічному розвитку територіальних громад в Україні.

Сучасні тенденції ринку праці, структурні реформи призвели до виникнення нових соціально виключених груп, до яких можемо віднести людей з фізичними вадами, людей у віці понад п'ятдесят років, молодь з низькою кваліфікацією, молодих матерів з дітьми, працівників сільської місцевості. Також, анексія Криму та війна на Донбасі стрімко збільшили кількість людей, які належать до соціально вразливих категорій населення – вимушено переміщені особи, ветерани АТО, діти загиблих воїнів та ті, хто отримав інвалідність через війну. Всі ці групи мають невеликі можливості влаштуватися на традиційному ринку праці і в той же час мають недостатньо адекватну підтримку державного сектору.

В таких умовах ефективно вирішення проблем нерівності та соціального виключення певних верств населення неможливе, хоча б частково, без самоорганізації та самостійного забезпечення самими членами громади. До одного з інструментів, які вирішують розглянуті проблеми в громаді, можемо віднести соціальне підприємництво.

Соціальне підприємництво – це бізнес, що має переважно соціальні цілі та доходи якого головним чином реінвестують у розвиток підприємства та/або спрямовують на громадські справи чи вирішення гострих соціальних проблем.

Соціальне підприємництво охоплює три ключових аспекти: підприємницький вимір: участь у безперервній економічній діяльності (наприклад, впровадження інновацій для забезпечення потреб неплатоспроможного населення, отримання прибутку); соціальний вимір: виразна соціальна мета (наприклад, працевлаштування інвалідів, залучення маргіналізованих груп населення до громадського життя); управлінський вимір: наявність механізмів управління, що забезпечують пріоритетність соціальної мети та врахування інтересів різних зацікавлених сторін. Для соціальних підприємців найголовніша мета – соціальні зміни (здебільшого – завдяки вирішенню нагальної проблеми, яку було недооцінено чи проігноровано іншими інституціями (державними установами, бізнес-структурами тощо).

Соціальне підприємництво допомагає створювати робочі місця; збагачувати професійний досвід людей, які працюють на соціальних підприємствах, задля подальшого працевлаштування за сучасних ринкових умов; розвивати територіальні громади, залучаючи до громадського життя соціально вразливі групи населення, забезпечуючи їхніх членів роботою; розширювати активність громадян, які можуть самостійно вирішувати свої проблеми та брати відповідальність за своє життя; посилювати увагу до соціально незабезпечених груп населення, не стільки надаючи їм благодійну допомогу, скільки забезпечуючи їх корисною соціально значущою роботою; відроджувати сільські та міські території та поліпшувати їхню соціальну інфраструктуру тощо.

В Україні соціальне підприємництво розвивається поступово і поки знаходиться на стадії зародження. В рамках проекту «Сприяння соціальному підприємництву» в різних регіонах України створюються спеціальні центри, які надають соціальним підприємствам комплексну підтримку у започаткуванні та розвитку їхньої діяльності, проводять тренінги та навчання соціальних підприємців.

Прикладами українських соціальних підприємств в Україні є платформа «Тепле Місто», соціальна пекарня «Горіховий дім», Львівська міська громадська організація «Туристсько-спортивний клуб «Манівці», піцерія «Pizza Veterano», Благодійний магазин «Ласка» (Laska Charity Store) та інші.

Незважаючи на зростання популярності та поширення в різних країнах і частинах світу, соціальне підприємництво постає перед цілою низкою проблем та перешкод. Активізація розвитку соціальних підприємств в Україні вимагає розробки відповідної державної стратегії, зокрема, розробку спеціальної законодавчої бази для їх функціонування, відповідної програми розвитку з визначеними пріоритетами їх державної фінансової підтримки, створення інструментів залучення бізнесу та громадських організацій та створення сприятливих умов у сфері оподаткування соціальних підприємств, поширення інформації про соціальне підприємництво через ЗМІ; започаткування програм підприємницького навчання охочих для реалізації діяльності у сфері соціального підприємництва.

Розвиток соціального підприємництва в Україні – це тривалий процес, який можна пришвидшити, якщо проводити активну соціально-економічну політику, розглядати формування соціального підприємництва як важливий самостійний напрям політики соціально-економічних реформ.

УДК 334: 331.5 (477)

**РОЛЬ КООПЕРАЦІЇ У ПОДОЛАННІ СОЦІАЛЬНОЇ
ПОЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНСТВА В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Дідківська Л.В.,

к.е.н., науковий співробітник відділу економічної історії
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Виявлено роль сільськогосподарської кооперації у посиленні конкурентоспроможності дрібних сільськогосподарських товаровиробників та розв'язанні соціально-економічних проблем селян.

Потенціал сучасного вітчизняного аграрного виробництва, зважаючи на природні конкурентні переваги, є вагомим та перевищує потреби внутрішнього ринку. Водночас, зростання попиту у світі на екологічно чисті та якісні продукти харчування надає реальний шанс сільському господарству України на стійкий розвиток. Однак, найбільші можливості вистояти у конкуренції із європейськими сільськогосподарськими підприємствами на ринку наразі мають великі вітчизняні агрокомпанії, діяльність яких активно прямо й опосередковано підтримувалась у попередні роки. Проте базовими господарськими одиницями українського села були і залишаються дрібні селянські (фермерські) господарства, які ризикують назавжди залишитись сировинним додатком до агрохолдингів. Перспективний шлях до їхнього еволюційного поступу в об'єднанні на добровільних засадах у сільськогосподарські кооперативи у сфері кредиту, постачання, переробки та збуту сільськогосподарської продукції для одержання можливості скористатися позитивним ефектом масштабу виробництва та реалізації соціального капіталу як чинника економічної конкурентоспроможності.

Як підтверджує практика, функціонування в рамках економічної системи розгалуженої мережі кооперативних організацій дозволяє вирішувати одночасно низку проблем економічного та соціального характеру, зокрема підвищує ефективність підприємницької діяльності, розширює можливості її фінансового забезпечення, сприяє технологічній модернізації підприємств, допомагає їм долучитися до використання інноваційних технологій та капіталомістких об'єктів виробничої інфраструктури, перешкоджає надмірній монополізації і підтримує здорову конкуренцію між учасниками ринку, сприяє розв'язанню проблем справедливості розподілу доходів та соціального забезпечення. Останнє, з огляду на певний дефіцит соціального потенціалу держави, набуває особливої актуальності, оскільки за умови реалізації відповідної державної політики щодо кооперації «тягар» соціальної відповідальності може бути раціонально перерозподілений між урядовими і кооперативними організаціями. Не менш вагомою є роль сільськогосподарської кооперації у підвищенні громадянської активності, розбудові демократичних механізмів суспільної взаємодії та консолідації нації. Результативність її діяльності у забезпеченні стабільності економічного відтворення у аграрній сфері, продовольчої безпеки країни, аграрного виробництва, демографічного та соціального розвитку сільських регіонів.

Позитивний суспільний, економічний та соціальний ефект від впровадження сільськогосподарської кооперації націлює на пошук шляхів її формування в Україні. Тим більше не потрібно вигадувати новітню стратегію, вона може бути сформована на основі ретроспективного аналізу вітчизняного кооперативного досвіду та висновків із світової практики. У цьому контексті вирашною є імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що передбачає обмін знаннями та найкращими практиками щодо політики розвитку сільських територій з метою сприяння економічному добробуту сільських громад; поширення знань шляхом проведення навчальних та інформаційних заходів; обмін найкращими

практиками щодо механізмів підтримки політики у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій тощо (Р.5. Економічне та галузеве співробітництво, Глава 17. Сільське господарство та розвиток сільських територій, ст. 404).

Насамперед, необхідна стратегія розвитку національної кооперації, розробка та реалізація якої повинна грамотно поєднати цілеспрямовані дії вищих органів держави, органів місцевої влади, проектів міжнародної допомоги, науковців, кооператорів та селян. Зусилля мають бути направлені на популяризацію кооперації у суспільстві з метою формування її позитивного іміджу. Успішність цього процесу у повній мірі залежить від рівня знань у сфері сільськогосподарської кооперації самих ініціаторів розвитку кооперативного руху. Тому вкрай актуальною є необхідність поширення кооперативних знань, надання якісної кооперативної освіти, ефективність якої значно зростає за умови залучення вітчизняних і закордонних експертів, успішних кооператорів-практиків.

У зв'язку з дискредитацією кооперативної ідеї у попередні роки важливо підвищити рівень довіри до кооперативів. Держава повинна виконувати покладену на неї контролюючу функцію з метою недопущення функціонування псевдокооперативів, які організуються для заволодіння державними дотаціями та ухилення від податків, компрометуючи кооперативну ідею. Оскільки відмовитись від державної підтримки та пільгового оподаткування на початковому етапі розвитку кооперативного руху неможливо, необхідно узалежнити її надання від конкретних економічних показників діяльності кооперативу з метою цільової фінансової, організаційної та консультаційної підтримки перспективних та дієвих кооперативів, стимулювання їх успіху за можливість надання їм державної підтримки. Ключовим завданням держави залишаються такі формальні чинники розвитку вітчизняної кооперації, як стимулювання розвитку самодостатніх фермерських господарств. В свою чергу зростання кількості міцних селянських господарств сприятиме добровільному

включенню їх до кооперативних організацій для захисту власних інтересів. Реалізація цієї мети вимагає послідовного завершення земельної реформи з метою впорядкування земельної селянської власності та розробка відповідної податкової політики.

УДК 352

**ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ В КОНТЕКСТІ
ДОБРОВІЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

Литовченко В.П.

кандидат філософських наук, доцент кафедри соціально-
гуманітарних дисциплін

Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

Анотація. Проаналізовано ключові чинники, які зумовлюють стан соціальної напруженості при утворенні ОТГ.

Україна стала на шлях впровадженні нової системи управління, побудованої на децентралізації влади. І хоча даний шлях розвитку держави вважається нині найбільш прогресивним і правильним, фінішний його відрізок відтермінований на невизначений термін. Короткий зміст цієї реформи полягає в тому, щоб передати частину владних повноважень на місця, де відбувається безпосередня реалізація цих повноважень. Створити своєрідні адміністративні одиниці на сільському та селищному рівні, які здатні будуть ефективно розпоряджатися, а саме головне забезпечити себе цими грошовими ресурсами. В Україні за цей процес відповідає об'єднання в територіальні громади (ОТГ).

Переважна більшість громадян слабо розуміють суть цієї реформи, не дивлячись вже про усвідомлення її політичних, соціально-економічних та правових наслідків. Українці традиційно не довіряють всім ініціативам, які надходять від вищих органів державної влади, що, в свою чергу, обумовлює появу соціальної напруженості серед різних прошарків населення. Розглянемо стани дискомфорту, тривоги, а іноді й страху, зумовлені утворенням та функціонуванням об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

Так, серйозними негативними проявами процесу утворення громад, що відбувається нині, є часто примусовий спосіб їх об'єднання без належної акцентуації на головній меті, заради якої це відбувається, тобто забезпечення локальної демократії та створення умов для найбільш ефективного вирішення соціальних проблем на місцях. До того ж виникає відкрите небажання людей з більш розвинутих населених пунктів об'єднуватися з менш розвинутими, або економічно неспроможними, населеними пунктами на момент створення ОТГ. Та й визначити головний об'єднувачий центр іноді достатньо проблематично, беручи до уваги близькі за потенціалом населені пункти.

Поява нових ОТГ зумовлює втрату багатьох владних повноважень, посад, привілеїв, а отже й до певної міри й власного майбутнього. Мова йде про штат районних адміністрацій, місцевих громадських активістів, сільських голів, народних депутатів всіх рівнів, представників бізнесу, особливо агрофірм, що вже мають власних довірених осіб й не бажають їх втрачати.

У зв'язку з реалізацією реформи децентралізації державного управління, в тому числі бюджетної децентралізації, значна частина повноважень і відповідальності у фінансовій та бюджетній сфері переходить «на місця», зокрема, в новостворені ОТГ, та виявляється безліч складних і болючих проблем у їх функціонуванні. Мова йде про відповідність критеріям спроможності ОТГ. Децентралізація покликана не лише укрупнити розрізнені населені пункти, а й дозволити самостійно функціонувати ОТГ таким чином, щоб бути в змозі забезпечити своїх мешканців наданням належної якості всіх без винятку послуг, відповідно розвиненою соціальною інфраструктурою.

В цьому контексті актуальною постає проблема активів ОТГ, тобто законодавчого уточнення майнових прав територіальної громади на землю, лісові, водні та інші ресурси, що знаходяться на території сіл, селищ, містечок тощо, та навколо них, з метою подальшого ефективного їх

використання, забезпечення благоустрою територій та виконання всіх функцій, передусім соціальних. Фахівці місцевого рівня неспроможні осилити всю повноту обов'язків, які пов'язані з утворенням ОТГ.

Чи не найболючішим питанням є соціальний захист населення. ОТГ – це складний соціальний механізм. Не знаючи основних складових цього механізму навіть досить кваліфікований фахівець із соціальної роботи не зможе надавати соціальні послуги та працювати з особами, які перебувають в складних життєвих обставинах в межах ОТГ. Ключовою особою тут виступає соціальний працівник. Він має стати важливою ланкою в системі соціальної допомоги від держави та територіальної в межах ОТГ, окреслити нову систему взаємодії із іншими структурними підрозділами ОТГ, соціальними службами, установами та організаціями для надання якісних соціальних послуг.

Цілком закономірно, що добровільно об'єднати усі населені пункти в самодостатні громади не вдасться (про це свідчить світовий досвід), тому, болючим питанням лишається механізм їх функціонування як такий та забезпечення з боку держави дієвим інструментарієм розв'язання спільних із сусідніми громадами проблем. Надмірне накопичення останніх стає вагомим аргументом до зростання соціальної напруженості у суспільстві

Однією з основних умов утворення ОТГ є необхідність врахування історичних, культурних та етнічних чинників. Це дає можливість врахувати місцеві особливості і зменшити ризики соціально-політичних конфліктів на національному ґрунті.

В Україні до цього часу не позбулися наслідків радянської централізованої системи державного управління, і переважна більшість представників місцевих органів влади боїться виявляти ініціативу і продовжує чекати команду «згори». Окреслені чинники соціальної напруженості є важливою перепоною на шляху реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади. Врахування їх особливостей при законотворчості дозволить успішніше проводити

реформи децентралізації в Україні, віднайти механізми корисної взаємодії керівництва держави, місцевої влади з активністю самих громадян.

УДК 327:94

**УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ
ПОЛІЦЕНТРИЧНОГО СВІТОУСТРОЮ ХХІ СТОЛІТТЯ:
ТРАДИЦІЙНІСТЬ, ТРАНСФОРМАЦІЯ, ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ**

Ціватий В.Г.,

кандидат історичних наук, доцент,
Заслужений працівник освіти України,
доцент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Аналізуються основні тенденції сучасних соціально-політичних та трансформаційних змін в українському суспільстві в поліцентричному сьогоденні. Констатується наявність соціально-економічної, політико-дипломатичної, політичної невизначеності, інституціональної нестійкості в українському соціумі, що веде до його часткової деформації системи соціальних і моральних цінностей. Уточнюються можливі шляхи подолання кризових соціальних явищ в умовах євроінтеграції та глобалізації.

Ключові слова: *українське суспільство, трансформація, інституціоналізація, поліцентричність, маргінальність.*

Останнє двадцятиріччя ХХІ століття новітньої історії України стало періодом соціально-політичних трансформацій і глибоких радикальних модифікацій українського суспільства. Соціальна структура суспільства якісно змінилася. Відбулася стрімка стратифікація в минулому однорідного українського соціуму. Трансформація – термін, що вживається для характеристики невизначеності пострадянських суспільств, їх невідповідності існуючим теоретичним моделям. Тому терміном

«трансформація» позначається те, чому немає інших, змістовних визначень.

Є три основні категорії, які визначають зміни, пов'язані з суттєвими перетвореннями в суспільстві, зокрема – українському. Це категорія «**модернізації**» – осучаснення суспільства; це категорія «**транзиту**» – переходу від одного стану до принципово іншого, і категорія «**трансформації**» – тобто, категорія, яка відзначає суттєві зміни, але з невизначеним вектором.

Особливістю трансформаційних процесів, що відбуваються в поліцентричному світі сьогодення, є тривалість і глибина аномії, зумовлена випереджальним розкладанням старих соціальних інститутів порівняно з формуванням нових, а також прискорений, стрибкоподібний характер нинішніх метаморфоз.

В Україні складається тип соціуму, що раніше не існував, розвиток якого повною мірою поки що передбачати складно. Істотні зміни зачіпають такі аспекти соціальної системи, як легітимація влади і соціальної ієрархії; місце і роль особистості в суспільстві; співвідношення свободи і рівності, а також місце традиції в суспільній свідомості. Якщо раніше демократія вважалася найкращою альтернативою монархії й аристократії, то сьогодні їй необхідні більша легітимність й обґрунтованість.

Соціальна стратифікація сучасного українського суспільства ще до кінця не склалася, оскільки трансформаційні процеси далекі від завершення. Проте відбувся перехід від етакратичного типу соціальної структури, де статус групи визначався її місцем у владній ієрархії, до нового типу, де діє безліч різноманітних чинників і критеріїв, які визначають ранг прошарку, групи і індивіда в соціальній стратифікації.

За роки незалежності в Україні на одному соціальному полюсі зосередилися істеблішмент, олігархічна буржуазія, вища бюрократія, а на іншому — прошарок дрібних власників – підприємців, найманих

працівників, включаючи бюджетників, а також пенсіонери та безробітні. До них примикають інваліди, «чорнобильці», діти війни, ветерани праці. Між цими діаметральними суспільними полюсами знаходяться нечисленні соціальні утворення представників середнього класу.

Економічні, політичні, політико-дипломатичні, соціокультурні метаморфози змінюють систему прошарків і груп. Ці стратифікаційні процеси тривалі за часом, латентні. Українське суспільство поступово формується як багатосуб'єктне: синхронно відбувається становлення цілого комплексу новітніх соціальних утворень.

Нинішні зміни відбуваються на трьох рівнях: статусному, поведінковому і ментальному. Модифікації одночасно піддаються свідомість, активність, соціально-економічне становище індивідів і груп. Політичними чинниками маргіналізації виступають: розрив колишніх соціальних зв'язків, звуження (відсутність) особистої свободи, розділення суспільства за соціально-політичними орієнтаціями (Схід – Захід). Соціокультурна біполярність, граничність українського соціуму робить скрутною консолідацію суспільства тільки на одній з культурно-історичних традицій – проросійській або проєвропейській.

Таким чином, усвідомлення соціально-економічної, політичної невизначеності, нестійкості в українському соціумі призводить до розуміння того, що наразі він переживає період трансформації.

Одним із першочергових є завдання припинення процесів декласування населення, розмивання меж між стратами. У зв'язку з цим державі необхідно створити умови для збереження важливого соціального прошарку – інтелігенції, перш за все наукової.

Даний прошарок має стати стабілізуючим соціально-політичним чинником. Крім того, представники середнього і малого бізнесу, державні службовці могли б сприяти соціально-політичній і економічній стабільності суспільства.

На сьогодні ми починаємо виходити зі стану повної соціальної ізоляції. Ми долаємо певні суб'єктивні передумови неможливості розвитку. Зараз Україна має почати ефективний демократичний транзит. Тоді українське суспільство в умовах поліцентричного світу XXI століття матиме можливість отримати визначення не як суспільство стихійної пострадянської трансформації та відкладеного транзиту, а як суспільство демократичного транзиту. А це стане переходом процесу до політичної, політико-дипломатичної та соціально-економічної інституціоналізації розвиненого демократичного суспільства.

УДК 330.3

**СУЧАСНА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ МОДЕЛІ
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

Приятельчук Олена Анатоліївна,

к.е.н., доц., кафедри міжнародного бізнесу ІМВ КНУ ім. Т.Шевченка

***Анотація.** Соціальна ідентифікація українського суспільства є невід'ємною умовою влучного вибору та ефективної реалізації національної моделі економічного розвитку, ключовою метою якої є досягнення сталого розвитку та загального добробуту нації загалом. Україна, й досі перебуваючи на етапі вибору напрямку руху, за умови доцільного використання наявних ресурсів, в першу чергу трудових, має всі шанси успішної реалізації процесу ідентифікації національної моделі соціально-економічного розвитку. Головним завданням залишається формування суспільства з соціально відповідальною свідомістю та активною економічною позицією кожного її члена.*

Наразі Україна вперше за останні роки реально наблизилася до побудови і відтворення себе як незалежної держави, яка успішно інтегрується до європейського співтовариства та функціонує як повноправний член світової економічної системи. У цьому полягає основний національний інтерес нашої країни, який може бути реалізований завдяки правильно вибудованій моделі економічного розвитку, становитиме основу функціонування держави.

Нажаль, в Україні досі не сформована і відповідно не впроваджена єдина цілеспрямована ефективна модель розвитку економіки, яка б в повній мірі відображала її національні, в тому числі економічні, інтереси і стала макроекономічною теоретичною базою ефективної державної економічної політики.

Українська економічна модель фактично являє собою еkleктичне поєднання елементів різних існуючих економічних систем, зокрема:

державного соціалізму, державно-монополістичного капіталізму та народного капіталізму, що на даному етапі розвивається в країні в деформованій, сегментарній формі.

В Україні завершився перехід від командно-адміністративної (директивної) системи до ринкової економічної системи, який передбачав забезпечення макроекономічної стабілізації (жорстка грошова політика як засіб боротьби з інфляцією, реформування податкової системи для збільшення надходжень до державного бюджету, врегулювання зовнішніх розрахунків); лібералізацію економічної політики (усунення державного контролю за цінами на більшість товарів і послуг, відмова від командно-адміністративної розподільної системи, створення системи комерційних банків, впровадження ринкового механізму визначення процентної ставки і розвитку фінансового ринку, скасування державної монополії у зовнішній торгівлі, розширення доступу в країну іноземних інвестицій, введення конвертованості національної валюти); приватизацію державних підприємств і демонополізація виробництва (перехід у приватну власність значної частини державних підприємств, розвиток малого і середнього бізнесу для подолання монополізму і створення конкурентного середовища); формування системи соціального захисту населення (введення соціальних компенсаторів для подолання негативних наслідків впровадження ринкових механізмів).

Однак, відсутність соціально відповідального власника, ефективного інвестора, низький рівень оплати праці поряд зі стрімкою лібералізацією цін при нерегульованості експортно-імпортних операцій і розриві сформованих коопераційних зв'язків між підприємствами призвели до розбалансованості економіки. Ці та інші негативні наслідки без існування цілеспрямованої економічної політики неможливо подолати.

Економічна ж політика може мати позитивні наслідки реалізації лише за умови формування ідентичної моделі українського суспільства, і вже на її основі – економічного розвитку держави. Безапеляційними

умовами національної моделі суспільства має стати соціальна відповідальність всіх членів суспільства та прагнення (розуміння) досягнення загального добробуту як обов'язкової першочергової вихідної умови підвищення власного рівня достатку.

Усвідомлення цього має реалізовуватись в усіх елементах побудови та реалізації національної економічної політики держави (і представниками законодавчої та інших гілок влади, і всіма наявними трудовими ресурсами держави, які, окрім виробничо-споживчої функції реалізують ряд й надзвичайно важливих соціальних).

УДК 005.941-047.52:33:001.101

СУПЕРЕЧНОСТІ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОЇ БІЗНЕС-СВІДОМОСТІ В ЕКОНОМІЦІ ЗНАНЬ

Приймак В.М.,

к.е.н., доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Романишин В.О.,

к.е.н., доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана»

У статті узагальнено та систематизовано концептуальні складові сучасної корпоративної бізнес-свідомості. Визначено комплекс професійних компетентностей сучасного фахівця відповідно до KM-орієнтованої парадигми розвитку суспільства та надано практичні рекомендації щодо їх формування. Обґрунтовано необхідність формування усвідомлення як суспільством у цілому, так і бізнесом потреби інвестувати у людські ресурси та освітню інфраструктуру.

Формування та розвиток корпоративної бізнес-свідомості, як цілеутворюючого елементу соціально-економічної системи, зумовлюється принципами та закономірностями системних трансформацій. Цим пояснюється зростання зацікавленості сучасного бізнес-середовища до наукового осмислення трансформаційних процесів організаційної діяльності, що призвело до виникнення і розвитку цілого комплексу наук, в яких розглядаються як загальні так і часткові аспекти становлення, функціонування і розвитку організацій.

На сьогодні компанії мають сформувати системну KM (Knowledge Management)-орієнтовану організаційну свідомість, яка б акцентувала особливу увагу на найважливішому ресурсі – люди та їх знання, оскільки конкурентні переваги все частіше залежать від уміння одержати знання й грамотно розпорядитися ними, та на основній новітній конкурентній

перевазі – інтелектуальних активах компанії (секретах виробництва, ідеях, технологіях, інших ноу-хау – знаннях).

Будь-які зміни як у суспільстві так і в організації, навіть незначні, вимагають наявності необхідних передумов. Можливість реалізації КМ-орієнтованих організаційних змін передбачає наявність достатнього рівня: інноваційно-інвестиційної ділової свідомості; наукових/науково-технічних результатів; людських ресурсів (високоосвічених активних фахівців як носіїв інтелектуального капіталу).

Аналіз виокремлених факторів впливу на КМ-свідомість показав, що в Україні позитивна тенденція щодо створення наукових/науково-технічних результатів, і, за умови збереження темпів розвитку та підвищення рівня їх якості, є всі підстави стверджувати про стабільність базису інноваційних проєктів. Такого ж рівня в бізнесколах наявна інноваційно-інвестиційна свідомість, яка підкріплена готовністю інвестувати в надризикові інноваційні проєкти.

Щодо фактору забезпеченості бізнесу фахівцями з достатнім рівнем КМ-свідомості, то тут доцільно вжити відповідні радикальні зміни. На сьогодні, вітчизняний ринок праці не здатний забезпечити потреби бізнесу фахівцями з достатнім рівнем професійних компетентностей,

В результаті, зважаючи на поточний стан в системі освіти України, взаємозв'язок між бізнесом та вітчизняною вищою освітою повністю втрачено – з одного боку, бізнес не може чітко визначити, які професійні компетентності фахівців необхідні для ефективного господарювання, а з другого боку, система вищої освіти України готує, в своїй більшості, незатребуваних або частково затребуваних на ринку праці України фахівців. В цьому випадку ініціативу щодо визначання та обґрунтування професійних компетентностей фахівців має взяти на себе наука.

Шляхом наукового обґрунтування практичних потреб реалій сучасного бізнес-середовища можна виокремити необхідні і достатні вимоги до професійних компетентностей сучасного фахівця. Необхідний

(мінімальний) рівень професійних компетентностей сучасного фахівця неодмінно має складатися із комплексу [1]: базових компетентностей (професійних, інтелектуальних, ситуативних, соціальних компетентностей); елементарних компетентностей ІТ&С-грамотності (компетентності в сфері Internet, телекомунікацій, роботи з оргтехнікою, навик роботи принаймні в одній автоматизованій інформаційно-аналітичній системі ERP-класу тощо); ключових комунікаційних компетентностей (базові навикі CRM-технологій, вільне володіння щонайменше однією іноземною мовою тощо); індивідуальні особистісні характеристики.

Достатній рівень професійних компетентностей фахівця вимагає наявності корпоративних компетентностей, що визначаються відповідно до рівня організаційної зрілості компанії, етапу її життєвого циклу та кваліфікаційних характеристик професійної діяльності [2, 11].

У випадку корпоративних компетентностей модель професійних управлінських компетентностей становить КМ-орієнтований кластер, у якому раціонально поєднуються знання, вміння, досвід, інтелектуальні, соціально-орієнтовані та психофізичні здібності конкретного індивіда. Формування професійних компетентностей фахівців, адекватних сучасному бізнес-середовищу, вимагає як від суспільства в цілому, так і від бізнесу усвідомлення потреби інвестувати в людські ресурси та освітню інфраструктуру.

Таким чином, формування нової КМ-орієнтованої соціально-економічної реальності сучасного бізнес-середовища через усвідомлення інноваційно-інвестиційної політики вітчизняних компаній та суспільства в цілому надає повноцінну можливість отримати максимальну користь від потужного потенціалу феномену управління знаннями і знаходиться в прямій залежності від того, якою мірою людські ресурси зможуть реалізувати цю можливість шляхом реалізації компетентнісного потенціалу. При цьому, синергетичним ефектом розвитку КМ-орієнтованої

організаційної зрілості компанії є поява інноваційної бізнес-свідомості, сфокусованої на інвестиційній стратегії розвитку її інтелектуального капіталу.

Список використаних джерел

1. Приймак В. Модель професійних компетентностей сучасного менеджера / В. Приймак. // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. – 2012. – №136. – С. 49–52.

2. Белущенко Т. Модели компетенций. Пример построения модели корпоративных компетенций [текст] / Т. Белущенко // Кадровик України. - 2008. - №5. - С. 112-116.

УДК 327

СОЦІОЛОГІЯ У ВИВЧЕННІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Анісімова О.Ю.,

к.е.н., молодший науковий співробітник

НДЧ ІМВ Київського національного університету імені Тараса

Шевченка

Міжнародні відносини як наукова дисципліна веде свій початок від досліджень міжнародної політики, причому в якості об'єкта дослідження виступає аналіз відносин між державами у міжнародній системі. Хоча певні теорії і підходи можна віднести до сучасних і класичних політичних теорій, однак активний розвиток науки пов'язаний з Холодною війною. Поступово теорії міжнародних відносин почали включати концепції інших дисциплін, зокрема соціології. В процесі такої трансформації визначення міжнародних відносин як дослідження міжнародної політики почало змінюватись. Зокрема, з'явилися спроби створення широкого соціологічного підходу до міжнародних відносин.

Активні спроби створення міждисциплінарного підходу до міжнародних відносин з використанням концепцій економіки, політики і соціології з'явилися лише у кінці ХХ століття. Таким чином, міждисциплінарний підхід до міжнародних відносин знаходиться у процесі становлення. На даний момент, основними напрямками включення соціології до дослідження міжнародних відносин є історична соціологія і конструктивізм.

Окремі концепції соціології як науки вже давно використовувалися в теорії міжнародних відносин, однак останнім часом зв'язок між ними почав поглиблюватись. Деякі науковці-соціологи вважають, що теорія міжнародних відносин як наука сформувалася лише на початку ХХ століття, а до того вона використовувала елементи політичної і соціальної теорій.

Як наслідок, дослідники схиляються до думки, що, на відміну від соціології, економіки і політичних наук, теорія міжнародних відносин не була започаткована у XVIII-XIX століттях як спроба зрозуміти вплив модернізму на європейське суспільство, тобто низки процесів, що виникли внаслідок появи промислового капіталізму і бюрократичної держави й розробки нових технік у війсьній сфері. Також, теорії міжнародних відносин не з'явилися як реакція на такі явища як рабство, колоніалізм й імперіалізм.

Як наслідок, пізня поява теорій міжнародних відносин мала певні наслідки. Серед них той факт, що розвиток даної галузі науки дещо запізнився у розвитку і вона не є такою чітко визначеною як попередні дисципліни.

Таким чином, дослідники прийшли до висновку, що теорія міжнародних відносин у своєму розвитку фактично пішла двома шляхами. Перший напрям зосередився суто на одному аспекті міжнародних відносин, при цьому поза увагою залишилося багато питань, зокрема, розвиток світового ринку, тому, на думку науковців, цей підхід є дещо поверхневим.

З іншого боку, в рамках другого напрямку дослідники намагалися будувати теорії міжнародних відносин, базуючись на досягненнях інших, більш зрілих наук, зокрема, соціології. Більш того, вважається, що теоретики міжнародних відносин не завжди визнавали такий зв'язок, а іноді просто запозичували релевантні концепції. Особливо виразно зв'язок між теорією міжнародних відносин і соціологією можна побачити в таких теоріях міжнародних відносин як соціальний конструктивізм і критична теорія міжнародних відносин. Зокрема, ці теорії використовують визначення сили, дії та причинно-наслідкового зв'язку, прийняті у соціологічних науках.

Загалом, соціологія посідає важливе місце у соціальних науках, зокрема, завдяки тому, що вона досліджує окремі форми і явища сучасного

суспільства, які виникли внаслідок "подвійної революції", що відбулася у Європі в кінці XVIII століття: промислової (економічної) революції в Англії і демократичної (політичної) революції у Франції.

Хоча теоретики міжнародних відносин і стверджують, що їх доробок спирається переважно на політичну теорію, міжнародне право і світову історію, однак, вплив соціологічних теорій можна побачити у багатьох підходах до міжнародних відносин. Наприклад, хоча Кеннет Уолтс активно використовував концепції мікроекономіки при побудові своєї теорії міжнародної політики, він також запозичив концепцію Еміля Дюркгейма щодо міжнародної анархії, хоча й у видозміненому вигляді. Зокрема, він створив концепцію поділу на національний і міжнародний порядок за аналогією концепції Дюркгейма про механічну й органічну солідарність. Він стверджував, що міжнародний порядок характеризується механічною солідарністю, тобто відсутністю функціональної диференціації, яка необхідна у складному суспільстві, тому держави можуть мати лише дуже слабкі відносини.

А це означає, що на цьому рівні завжди буде існувати анархія. На відміну від міжнародної політики, національний рівень характеризується органічною солідарністю, тобто функціонально диференційованим простором, в якому актори пов'язані між собою інтегрованою і переважно добровільною ієрархією.

Таким чином, можна стверджувати, що структурний реалізм Уолтса як теорія міжнародних відносин базується на певних соціологічних концепціях. З іншого боку, вчені-соціологи критикують подібне запозичення, оскільки вважають, що деякі поняття були інтерпретовані неакуратно.

З іншого боку, на відміну від структурного реалізму, який вважається дещо невдалою спробою використання міждисциплінарного підходу, конструктивізм вважається одним з вдалих прикладів

міждисциплінарної теорії міжнародних відносин, що використовує соціологічні концепції.

Наприклад, критикуючи структурний реалізм Олександр Вендт активно використовував різноманітні соціологічні концепції й підходи, зокрема, американський символічний інтеракціонізм Джорджа Міда й Ервінга Гоффмана, теорію структурування Антоні Гідденса і соціологію знань Пітера Бергера і Томаса Лакмана.

Зокрема, вважається, що теорія конструктивізму, запропонована Вендтом, базується на структуралістичних тенденціях діалектичного матеріалізму і критиці структурного функціоналізму. Вендт визначав, що міжнародна система - це площина, у якій держави не тільки обмежені вимогами анархії, але й активно створюють її. Він виділяв три основні "культури анархії", в кожній з яких певні соціальні ролі (ворожнеча, суперництво і дружба) слугують символічними технологіями, за якими діють держави. Згідно Вендта, матеріальні здатності не можна зрозуміти без попереднього розуміння соціального контексту, в якому відбувалися й інтерпретувалися ці відносини.

Таким чином, соціальний конструктивізм став одним з яскравих прикладів міждисциплінарного підходу до міжнародних відносин з використанням концепцій соціології.

УДК 339.942

**ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ
СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЯК ПЕРЕДМОВА ЗАЛУЧЕННЯ ДО
ГЛОБАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ МЕРЕЖ**

Рилач Н.М.

к.е.н., науковий співробітник

НДЧ ІМВ Київського національного університету імені Тараса

Шевченка

Міждисциплінарний характер сучасних наукових досліджень створює передумови для нових форм взаємодії ресурсів як на ранніх стадіях розробки інноваційної продукції, так і на стадії досліджень та розробок. В сучасних умовах ефективність інноваційної діяльності країни залежить в тому числі від економії на трансакційних витратах за рахунок розвитку конкурентоспроможних інноваційних мереж.

Для переходу України на якісно новий рівень економічного розвитку, державі необхідно посісти гідне місце в глобальній інноваційній економіці шляхом формування інноваційних мереж та включення їх до глобальних. Останніми роками стає очевидним, що нарощування кількості різних елементів інноваційної інфраструктури держави не вирішує завдання якісного розвитку національної інноваційної системи. В цьому разі актуальним стає створення та розвиток інноваційних мереж та їх залучення до глобальних.

Загалом, мережевий характер взаємодії учасників інноваційного процесу базується на таких відносинах, як внутрішньофірмових, внутрішньодержавних та внутрішньоуніверситетських. Саме мережевий характер взаємодії є в основі концепції «потрійної спіралі», яка включає в себе три основних елементи: посилення ролі університетів у взаємодії з промисловістю та урядом; ключові інститути інноваційної економіки

(наука, бізнес, держава), які прагнуть до співробітництва; додаткова функція, яка закачається в тому, що на додаток до основних функцій кожен із трьох інститутів частково бере на себе роль іншого.

Таким чином, в умовах постіндустріального розвитку та глобалізації традиційні форми взаємодії в інноваційній сфері як між компаніями, так і між країнами, перетворюються на глобальні інноваційні мережі, в основі яких є інтернаціоналізація національних інноваційних компаній, міжнародне наукове співробітництво та розвиток відкритих інновацій. По мірі розвитку інноваційного простору з'являються інноваційні мережі, під якими розуміють комплекс взаємопов'язаних вузлів, що являють собою дослідницькі, проектні, конструкторські, маркетингові та дослідницькі заклади, а також промислові підприємства, діяльність яких організована за принципом мережі.

Глобальні інноваційні мережі в свою чергу впливають на національні та регіональні інноваційні системи. Екосистеми ТНК або мережі інновацій часто являють собою "вузли", що зв'язують регіональні чи національні системи інновацій через кордони і, отже, різні науково-технічні суб'єкти в різних країнах: високотехнологічні стартапи, університети і науково-дослідні інститути, науково-технічні дослідники, інноваційні посередники та державні установи. Через свої розподілені мережі ТНК націлені на максимальну передачу неявних знань, що перебувають у національних інноваційних системах (тобто серед учасників інноваційної діяльності в місцевих громадах) і більш кодифікованих знань через глобальні систему забезпечення знаннями чи канали зв'язку. Екосистеми ТНК часто охоплюють кластери і промислові райони в пошуках нових знань, оскільки вони визнають, що ефект переливання часто з'являється із-за географічної близькості. Очікується, що міжнародна діяльність в області НДДКР, що включає інтеграцію в місцеві інноваційні мережі у приймаючих країнах, матиме позитивний вплив на конкурентоспроможність діяльності ТНК в їх

рідній країні у зв'язку з існуванням механізмів зворотної передачі технології

Для того, щоб відповідати зростаючому попиту на інновації з боку замовників, постачальників і т. д. з урахуванням загальносвітового пропозиції науково-технічних засобів (великі) компанії все частіше адаптують так звані "екосистеми інновацій" у всіх країнах. Вони пов'язують ці глобальні інноваційні мережі з людьми, організаціями (університетами, державними установами тощо) і іншими компаніями в їх власних або інших країнах для того, щоб вирішити проблеми, знайти джерела знань і виробити ідеї. Ці глобальні інноваційні мережі включають власні центри НДДКР за кордоном, а також угоди про співпрацю з зовнішніми партнерами і постачальниками, у яких фірми по-різному залежать від досвіду різних партнерів.

Глобальні інноваційні мережі включають власні центри НДДКР за кордоном, а також співпрацю з зовнішніми партнерами і постачальниками, у яких різні партнери грають різні ролі в залежності від характеру їх досвіду. Цей складний і відкритий шлях інновацій (в екосистемах) вимагає крос-функціонального співробітництва і взаємодії між компаніями-не тільки в області НДДКР, але і виробництвом, маркетингом, продажами і послугами, а також розширеної взаємодії з зовнішніми сторонами, як державними, так і приватними. Це включає НДДКР в глобальний ланцюжок створення доданої вартості компанії з важливими наслідками для ролі (деяких) дочірніх компаній у визнанні і використанні потенціалу для інновацій.

Список використаних джерел

1. Панченко В.Г. Замкнутий цикл інновацій як інструмент інноваційного неопротекціонізму в політиці стимулювання економічної модернізації: виклики створенню інноваційної екосистеми/ В.Г. Панченко // Ефективна економіка (електронне видання). — №11 — 2017. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6144>
2. Панченко В.Г. Інноваційний неопротекціонізм як новий інструмент регулювання міжнародних економічних відносин: нові проєкції неомеркантилізму / В.Г. Панченко // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Випуск 18, частина 2. — 2018 с. 139-143.
3. Резнікова Н.В. Економічні виклики незалежності: конфлікт інтересів в умовах глобальної взаємодії / Н.В. Резнікова // Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право. — 2013. — №1. — С. 181— 187.
4. Резнікова Н.В. Міжнародне співробітництво в сфері економічної політики: проблема збереження суверенітету та аналіз потенційних вигод / Н.В. Резнікова // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 113 (Частина II), 2013, сс.149-159.
5. Резнікова Н. Інноваційна модель розвитку національної економіки: оцінка стартових можливостей та засобів реалізації [Електронний ресурс] / Резнікова Н. — Режим доступу: www.academia.org.ua
6. Резнікова Н.В. Глобальні проблеми технологічного розвитку / Н.В. Резнікова, О.В. Симоненко // Інтелектуальна економіка в умовах суспільних трансформацій: перспективи публічно-приватного партнерства Матеріали III Міжнародного науковопрактичного форуму 27 червня 2017 року м. Житомир У 2-х частинах, Частина 1. — сс.43-47.
7. Рилач Н.М. Теоретичні основи формування глобальної інноваційної системи / Н. М. Рилач // [Актуальні проблеми міжнародних відносин](#). - 2012. - Вип. 110(2). - С. 82-91. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_110%282%29_17
8. Рилач Н. М. Значення теорії технологічних укладів в становленні постіндустріальної економіки / Н. М. Рилач // Міжнародні відносини. Серія «економічні науки». — 2016. — № 7 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/2889/2589
9. Рилач Н.М. Механізм інтеграції країни у глобальну інноваційну систему / Н.М. Рилач // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 111 (Частина II), 2012. — сс.136-143.
10. Rylach N. M. Formation innovative paradigm: retrospective and present / N.M. Rylach // Actual problems of international relations. — Vol.1, No.127 (2016). — Mode of access: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view/2953>

УДК 339.942

ГЛОБАЛЬНА РЕЛОКАЦІЯ ЛАНЦЮГІВ СТВОРЕННЯ ВАРТОСТІ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Намонюк В.Є.,

к.е.н., доц., КНУ ім. Т.Шевченка

*Проаналізовано головні детермінанти трансформації ГЛВ.
Проаналізовано ефекти релокації ГЛВ на економіку України.*

Протягом останніх десятиліть швидке зростання глобальних ланцюгів створення вартості (ГЛВ) стало важливим рушієм розвитку світової економіки. Але тенденції розвитку міжнародної торгівлі за останні 5 років вказують на те, що темпи міжнародної фрагментації виробництва уповільнилися, а самі виробничі мережі вже не ускладнюються. Більше того, зменшується кількість ланок міжнародного виробництва, а саме воно характеризується релокацією ближче до ринків збуту.

У цілому, світова економіка стикається з низкою структурних зрушень, які можуть суттєво змінити майбутнє ГЛВ в найближчій перспективі. За таких умов просторова реорганізація міжнародного виробництва може мати позивний вплив на економіку України, її повторну індустріалізацію, за рахунок процесу повернення виробництва європейськими компаніями в сусідні економіки з країнами інкорпорації їх центрів управління.

Поки важко прогнозувати, в першу чергу, внаслідок недостатності статистичних даних, яким чином будуть еволюціонувати ГЛВ. Однак можна виділити ряд чинників, які вже зменшують важливість та скорочують глобальні ланцюги вартості, сприяють решорингу міжнародного виробництва до розвинених економік. В першу чергу, варто вказати на зростання цифрової складової виробництва, чинник, котрий найбільшою мірою змінює правила гри у світовій економіці [2]. Варто

очікувати, що повернення виробництва до високорозвинених економік стане ще більш привабливим в міру зростання автоматизації бізнес-процесів. Але в такому випадку, очікувані позитивні наслідки решорингу для зайнятості будуть досить обмеженими.

Зростання витрат на оплату праці в країнах з економікою, що розвивається, також впливає на ГЛВ в сторону їх релокації, але кейси компаній показують, що вплив цього чинника є значно меншим [3]. Варто очікувати, що виробництво, перенесене з економіки, що розвивається, з високими витратами, буде спрямоване в іншу економіку, що розвивається, а не обов'язково в розвинену економіку. Адже, є ще країни, що розвиваються, які не повністю використовують потенціал сільського населення для індустріалізації своїх економік. З іншого боку, нині традиційна модель економічного розвитку через індустріалізацію зазнає суттєвої критики, адже більшає випадків, коли деякі країни, що розвиваються, переживають процес стрімкої передчасної деіндустріалізації.

Також, до зниження міжнародної фрагментації виробництва у ГЛВ призводить зростання транспортних витрат. Звичайно, найближчим часом не варто очікувати їх суттєвого зростання, особливо через надмірне використання морського транспорту, що становить приблизно 80 % обсягу міжнародних вантажів [2]. Проте, навіть досить помірне збільшення транспортних витрат вплине на ГЛВ, особливо у поєднанні з іншими детермінантами, що збільшують вартість міжнародної торгівлі товарами та послугами (наприклад, необхідність збалансування ефективності витрат та диверсифікації ризиків, приховані та додаткові витрати на офшоринг).

На нашу думку, всі згадані чинники можуть мати позитивний вплив на економіку України. По-перше, лідером з офшорингу в світі є ЄС (див. табл. 1.). По-друге, для компаній з ЄС особливо характерним є “near-reshoring”, що за умов значно нижчих витрат в Україні, якості робочої сили, створює потенціал для нарощування виробництва тут. Це стосується

також і сектору послуг, а не лише виробництва. Крім того, одним з чинників рещорингу є необхідність скорочення часу постачання товару споживачам [4]. Вигідне розташування України щодо більшості країн ЄС також може сприяти перенесенню виробництва до нас.

Таблиця 1. Бекрешоринг в розрізі домашніх та приймаючих країн, станом на 2015 р.

Приймаюча країна	Країна-походження																Загалом
	Європа											Пн. Америка		Азія			
	I	D	UK	F	NL	E	N	S	CH	FIN	SLO	USA	CDN	J	SK	Taiwan	
Китай	28	8	30	12	3	2	2		1			130	1	2	1	2	222
Азія (окрім Китаю)	12	6	1	3								22			1		45
Східна Європа та колишній СРСР	22	10	3	5	4							1					45
Західна Європа	13	9	1	1						1	1	5					31
Центральна та Південна Америки	1	5				1						11					18
Північна Африка та Близький Схід	1		2	2	1							1					7
Японія												3					3
Північна Америка	2	1										1					4
Океанія												1					1
Загалом	79	39	37	23	8	3	2		1	1	1	175	1	2	2	2	376
	194											176		6			

Джерело: складено за [1].

Єдиною серйозною перепорою є низький інституційний розвиток нашої країни та надмірна забюрократизованість експорто-імпортних операцій. В останньому випадку, вирішенню цієї проблеми буде сприяти створення всеосяжної зони вільної торгівлі з ЄС.

Таким чином, тенденції розвитку ГЛВ останніх років вказують на зміни їх просторових та організаційних характеристик. Декілька чинників, зокрема автоматизація та роботизація, збільшення вартості робочої сили в країнах, що розвиваються, зростання вартості постачання, суттєво впливають на цей процес. За таких умов Україна може реалізувати свої переваги розміщення щодо ЄС та низької вартості робочої сили для динамізації власної економіки.

Список використаних джерел

1. Reshoring cases [Електронний ресурс] // European Reshoring Monitor, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://reshoring.eurofound.europa.eu/reshoring-cases>.

2. The future of global value chains: business as usual or “a new normal”?
// OECD science, technology and innovation policy papers. – 2017. – 61 p.

3. When manufacturing moves back: Concepts and questions / [L. Fratocchi, C. Di Mauro, P. Barbieri та ін.]. // Journal of Purchasing and Supply Management. – 2014. – №20. – С. 54–59.

4. Za V. The Lure Of Cheap Chinese Manufacturing Is Fading For European Companies [Електронний ресурс] / Valentina Za // Reuters, Business Insider. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://uk.businessinsider.com/r-euro-zone-companies-come-home-as-asian-costs-rise-2014-12?r=US&IR=T>.

УДК 316.0

**СУПЕРЕЧНОСТІ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО
КОНТРОЛЮ В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ
СУСПІЛЬСТВІ**

Кондов К.В.

кандидат соціологічних наук, молодший науковий співробітник
факультету соціології, КНУ імені Тараса Шевченка.

***Анотація.** Автором розглядається феномен соціального контролю в контексті процесів глобалізації, інформатизації та демократизації суспільного життя. Розкриваються проблематика суперечності соціального контролю та нові умови функціонування його механізмів в сучасних умовах глобалізаційного світового розвитку.*

Актуальність теми. Становлення та розвиток сучасного глобального світу, які відбуваються на зламі тисячоліть, пов'язані з історичним співпадінням трьох незалежних, але взаємопов'язаних процесів. Процеси глобалізації, інформатизації та демократизації соціальної системи, які характеризують сучасні світові тенденції соціального розвитку, без сумніву, породжують нові умови, нові можливості та нові проблеми функціонування суспільства. Дослідники ведуть мову про початок нової епохи, яка охоплює потужний вплив на усі сфери життя, зокрема на соціальне управління та соціальний контроль як необхідні процеси, які є визначальними для суб'єктів соціальної взаємодії на глобальному та локальному рівнях суспільного життя.

Ключовим поняттям, що характеризує сучасний стан світового розвитку, є глобалізація – процес споріднення політичних, економічних та соціокультурних сфер різних держав та регіонів через їх взаємопроникнення та встановлення взаємозалежності у спільній взаємодії, з розподілом функцій для єдності її функціонування.

Глобалізація є передумовою та наслідком інформаційної революції, суть якої полягає в розширенні, поглибленні та ускладненні взаємозв'язків та взаємозалежності суб'єктів та держав, що відображається в процесах формування всесвітнього інформаційного простору, світового ринку капіталів, товарів та робочої сили, в інтернаціоналізації проблем техногенного впливу на природне середовище, а також питань безпеки.

Основними ознаками, що характеризують процес глобалізації, є такі:

- Світова економічна спільнота в сукупності взаємозв'язаних тією або іншою мірою країн перетворюється на цілісну економічну систему;
- Зниження регулюючих функцій держави, яка не може захищати національну економіку від небажаних зовнішньоекономічних дій;
- Державно-монополістичний капіталізм набуває міжнародної форми інтеграційних об'єднань у вигляді «спільного ринку», швидко розвивається транснаціональний капітал;
- Фінансова сфера (фондовий ринок) набуває глобальних масштабів;
- Відбувається ліквідація та послаблення інституціональних бар'єрів, які виступають перепонами міжнародному економічному обміну.
- Відбувається стирання національних і етнічних відмінностей; зростання міжнародної міграції та культурна інтеграція [1, с. 145].

Соціальний контроль в сучасному глобалізованому світі виступає необхідною умовою соціальної інтеграції економічних, політичних та соціальних суб'єктів в єдину цілісну глобальну систему, з функціональними властивостями координації та розподілу прав та обов'язків, матеріальних та культурно-символічних благ. Сутність соціального контролю передають визначення, які розглядають його як: 1) мотиваційний процес, що спрямовує об'єкт до необхідної поведінки; 2) сукупність інституціональних механізмів соціальної системи, які забезпечують дотримання встановлених зразків поведінки та обмежень, порушення яких негативно впливають на функціонування суспільства; 3)

цілеспрямований вплив одних суб'єктів на інших для досягнення поставленої мети [2, с. 31].

Розкриваючи проблематику суперечності соціального контролю в сучасному глобалізованому суспільстві, необхідно відзначити наступне.

По-перше, соціальний контроль виступає предметом суперечливої взаємодії між глобалізованим світом, економічною системою та локалізованими спільнотами на рівні регіонів, що володіють власною ідентичністю, яку вони прагнуть захищати. Наслідком такого поділу стають численні антиглобалістські рухи політичного, релігійного, економічного характеру.

По-друге, у процесі глобалізації транснаціонального капіталу відбувається стратифікаційний розподіл на глобальних капіталістів та локальних працівників. Такий розподіл призводить до можливості експортувати робочі місця туди, де витрати з найму робочої сили і податки найнижчі; до розосередження виробництва у різних світових регіонах таким чином, що національна приналежність фірм здатна вводити в оману; ТНК в стані зіштовхувати національні держави і влаштовувати глобальні закулісні торги в пошуках місць з найнижчими податками і сприятливою інфраструктурою. Держави втрачають можливості захищати свої соціальні програми, оскільки світова політична нестабільність призводить до того, що економічний капітал прагне до держав з низькими витратами по соціальним програмам; потужність держави знижується внаслідок розвитку глобальних комунікацій, які дозволяють капіталу вільно переміщатись в світових межах від однієї країни до іншої [3, с. 13].

По-третє, поряд з глобалізацією економіки, політичних та соціальних зв'язків, відбувається глобалізація злочинності та її глобальних мереж, з використанням інформаційних та технологічних ресурсів глобалізаційного розвитку, які знаходяться поза контролем окремих держав.

По-четверте, відбувається послаблення національних держав, внаслідок формування глобальної політики та діяльності таких

багатосторонніх над державних утворень як ЕС, МВФ, ООН та їх окремих підрозділів, які послаблюють функціональні можливості держав у відстоюванні інтересів своїх народів, обмежуючи їх ефективність в глобальній світовій системі.

По-п'яте, проблематикою соціального контролю виступають конфлікти цінностей та культури, які виникають, коли лідируючі світові держави нав'язують свої цінності народам з іншим цивілізаційним світоглядом. Продовженням такого конфлікту можуть бути між цивілізаційні конфлікти, розподіл сфер впливу, посягання на чужі території з метою захисту спорідненого населення тощо.

По-шосте, проблематикою соціального контролю є військові протиборства, які полягають у протилежних підходах до питань непоширення зброї, контролю озброєння, а також гонки озброєння.

По-сьоме, процес глобалізації створює умови конфліктних протистоянь у боротьбі за здійснення влади на міждержавному та наддержавному рівні. Одні суб'єкти втрачають позиції, потрапляючи в залежність як від відокремлених від них глобальних соціально-політичних та економічних еліт, так і від наддержавних інститутів. В результаті провідні ТНК та політичні еліти стають учасниками боротьби за контроль над глобальними соціальними інститутами, які виступають інструментом соціального впливу на менш організованих та ресурсно-забезпечених учасників глобальної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Чернюк О.В. Основні тенденції сучасних процесів глобалізації / О.В. Чернюк // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2012. – Вип. 110(1). – с. 142 – 150.

2. Кузнецова Е. Социальный контроль: сущность и методы реализации. Книга о механизмах социального управления обществом / Елена Кузнецова. – Саарбрюккен: LAP Lambert Academic Publishing GmbH & Co. KG, 2012. – 181 с.

3. Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / Ульрих Бек; пер. с нем. А. Григорьева, В. Седельника; Общ. ред. И послесл. А. Филиппова. – Москва: Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.

УДК: 330.354; 331.5.024.5

**ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕРІВНОСТІ ТА
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК: МАЙБУТНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ
РИНКУ ПРАЦІ ТА МОЖЛИВІ ВІДПОВІДІ НА НИХ**

Лях О.В.,

к.е.н., с.н.с., провідний науковий співробітник,
Інститут економіки промисловості НАН України

Стурбованість щодо зростання економічної нерівності та консервації бідності у значній кількості країн і регіонів стає одним з ключових питань в поточних дискусіях про те, як глобалізація впливає на економіку та суспільство у світі в цілому та в кожній країні. В 2017 р. у глобальному вимірі 1 % людей, що знаходяться зверху у розподілі багатства, володіли 33% загальних статків (проти 28% у 1980 р.), в той час як половина людства, яка знаходиться у нижній частині цього розподілу, володіє менше ніж 2% глобального багатства [1, с. 200]. Загострення цієї проблеми є живильним ґрунтом для стверджень, що необхідно протистояти посиленій інтеграції національних економік та суспільств, а також що нині пануюча неоліберальна модель економічного розвитку є хибною [2; 3].

Україна за нерівністю, визначеною за доходами, значно випереджає не тільки ті країни, яким притаманна помірна або слабка нерівність (Японія, Швеція, Фінляндія, Норвегія), а навіть США, які визнані країною з високою нерівністю [4, с. 36-37]. Економічна нерівність в Україні набула неприпустимо високого рівня, що вкрай негативно позначається на можливості економічного зростання і загрожує соціальним відторгненням значних груп населення, які не мають ніяких можливостей самостійно вибратися з пастки бідності [5].

Посилення економічної нерівності призвело до звуження, «вимивання» середнього класу в більшості країн світу, який є вагомим драйвером економічного зростання та запорукою соціально-політичної

стабільності [6, с. 5]. Але ще більш вагомий потенціал загострення проблеми економічної нерівності криється в майбутньому економічному прориві, що генеруються сучасною технологічною революцією. Широкомасштабне використання технології штучного інтелекту, роботизація виробництва і відсутність необхідності у великій кількості робочої сили призведуть до остаточної поляризації суспільства і фактичного зникнення середнього класу.

В умовах сучасної технологічної революції стійкість економічного зростання і процвітання будуть забезпечені більшою мірою в тих країнах, які реалізуватимуть перспективні промислову та інноваційну політики, створюватимуть більш ефективне інституційне середовище, матимуть більш освічених та інформованих громадян та забезпечуватимуть критичний рівень технологічних можливостей у ключових секторах економіки. Незважаючи на те, що нові технології створюватимуть робочі місця нової якості, а їх більш висока продуктивність принесе користь економіці в цілому, відповідні коригування на ринку праці можуть бути значними. Труднощі можуть виникнути в багатьох регіонах, якщо витіснення робітників має відбуватися у великому секторі або в багатьох галузях регіону одночасно. Державний вплив повинно здійснювати через контроль та активне коригування, наприклад, за допомогою перспективної політики щодо навичок, мобільності робочої сили та політики регіонального розвитку.

Швидкі технологічні зміни стануть викликом для адекватності вмінь і навичок робочої сили та існуючих систем навчання в Україні. Деякі нові технології виробництва (наприклад, нано- та біотехнології) підвищують важливість міждисциплінарної освіти та досліджень. Конче потрібна більша взаємодія між промисловістю та освітніми і навчальними закладами, і ця потреба може зростати, коли зростає зміст знань, які потрібні у виробництві. Ефективні системи для навчання протягом усього життя та підготовки на робочому місці мають важливе значення, тому

підвищення кваліфікації повинно відповідати темпам технологічних змін і, за потреби, робітники матимуть можливість отримати доступну перепідготовку. Також, важливо забезпечити міцні загальні навички, такі як цифрові навички та грамотність, яка необхідна для операції з машинами, передусім через те, що загальні навички є основою для вивчення швидко змінних спеціальних навичок.

Список використаних джерел:

1. The World Inequality Report 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-full-report-english.pdf>
2. Stiglitz, Joseph. Globalization and its New Discontents. 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.project-syndicate.org/print/globalization-new-discontents-by-joseph-e--stiglitz-2016-08>
3. Jacques, Martin. The death of neoliberalism and the crisis in western politics // The Guardian, 21 August 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/aug/21/death-of-neoliberalism-crisis-in-western-politics>
4. Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії : національна доповідь / ред. кол.: С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський та ін. – К. : НАН України, 2016. – 284 с.
5. Лібанова, Елла. Україна: глибина нерівності // Дзеркало тижня, 1–7 жовтня 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dt.ua/internal/ukrayina-glibina-nerivnosti-_.html
6. The squeezed middle class in OECD and emerging countries – myth and reality. Issues Paper. OECD Headquarters, Paris, 1 December, 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/inclusive-growth/about/centre-for-opportunity-and-equality/Issues-note-Middle-Class-squeeze.pdf>

УДК 339.942

**THE INNOVATION AND R&D FINANCING SYSTEM OF
UKRAINE FROM A TRIPLE HELIX PERSPECTIVE: VIABLE
PRACTICES AND BOTTLENECKS¹⁴**

Shkrabaliuk I.O.

PhD, Assistant Professor,
Department of International Economics and Marketing,
Faculty of Economics, Taras Shevchenko National University of Kyiv

The study purposes to examine the innovation financing system of Ukraine from a Triple Helix policy perspective. The analysis was provided based on the survey data collected from qualitative interviews with researchers and firms, as well as visits to incubators. The research outcomes provide insights regarding the innovative performance of the post-socialist economies achieved after Soviet Union collapsed. Our findings might be useful for Ukraine to enrich understanding of the pitfalls and failures, as well as other countries as guidelines in designing policies, aimed to develop their systems of innovation financing.

The access to the financial resources plays a crucial role in the country's innovative development. J. Schumpeter recognized the financial and financial institutions to be the system-forming elements of the national innovation systems, and financing as a pivotal determinant of entrepreneurial initiative to develop a new economy (Schumpeter and Backhaus, 2003). The financial system provides specific institutional frameworks and interlinkages with financial markets, government agencies, financial institutions, regulatory authorities, and research organizations to support innovation activities and strengthen technological capabilities at sectoral and national levels

---

¹⁴ This study is prepared within the scope of the international research project 'Technology Transfer in Post-Socialist Economies — The Case of Ukraine and Russia in Comparison with East Germany and Poland', funded by the Volkswagen Foundation (Grant Agreement as of June 1, 2016 between the University of Mannheim and Taras Shevchenko National University of Kyiv).

(Wonglimpiyarat and Khaemasunun, 2015). The financing provides the resources that allow the transformation of new ideas into large-scale commercial activities while linking the various actors that make this process possible, through the sharing of risks and rewards (UNECE, 2009). Therefore, financing of R&D and entrepreneurship determine enabling conditions for national Triple-Helix systems development.

In the late 80s, the USSR was among the leaders of world science, owing largely to involvement in the military programs; having developed a substantial research infrastructure, it lacked effective mechanisms for the commercialization of research findings. The demise of the Soviet Union revealed the elements of fragmented and dysfunctional national R&D systems, heavily government led and with weak links between institutional spheres, despite ideological principles of integration and science-based progress as a core strategy for the scientific techno-logical revolution (Ranga and Etzkowitz, 2010).

Following the collapse of the Soviet Union, both Russian and Ukrainian innovation systems were reformed during the 1990s, the transformation of their R&D systems, similar to other post-Soviet countries, was aimed at the re-orientation of scientific activities away from military and towards civilian industries (Yegorov, 2009). Therefore, the innovation policies introduced to transform the countries from a resource-based (Russia) and agriculture-based (Ukraine) to a knowledge-based haven't been accomplished yet, remaining transition issues on a high agenda.

The Triple Helix is treated as a universal innovation model providing holistic understanding of the roles of university, industry, and government in developing 'an innovative region' of self-renewal and sustainable innovative capacity, but rarely applied as a framework for innovation studies in Ukrainian research literature (Leydesdorff and Etzkowitz, 1998). The academic circles in Ukraine acknowledge that implementation of the Triple Helix concept for transformation of the Ukrainian national R&D and innovation system can open

new opportunities for its development (Yegorov, 2015). While, the Triple Helix model is increasingly relevant as a conceptual framework for innovative advance (Etzkowitz and Ranga, 2010), the national discourse in Ukraine still develops outside it.

While huge body of studies address issues with regard to the innovation systems development (Nelson, Lundvall, etc.), R&D or innovation financial systems and financing policies, as well as the role of financial system in R&D and entrepreneurship promotion, need to be further explored. Because it's a financial innovation system that provides necessary resources required for financing enterprises to enhance economic performance within the national innovation systems (Wonglimpiyarat and Khaemasunun, 2015.)

The major questions guiding this study are: 1/ How do companies in Ukraine reach support to finance their R&D within the Triple Helix model? 2/ What restrictions and/or requirements impede the financing of R&D on every stage of innovation processes in Ukraine? As the central rationale to be analyzed, we target relevance of R&D and entrepreneurship financing in the national innovation systems studied, by examining the major funding and financing options, key financiers, means and mechanisms available for the innovation financing Ukraine and try to shed light to the evolving problems.

Another issue intended to address in this study is the following, if Ukraine faces any 'cultural barrier' to develop its innovative system with regard to funding issues. What we are lacking more: available funds, access to financing or funding-seekers? This concerns the field of entrepreneurial climate for new firm formation, because the reputation of entrepreneurs or business owners within a society influences the propensity for entrepreneurial activity (Fuerlinger et al., 2015). Is any financial support available to develop cross-sector networks between public and private institutions on mutual trust basis, like associations and clubs, etc., which can be gradually lead to a 'social infrastructure' for R&D and entrepreneurship promotion. A vibrant innovation culture, being an important factor of success with regard to public initiatives promoting

innovation, should be a policy target in itself (UNECE, 2013). What policies are in need to be designed in order to affect social values and attitudes towards entrepreneurship? How to enhance the appreciation of innovative activity in the society? Meanwhile, it should be taken into account that the lack of demand for R&D findings further widens the gap between the remaining R&D institutions and industrial enterprises (Yegorov, 2015).

References

Fuerlinger, G., Fandl, U., Funke, T., 2015. The Role of the State in the Entrepreneurship Ecosystem: Insights from Germany. *Triple Helix*, 2(1), 3.

Leydesdorff, L., Etzkowitz, H., 1998. The Triple Helix as a Model for Innovation Studies. *Science and Public Policy*, 25(3), 195-203.

Ranga, M., Etzkowitz, H., 2010. Creative Reconstruction: A Triple Helix-based Innovation Strategy in Central and Eastern Europe Countries. In: M. Saad and G. Zawdie (eds), *Theory and Practice of Triple Helix Model in Developing Countries. Issues and Challenges*, Routledge. ISBN: 978-0415475167.

Schumpeter, J., Backhaus, U., 2003. The theory of economic development. In Joseph Alois Schumpeter, pp. 61-116. Springer, Boston, MA.

UNECE, 2009. *Policy Options and Instruments for Financing Innovation: A Practical Guide to Early-Stage Financing*. United Nations Economic Commission for Europe. United Nations, New York and Geneva.

UNECE, 2013. *Innovation Performance Review of Ukraine*. United Nations Economic Commission for Europe. United Nations, New York and Geneva, May 2013.

Wonglimpiyarat, J., Khaemasunun, P., 2015. China's Innovation Financing System: Triple Helix Policy Perspectives. *Triple Helix*, 2(1), 5.

Yegorov, I., 2009. Post-Soviet science: Difficulties in the Transformation of the R&D Systems in Russia and Ukraine, "Research Policy", v.38, issue 4.

Yegorov, I., 2015. Innovation Policy and Implementation of the Triple Helix Concept in Ukraine. *Optimum. Studia ekonomiczne*, Nr 5 (77) 2015, p. 155-167. doi: 10.15290/ose.2015.05.77.10.

УДК 316.42

ПОТЕНЦІАЛ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ: ЦІННІСНИЙ ВМИІР

Савельєв Ю.Б.,

канд. філософ. наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Обґрунтовано, що ціннісні особливості не є перешкодою модернізації українського суспільства. Зроблено висновок, що підвищення матеріального добробуту і відчуття безпеки зумовить поширення емансипаційних цінностей, що створить можливості для зростання громадянської участі і більш ефективного контролю за державними інститутами.

Зміна цінностей є невід'ємною складовою процесу модернізації [1]. Але в Україні проблемою є брак екзистенціальної безпеки у переважній більшості населення. Україна ще в 1990-х роках опинилась серед найбільш бідніших країн Європи [2]. Після кризи 2008 р., війни і втрати частини територій у 2014 р. Україна за рівнем матеріального добробуту є близькою до країн Африки [3].

Разом з тим, за характером розподілу ціннісних орієнтацій Україна подібна до деяких країн Східної Європи. Тому було б помилкою стверджувати, що українці мають «особливі цінності», які перешкоджають модернізації країни [4]. На основі аналізу даних Всесвітнього дослідження цінностей (WVS) та Європейського дослідження цінностей (EVS) було виявлено тенденцію формування емансипаційних цінностей, які є складовою модернізації. Представники молодших когорт в Україні, які мали досвід кращого матеріального добробуту, більшою мірою поділяють емансипаційні постматеріалістичні цінності у порівнянні зі старшими когортами населення (коефіцієнт бінарної логістичної регресії 0,01, $p < 0,05$) [5; 6]. Водночас, в Україні був присутній несприятливий контекст

для формування емансипаційних постматеріалістичних цінностей. Цей контекст переважив більш слабкий ефект заміщення когорт. Але ситуація була б кардинально іншою за умов швидкого зростання матеріального добробуту і поширення відчуття безпеки серед широких верств населення.

Також, цінності відіграють важливу роль у тому, як відбуваються модернізаційні процеси в Україні і наскільки до цих процесів залучено представників різних соціальних груп. З використанням даних Європейського дослідження цінностей (EVS) і за допомогою статистичного моделювання з використанням методу мультиноміальної логістичної регресії було виявлено зв'язок емансипаційних цінностей з громадянською активністю та практиками участі населення в Україні порівняно з іншими постсоціалістичними та західноєвропейськими суспільствами [7]. Значущість фактору емансипаційних цінностей наближує Україну як до західноєвропейських країн (Німеччина і Франція), так і до Польщі – постсоціалістичного суспільства, що є членом ЄС, проте істотно відрізняє її від Російської Федерації [7]. Оскільки ціннісні зміни є ключовим елементом процесу модернізації [1], це дозволяє оцінити з помірним оптимізмом перспективи розвитку українського суспільства.

Таким чином, можна зробити висновок, що існують чіткі підтвердження того, що ціннісні орієнтації населення не є перешкодою для модернізації України. Поширенню емансипаційних цінностей заважає бідність населення і висока нерівність. Проте навіть за таких умов в Україні існує тенденція ціннісного зсуву, оскільки представники більш молодих когорт мають вищі шанси потрапити до групи з емансипаційними цінностями.

Також, можна прогнозувати, що з підвищенням матеріального добробуту і відчуття безпеки все більше людей поділятимуть такі цінності. А це, у свою чергу, створить можливості для зростання громадянської участі і, відповідно, більш ефективного контролю за державними

інститутами. Такий можливий сценарій надає шанс для модернізації українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Inglehart R. *Modernization, Cultural Change and Democracy : The Human Development Sequence*. Cambridge : Cambridge University Press, 2005
2. Human Development Report 2009. *Overcoming barriers: Human mobility and development*. New York : Palgrave Macmillan, 2009.
3. The Credit Suisse Global Wealth Databook. October 2015, Zurich: Credit Suisse Research Institute, 2015. www.credit-suisse.com/researchinstitute
4. Рябчук М. Дві України: кінець амбівалентности?, Часопис «Критика», 2015, XIX, число 1-2 (207-208), С. 2–12.
5. Савельев Ю.Б. Когортный анализ и проблема разграничения компонентов социальных изменений: метод линейной декомпозиции тренда, *Социологические исследования*, 2015, № 10, С. 130–135.
6. Savelyev Y. Decomposition of Value Change in European Societies in 1995–2008: Test of Modernization Model and Socialization Hypothesis, *Sociología*, 2016, Vol.48, No. 3, P.267-289.
7. Савельев Ю.Б. Факторы и взаимосвязь политического, гражданского и социального участия в европейских обществах, *Социология: теория, методы, маркетинг*, 2014, № 3, С. 56–72.

УДК 378.4

**ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ В
УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРЕХОДУ ДО ЦИФРОВОЇ
ЕКОНОМІКИ**

Н.В. Циганова

канд. екон. наук, доцент

доцент кафедри банківської справи ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Револьюційні зміни технологічного способу виробництва вимагають не менш кардинальних перетворень в освітній сфері. Характерною рисою сучасного навчального процесу в Україні є його хронічне відставання від потреб суспільства. З певних причин освітня галузь є досить традиційна і бюрократична, освітні процедури змінюються повільно. Проте умови глобалізації та цифрової революції стрімко виводять ряд суспільних процесів, у тому числі й освітніх, з під регулятивного впливу інститутів освіти і за межі традиційних навчальних стандартів.

Домінування університетської освіти формувалося на фактично монопольному володінні системою знань, долучитися до якої було можливо лише за стандартними освітніми процедурами. Інформаційний вибух ХХ століття зробив абсурдними інституційні обмеження доступу до інформації. Один за одним класичні університети оцифровували свої бібліотечні фонди і робили їх загальнодоступними. Тобто відбувається переорієнтація освітнього процесу з надання певного інформаційного комплексу, системи знань, до формування певного типу фахівця на основі системи компетентностей.

Сучасна економічна освіта в Україні базується на опануванні студентами затвердженого переліку обов'язкових та вибіркових дисциплін, набуття необхідних знань та умінь, функціонуванні державної системи стандартів якості. Її розвиток відбувається в умовах поширення

інформаційних технологій та спрямування до європейського освітнього простору. Українські виші прагнуть створити умови для економічної мобільності студентів і викладачів, використовувати сучасні освітні інновації тощо. У цих умовах формується не лише співпраця вітчизняних освітніх інститутів з іноземними, а й конкуренція, яка може суттєво посилитися. Конкурентні переваги при цьому створюють не лише імідж та рейтинг навчального закладу, статус його диплому та можливість його визнання в інших країнах, а й унікальні курси, наукові розробки, до яких можуть долучитися студенти, відомі фахівці, з якими відбувається спілкування студентів під час навчання, навички і компетентності, які формуються в освітньому процесі тощо.

Студенти у сучасних умовах отримують можливість активно впливати на процес свого навчання шляхом обрання дисциплін, викладачів і навіть навчальних закладів, де вони їх опанують. Цьому сприяє поширення освітніх інновацій та перенесення частини освітнього процесу до мережі інтернет. Але згодом зростання академічної мобільності призведе до певного розмивання інституційних меж навчальних закладів, питань ідентифікації навчальних продуктів, стандартизації освітніх послуг та їх оцінювання.

Ці процеси викликають ряд правомірних запитань: чи залишаться освітні заклади інститутами певної професійної підготовки, продуктом яких будуть професійно здатні фахівці, чи вони будуть продукувати лише окремі освітні продукти, за якими окрема особистість зможе здійснювати професійну підготовку; як зміниться система сертифікації фахівців у даному випадку; що буде домінувати у сфері освіти – стандарти чи індивідуальність тощо. Глобалізаційні процеси, зокрема – євроінтеграція зі зняттям обмежень на рух робочої сили актуалізують питання узгодження освітніх вимог на відповідних рівнях, тобто формування певних стандартів освіти. В економічній сфері цьому сприяють процеси глобалізації фінансових ринків, банківської діяльності, запровадження у ряд сфер

міжнародних стандартів, що нівелює національні особливості економічних систем і дозволяє уніфікувати освітні стандарти.

Інформаційна революція і формування цифрової економіки суттєво впливають на освітній процес і передусім – на освітні стандарти. Питання, на які потрібно знайти відповідь найближчим часом – це, по-перше, який обсяг знань і яких саме повинні студенти засвоїти безпосередньо враховуючи сучасні можливості доступу до інформації, її обсяг та постійне оновлення; по-друге, які компетентності потрібні фахівцям у цифровій економіці; по-третє, які компетентності створюють конкурентні переваги людини перед штучним інтелектом; по-четверте, якій освітній потенціал суспільства є бажаним і яку частку ВВП на його створення воно згідно витрачати.

У нових економічних реаліях освітній процес має базуватися на таких принципах, як безперервність освіти, її послідовність, створення суттєвих конкурентних переваг працівника, у тому числі з машинами та штучним інтелектом, мобільність та комбінаторність, економічність. Подальше зростання ролі дистанційного навчання вимагає посилення освітньої мотивації студентів та відповідного зростання творчої активності та вмотивованості викладачів.

В Україні процес підготовки економістів потребує суттєвих змін. Ряд робочих місць не потребують фахівців з університетським рівнем підготовки. Наприклад, щоб почати працювати в центрі з обробки чеків американського банку, достатньо навчання на двотижневих курсах. Посада кредитного менеджера в англійському банку не потребує університетського диплому зі знанням філософії та політології, достатньо диплому трирічної бізнес-школи. В українських банках на таких посадах хочуть бачити фахівців вищого рівня, у якого виникає болісне відчуття невідповідності отриманої освіти та навичок, потрібних на робочому місці. Тому держава має надати більше прав комерційним структурам визначати кваліфікаційні вимоги до персоналу, навчальним закладам – зміст

навчальних планів та дисциплін. Щодо якості освіти, то в умовах конкуренції на ринку освітніх послуг та ринку робочої сили вона зростатиме. Стандарти освіти мають бути конкретизовані і наближені до потреб сучасної економіки з урахуванням можливостей академічної мобільності та міжнародного руху робочої сили.

УДК 330.342.22

ПРИКЛАД ПОЛЬЩІ ТА БОЛГАРІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Мороз Ю.В.

Здобувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

***Анотація:** Це дослідження присвячене аналізу євроінтеграційних процесів у Східній Європі на прикладі таких країн, як Польща та Болгарія, та їх уроки для України.*

За 4 роки після підписання Угоди про Асоціацію України з ЄС, країна пройшла нелегкий шлях в процесі перетворення в суспільство, що орієнтоване на Європу. Великою проблемою для України залишається корупція, що є перешкодою на шляху реформ та притоку іноземних інвестицій.

Згідно звіту офісу віце-прем'єра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції за 2017 рік, Угода з ЄС була виконана на 41% (це складає лише 13% за весь період). Як зазначив Український центр європейської політики: «якщо припустити, що в середньому Україна буде виконувати до 40 завдань на рік, то Угода буде виконана лише у 2035 році» [2], а не 2025 році, як це заплановано.

20 років назад, Болгарія також знаходилась в досить негарному становищі. Як пише в своєму дослідженні О.Н. Садовська: «в 1996 році інфляція в країні перевищила тисячу відсотків. Безумовно, ЄС не хотів вступати в переговори з країною з такою неблагонадійною економікою»[1]. Можливість вступу з першою хвилею розширення Євросоюзу в 2004 було втрачено, і наздогнати в цьому процесі Чехію, Польщу та Угорщину стало неможливим. Лише 1 січня 2007 року країна була прийнята до ЄС.

Цікаво, що, хоча реальна робота по вступу до ЕС розпочалася лише в 1999 році за часів правлячої партії правого спрямування, сам вступ відбувався при лівоцентристському керівництві, і це не випадковий приклад. Перед тим, як розпочалась робота по підготовці до вступу був досягнутий консенсус серед партій про визначення напрямку на євроінтеграцію, що, нажаль, у свій час не було досягнуто в Україні, що в кінцевому випадку і призвело до протистояння, революції і подальшої кризи.

«Політичні сили (Болгарії) і політичні інститути почали посилено працювати на європейський проект. Один з експертів Європейського інституту, Д. Барух, зазначив, що «парламент в прискореному темпі став синхронізувати національне законодавство з європейськими стандартами, а це певним чином сприяло подальшій стабілізації економіки».[1]

Ще за рік до приєднання, Болгарія змогла досягти значних успіхів в реформуванні і створити гарні умови для створення привабливого інвестиційного клімату в країні. «Згідно з індексом ЮНКТАД, Болгарія посіла перше місце серед країн ЦСЄ і 7-ю позицію в світі за інвестиційною привабливістю» [1].

«Основним стимулом для іноземних компаній є надійна податкова політика і найнижча ставка корпоративного податку в Європі - 10%» [3].

За 11 років перебування в ЕС можна сказати, що країна розцвіла і помітно змінилась. Відчувається позитивний ріст та новації.

Якщо порівняємо Польщу, то в ній менше населення та чорноземів, ніж в Україні, і немає таких заводів, як "Антонов" чи "Південьмаш", але валовий внутрішній продукт цієї країни в 4 рази більше. Польщі значно допомогло членство в Євросоюзі: країна отримала доступ до європейських ринків і 65 мільярдів євро дотацій, хоча, слід зазначити, вони змогли вступити в ЄС саме завдяки своїм особистим економічним успіхам.

У 2004 році ВВП України зростав швидше, ніж польський. Але через кризу 2008-2009 років в Україні почався спад, а ось валовий внутрішній

продукт Польщі продовжив зростати (і до цього часу), адже Польща виробляє менше сировини і більше конкурентної продукції. Таку продукцію як вагони, автобуси, сільгосптехніку здатна виробляти і Україна, але, нажаль, українським виробникам простіше експортувати сталь, а не налагоджувати виробництво готових товарів.

Польща провели економічні реформи і залучила в країну іноземні інвестиції, а Україна не змогла модернізувати свою економіку, тому і є вразливою до криз і змін цін на сировину. Позначається і відсутність культури управління країною.

Згідно рейтингу Світового банку з легкості "Ведення бізнесу" на червень 2007 р., зі 190 країн Польща займає 27 місце, Болгарія 50 і Україна 76 [4], а за рейтингом рівня корупції у 2017р. опублікованих Transparency International Польща на 36 місці, Болгарія на 72 і Україна 134 з 180 країн[5].

Слід також зауважити, що помітне зростання економіки в Болгарії почалося з 2014 року, тобто через 7 років після вступу до ЄС.

Вивчення "болгарської досвіду соціально-політичного і економічного розвитку, успіхів і прорахунків до вступу в ЄС і після має теоретичне і практичне значення з точки зору євроінтеграційних перспектив України [1]. Також, прикладом для євроінтеграції та розвитку України може бути Польща та інші країни ЄС, які досягли досить значних успіхів на цьому шляху.

Список використаних джерел:

1. О. Н. Садовская канд. юрид. наук, доцент кафедри конституционного права и правосудия Одесского национального университета имени И. И. Мечникова ПУТЬ БОЛГАРИИ В ЕС: ПОЛИТИКО-ПРАВОВЫЕ УРОКИ ДЛЯ УКРАИНЫ. Садовская О. Н., 2013 с 201-207 <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5275/1/201-207.pdf>

2. 13% успеха: почему правительственная оценка выполнения ассоциации оказалась завышенной. Украинский центр европейской политики 02 марта 2018.

<http://www.euointegration.com.ua/rus/articles/2018/03/2/7078265/>

3. Болгария по-прежнему является наиболее привлекательной для иностранных инвестиций в Европе. Центр по обслуговуванні інвестицій. Софія.

http://investinsofia.eu/sofia/index.php?option=com_content&task=view&id=63&Itemid=2

4. DOING BUSINESS_Оценка Бизнес Регулирования Рейтинг стран. <http://russian.doingbusiness.org/rankings>

5. Индекс восприятия коррупции.
https://ru.wikipedia.org/wiki/Transparency_International

УДК 339.727.22

НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Уманців В.Ю.,

студент бакалаврської програми «Менеджмент
зовнішньоекономічної діяльності»,

Київський національний торговельно-економічний університет

Анотація. У статті розкрито сучасні тенденції надходження прямих іноземних інвестицій у країни з ринками, що формуються. Визначено напрями активізації залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України на основі використання досвіду центральноєвропейських країн.

Сучасні тенденції інтенсифікації прямих іноземних інвестицій (ПІІ) спричиняють появу нових форм, підходів та методів фінансування різних сфер економічної діяльності. Особливої уваги в системі міжнародного інвестування потребують саме країни з ринками, що формуються, оскільки вони є повномасштабною платформою для становлення та розвитку нових ринків, системи співробітництва, науково-технічного прогресу, а також джерелом ресурсів на глобальному рівні. Використання певних стимулів для інвесторів визначається перш за все завданнями вирішення існуючих структурних та соціальних проблем економіки певної країни. Наявність стимулів залежить від типу й обсягу інвестиції, місця розташування об'єкту інвестування та ряду інших чинників [1, с. 29-30].

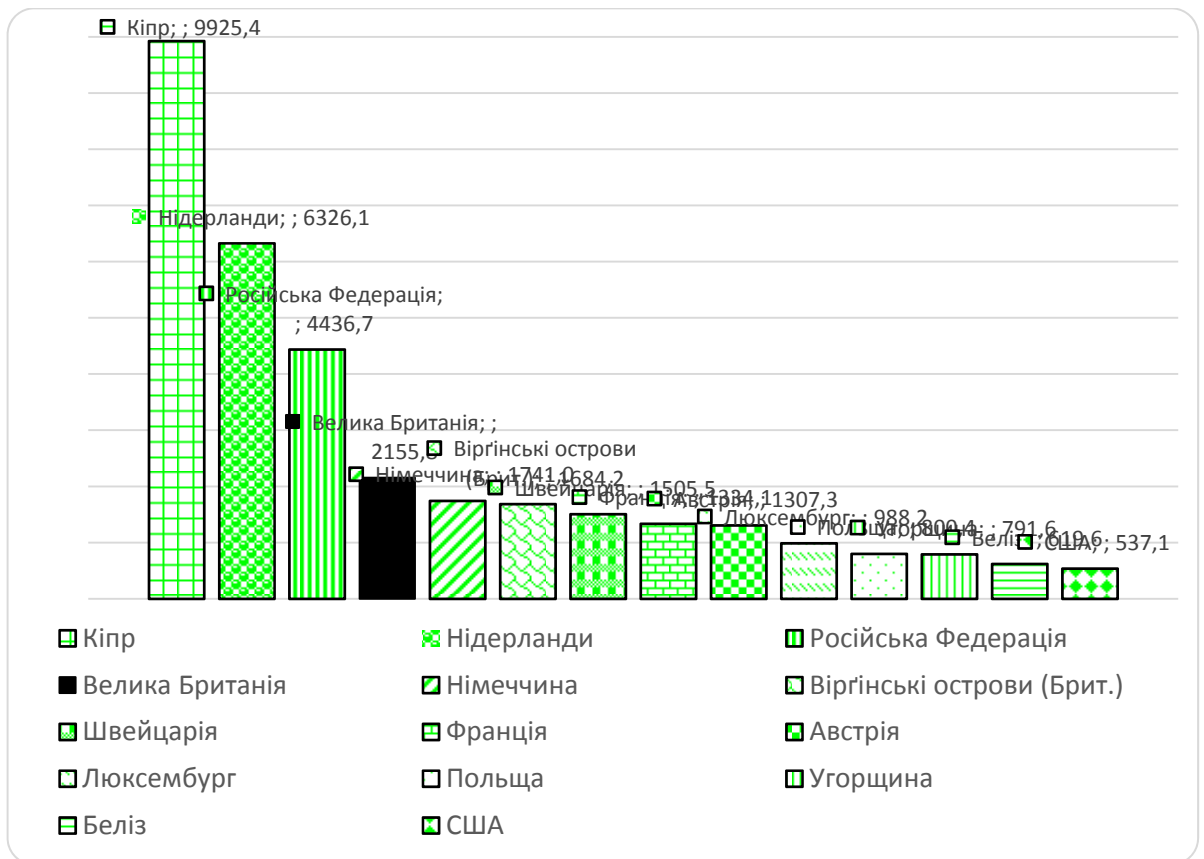
Загалом, позитивний вплив ПІІ на економіку країн, що їх приймають, проявляється через розвиток підприємств з іноземною участю та їх вплив на підприємницьку діяльність національних виробників, оскільки доволі часто підприємства з іноземним капіталом є найбільш динамічними, що посилює мотивацію національних виробників до використання

різноманітних переваг, у тому числі технологічних та управлінських, для забезпечення власної конкурентоспроможності.

Для України важливим є досвід країн Центральної та Східної Європи, яким вдалося активно залучати іноземний капітал на основі формування сприятливого інвестиційного клімату та за відносно короткий час трансформувати свої економіки і набути членства Європейського Союзу. Досвід Польщі, Словенії, Чехії, Словаччини у трансформаційних процесах загалом і використанні інвестиційних переваг, зокрема, є показовим для України. Надходження іноземних інвестицій є особливо важливим завданням у контексті реформування економіки України, її структурної перебудови, інтеграції до Європейського Союзу. Показово, що саме ЄС є найбільшим іноземним інвестором України [2, с. 99-101].

Аналізуючи структуру надходжень прямих іноземних інвестицій наростаючим підсумком станом на 01.07. 2017 р., можна зробити висновок, що найбільшим інвестором в економіку України є Кіпр (9925,4 млн дол. США або 25,5 % від загального обсягу), Нідерланди (6326,1 млн. дол. США або 16,2%) та Російська Федерація – 4436,7 млн. дол. США або 11.4 % від загального обсягу. Біля 50% надходжень прямих іноземних інвестицій припадає на інші країни (рис. 1).

Розвиток економіки в умовах трансформаційних перетворень відбувається на основі формуванням механізму, що забезпечує передавання імпульсу від зовнішніх і внутрішніх чинників та обумовлює зміни якісних і кількісних характеристик економічної діяльності. Для активізації розвитку інвестиційного потенціалу країн з ринками, що формуються, необхідною є стратегія макроекономічного регулювання інвестиційного потенціалу на основі підготовки, ухвалення та реалізації рішень щодо формування та максимального використання сукупного інвестиційного потенціалу.

Рис. 1. Обсяги вкладених прямих іноземних інвестицій з країн, з яких в економіку України надійшов їх найбільший обсяг, станом на 01.07. 2017 р., млн. дол.

Джерело: Складено автором за даними [5].

Першочергові напрями економічних реформ, що спрямовані на модернізацію національної економіки, мають передбачати розроблення механізмів удосконалення системи державного регулювання залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. Система державного регулювання ПІІ в Україні перебуває поки що у процесі трансформації, що зумовлено як тенденціями розвитку світової економіки, зокрема новими явищами, які привнесла глобальна економічна криза, так й інституційними перетвореннями, що відбуваються всередині країни. За умов модернізації національної економіки актуалізуються нові завдання, у тому числі й щодо делегування частини повноважень держави як на місцевий, так і наднаціональний рівні регулювання [3, с. 112-115].

Проведене дослідження інвестиційного клімату в Україні дає підстави для узагальнення рекомендацій щодо вдосконалення існуючого національного механізму залучення ПІІ у контексті проголошеного державою курсу до модернізаційного розвитку. Означені заходи державної регуляторної політики стимулювання прямого іноземного інвестування поки не можуть забезпечити розв'язання всіх проблем активізації інвестиційної діяльності в Україні, однак, їх можна розглядати як основні напрями у сфері вдосконалення інвестиційного процесу. Послідовна реалізація вищезазначених механізмів державного регулювання ПІІ не лише стимулюватиме приплив іноземного капіталу, але й забезпечить максимально вигідне для України їхнє міжгалузеве та міжсекторальне розміщення відповідно до вимог обраної стратегії, сприятиме поліпшенню інвестиційного клімату в країні та у довгостроковій перспективі дозволить посилити конкурентні переваги національної економіки на міжнародному ринку.

Успішний досвід залучення прямих іноземних інвестицій у країнах Центральної та Східної Європи демонструє, що найбільш ефективним інструментом для залучення великих стратегічних інвесторів є спеціально підготовлені земельні ділянки, так звані промислові парки. Світовий досвід показує, що країни з ринками, що формуються, не здатні вийти з економічної кризи без залучення й ефективного використання іноземних інвестицій. Адже іноземні інвестиції, акумулюючи підприємницький, державний та змішаний капітали, сприяють формуванню національних інвестиційних ринків товарів і послуг. Зокрема, особливо актуальне вивчення зв'язку між припливом прямих іноземних інвестицій в економіку й структурними зрушеннями в ній, що зумовлена швидкими темпами зростання та розвитку транснаціональних корпорацій і посиленням процесу реструктуризації світової економіки.

Одним із першочергових завдань, що стоять перед Україною, є поліпшення інвестиційного клімату. Для цього передусім потрібно вжити

заходів із дерегуляції, запровадити систему безпеки інвесторів та захисту прав їхньої власності, а також інвестиційних стимулів (сприятливе законодавство для ведення підприємницької діяльності, надання іноземним інвесторам технічних та консультативних послуг тощо). Інвестиційні стимули є економічно виправданими, якщо вони допомагають залучити провідні компанії, за котрими йдуть інші інвестори, відкривають потенційні можливості від зменшення затрат на одиницю продукції, а також забезпечують навчання персоналу, впровадження нових технологій, компенсують витрати, пов'язані з іншими заходами [4, с. 55-57].

На основі структурних зрушень уряд повинен формувати інституційне підґрунтя, що забезпечить сприйняття економікою позитивних імпульсів до економічного зростання. При цьому замість часто необґрунтованого виокремлення пріоритетних галузей слід забезпечити здатність економіки без зовнішнього втручання ідентифікувати й підтримувати саме ті пріоритети, які сприятимуть модернізації та зміцненню національної конкурентоспроможності. У цьому зв'язку йдеться про такі інструменти, як підтримка експорту, інвестиційно-інноваційної діяльності, структуризація фінансової системи для підвищення національного інвестиційного потенціалу, стимулювання розвитку підприємництва та ін.

Дерегуляція умов інвестування та ведення підприємницької діяльності є найбільш прийнятною стратегією для залучення ПІІ та отримання довгострокової вигоди від цього, оскільки дає можливість скасувати складні та часто не надто дієві правила державного регулювання (державний контроль, бар'єри для підприємництва та конкуренції, нормативні перешкоди тощо), забезпечити ринок праці гнучкими й сучасними рішеннями, що сприяють поживленню підприємницької діяльності, послабити обмеження щодо іноземної власності та контроль цього процесу, зменшити кількість адміністративних, податкових і митних

бар'єрів, забезпечити належну інфраструктуру для інвестиційної діяльності [1, с. 31-32].

Таким чином, необхідно зосередити зусилля державних органів України на підвищенні ефективності при залученні ПІІ у вітчизняну економіку для її подальшого динамічного реформування та зростання добробуту населення. Найбільш значущими заходами у цьому зв'язку є створення сприятливого інвестиційного клімату, формування інвестиційної конкурентоспроможності, забезпечення інвестиційної безпеки, розвиток інвестиційної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Калита Т. А. Теоретичні та практичні аспекти зарубіжного досвіду фінансування інвестицій у системі партнерських відносин держави і бізнесу та імплементація його в Україні / Т. А. Калита // Бізнес Інформ. – 2017. – №9. – с. 29-34.

2. Редзюк Є. В. Прямі іноземні інвестиції: можливості для продуктивного економічного зростання в Україні / Є. В. Редзюк // Фінанси України. – 2017. – №3. – с. 96-110.

3. Терещенко Г. М. Компенсаційні механізми захисту інвесторів: зарубіжний досвід та українські реалії / Г. М. Терещенко, К. В. Клименко // Фінанси України. – 2017. – №10. – с. 110-126.

4. Квач Я. Економічні перспективи світової інвестиційної системи / Я. Квач, В. Коваль, А. Грималюк // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2018. – №1. – с. 49-60.

5. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України/з України: за країнами світу; країнами ЄС; видами економічної діяльності; по регіонах. Державна служба статистики України. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/ivv/ivv_u/ivv0617_u.zip

**ПРИНЦИПИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД
ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ**

Косарєв Т.В.

аспірант кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Київський національний торговельно-економічний університет

Анотація. В роботі представлені основні принципи реалізації концептуальних засад впровадження та забезпечення функціональності електронного урядування. Зазначені шляхи забезпечення даних принципів для подальшого розвитку державних інформаційних систем в Україні.

Електронне урядування, як складова публічного управління, базується на принципах. Державна політика розвитку інформаційного суспільства та електронного урядування повинна базуватись, насамперед, на принципах співробітництва та партнерства, що передбачає контроль дій держави з боку суспільства та бізнесу, виключає застосування командно-адміністративних моделей та директивних механізмів державного управління, нерівноправних взаємовідносин держави з іншими суб'єктами процесу та між собою.

Так, уряд стає платформою для створення суспільної вартості і соціальних інновацій. Він забезпечує ресурси, встановлює правила, виступає модератором у дискусіях, але дає змогу громадянам, недержавним організаціям і приватному сектору виконувати значну частину роботи» [1].

Крім вищевказаних принципів співробітництва та партнерства, державна політика впровадження електронного урядування повинна обов'язково будуватись на системі таких принципів як: розвитку (відкритості), сумісності, ефективності, надійності, безпеки даних, продуктивності, пристосування (адаптації).

Принцип розвитку (відкритості) ураховує можливість поповнення й оновлення функцій та складу інформаційних систем без порушень її функціонування.

Принцип сумісності означає, що при створенні системи мають бути реалізовані інформаційні інтерфейси, завдяки яким вона може взаємодіяти з іншими системами згідно встановлених правил (наприклад, з аналогічними системами країн Європи).

Принцип ефективності означає раціональне співвідношення між витратами на створення таких інформаційних систем і цільовими ефектами, досягнутими завдяки їх функціонуванню, причому, вони можуть набирати не тільки грошову форму, а й економію часу, якість державних послуг, певні зручності, нові функції, імідж тощо.

Принцип надійності передбачає, що державні інформаційні системи повинні нормально функціонувати в разі виходу з ладу технічних засобів та програмного забезпечення. З метою додержання цього принципу проводять дублювання інформації, технічних засобів, застосовують джерела безперебійного живлення. Інформація для користувачів системи повинна бути точною, доступною і надаватися йому без затримки згідно з їх запитамі. У разі виходу системи з ладу дані мають бути відновлені, а пошкодження - усунуто.

Принцип безпеки даних означає, що інформаційні ресурси повинні бути захищені як у процесі їх безпосередньої обробки та зберігання в системах, так і в моменти обміну між комп'ютерами. Має бути виключена можливість несанкціонованого доступу до даних в будь-якій системі; усі операції в системі мають реєструватися і будь-яке порушення системи безпеки має бути виявлене.

Потреба додержування принципу продуктивності системи впливає зі значної нерівномірності надходження потоків інформації, яку слід обробляти в певні проміжки часу, і жорстких вимог до термінів її обробки. Окрім того, інформаційні системи повинні мати певний запас потужності,

який забезпечує оперативне надання інформації користувачам за їх запитом незалежно від того, які інші роботи виконуються водночас цією системою. Оперативне надання користувачам інформації має вирішальне значення під час оцінювання системи та її ефективності.

Принцип пристосування (адаптації) означає придатність систем до модифікації та розширення, більш того, із часом системи можуть бути повністю перероблені, але їх інформаційні ресурси при цьому мають зберігатися. Водночас, із розширенням обсягів спектру задач державних органів, послуг і кількості користувачів систем, вони мають бути здатними до розширення, без порушення їх цілісності.

Ця система принципів має бути обов'язково доповнена принципом першої особи, згідно з яким, отримання позитивних результатів в розв'язанні будь-якої проблеми можливо тільки за умови, що особа, яка приймає рішення, особисто опікується цією проблемою, здійснює свій владний вплив на інших суб'єктів для розв'язання проблеми [2]. Прикладами країн, де успішно реалізовано цей принцип, є США, Велика Британія, Естонія та інші країни, в яких питаннями розбудови інформаційного суспільства, електронного урядування безпосередньо займаються президент, прем'єр-міністр та/або глава парламенту.

Список використаних джерел:

1. Барікова А. А. Електронна держава: нова ефективність урядування : [монографія] / А. А. Барікова. – Київ: Юрінком Інтер, 2016. – 224 с
2. Нижній Т.В. Теоретичні засади електронного урядування / Т.В. Нижній // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 20. – С. 112-116. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2017/25.pdf

УДК 338.2:640.4

**ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР РОЗВИТКУ КАНАЛІВ ЗБУТУ
ПОСЛУГ ГОТЕЛЬНИМИ ОПЕРАТОРАМИ**

Кислощасва І. Ю.,

здобувач освітнього ступеня «Магістр» за спеціалізацією

«Міжнародний готельний бізнес»,

Київський національний торговельно-економічний університет

Анотація. У статті здійснено аналіз впливу глобалізаційних чинників на функціонування підприємств готельного господарства. Визначено напрями розвитку каналів збуту послуг готельними операторами за умов глобалізації світової економіки.

Процеси економічної глобалізації, до яких активно залучається Україна, сприяють зростанню можливостей розвитку готельного бізнесу. Цей вид економічної діяльності є невід'ємною складовою національної економіки та суттєво впливає на формування інвестиційної привабливості країни. Входження міжнародних готельних операторів на ринок готельних послуг України та розвиток національних готельних мереж створюють можливості у середньостроковій перспективі збільшити внесок готельного господарства у ВВП країни до 6 %, експортних доходів – до 25 %, залучити іноземні інвестиції на суму 1,5 млрд грн, створити близько 35 тис. робочих місць; розвивати міжнародне співробітництво у сфері гостинності та покращити імідж країни [1, с. 66-68].

Посилення взаємозалежності національних економік сприяє підвищенню ефективності функціонування національних ринків та економічному зростанню внаслідок залучення іноземного капіталу й закордонного досвіду, а з іншого – призводить до підвищення залежності внутрішнього ринку від зовнішніх потрясінь, неочікуваних коливань, спекулятивних змін попиту і пропозиції, виникнення кризових явищ.

Формування механізму глобального регулювання взаємовідносин на ринку готельних послуг шляхом впровадження єдиних стандартів, що, з одного боку, породжує нові можливості в протистоянні глобальним кризам, а з іншого – призводить до втрати окремими державами контролю за національним ринком внаслідок відсутності дієвих механізмів імплементації зазначених норм і правил.

Нинішній стан українських підприємств готельного господарства характеризується нестійкими тенденціями розвитку, що в основному обумовлюється сезонними коливаннями попиту і неможливістю створення запасів специфічного продукту – готельної послуги, зростанням цін на послуги та недостатнім рівнем якості обслуговування при невисокій еластичності попиту. Становище також ускладнюється нестабільністю зовнішнього середовища, неузгодженістю процесів, які відбуваються на підприємствах, що не відповідають ринковим вимогам. Крім того, специфікою готельних послуг є те, що при зменшенні попиту підприємства не можуть реалізувати свої послуги в інший час в іншому місці, і якщо вони залишилися незатребуваними, то дохід буде втрачений. Готельні послуги не можна накопичувати чи зберігати, а тому через відсутність можливості зберігання послуг у готелях відбувається їх природна втрата. На відміну від виробництва, процес обслуговування споживачів обмежений у часі. У період зменшення попиту та при високих цінах на послуги невисокий коефіцієнт завантаження номерного фонду не можна відшкодувати збільшенням попиту у наступні періоди [2, с. 38-41].

Специфіка готельного бізнесу висуває певні вимоги до формування управлінських та маркетингових технологій впливу на споживача й зумовлена:

- багатофункціональним і міжгалузевим характером бізнес-процесів на ринку послуг;
- складністю прийняття споживчих рішень щодо придбання готельних послуг.

- суб'єктивними перевагами споживача щодо вибору готельного підприємства;
- різноманіттям пропозиції на ринку готельних послуг у кількісному і якісному вимірах [3, с. 274-279].

Проведений аналіз дає змогу дійти висновку про те, що канали збуту готельного продукту переміщують споживача до місця надання (споживання) даного продукту, тоді як канали розподілу переміщують готельні продукти від місця їх виробництва до потенційного споживача. Ці переміщення здійснюються у просторі та часі. Каналом збуту можна назвати напрямок дій готельного підприємства щодо потенційного клієнта, результатом яких є придбання клієнтом продукту готелю. Під каналом збуту слід розуміти той чи інший метод, за допомогою якого готельне підприємство дає можливість клієнту забронювати або відразу придбати номер або комплекс послуг, пропонує готелем. Зі збільшенням каналів збуту у готельного підприємства розширюється охоплення ринку потенційних споживачів, що сприяє зростанню його прибутковості. Кожен канал збуту сприяє як залученню нових клієнтів, так і дає змогу утримувати постійних споживачів, які забезпечують готельному підприємству значний дохід.

У сучасних умовах зниження попиту обумовлює зростання конкуренції на ринку, що спонукає підприємства застосовувати дієві важелі для підвищення своєї конкурентоспроможності. Виникає потреба в ефективному управлінні збутовою діяльністю готельних операторів з метою своєчасного адаптування до умов зовнішнього середовища та досягнення результативності бізнесу. Існуючі канали збуту готельних підприємств передбачають три основні методи збуту продуктів:

- прямий – готельне підприємство безпосередньо продає свої продукти споживачу;
- непрямий – збут продуктів, організований через незалежних посередників;

- комбінований – збут продуктів здійснюється через організацію із загальним капіталом фірми-виробника і незалежної фірми [4, с. 104-107].

Готельне підприємство формує перелік альтернативних збутових каналів, а потім порівнює їх за низкою факторів і вибирає найбільш підходящий для даного ринку. При цьому основними каналами збуту, які використовуються готельними операторами є, зокрема:

- прямі продажі через власний центр бронювання, що здійснюються відділом бронювання або віддаленим центром бронювання (офісом продажів). При мережевій структурі до цього каналу можна додати центральну систему бронювання ланцюга, часто інтегровану з системами управління готелями для централізації продажів готелями ланцюга в режимі реального часу;

- глобальні системи дистрибуції, які об'єднують в собі тисячі готелів в усьому світі. Йдеться про один з найбільш традиційних каналів, спрямований на роботу з туристичними агентствами та індивідуальними клієнтами;

- системи поширення Інтернету, оскільки існує достатня кількість готельних підприємств, що здійснюють продаж номерів через Інтернет;

- власний портал бронювання, коли сайт готелю може мати не тільки інформаційну складову, а й бути наділеним прямим каналом продажів;

- класичні туристичні агентства та сайти туристичних агентств.

Виважене управління діючими каналами розподілу і збуту дозволяє готельному підприємству здійснювати стратегічне планування свого бізнесу, адекватно реагувати на зміни ринку. Збільшення даних каналів сприяє більшому залученню клієнтів і у готельного підприємства з'являється можливість вибирати ті групи споживачів, які можуть забезпечити йому максимальний дохід. Іншими словами, при ефективному управлінні каналами продажів готельне підприємство може працювати в умовах, коли не клієнт вибирає підприємство, а коли готель зупиняється на виборі найбільш вигідних їй споживачів [2, с. 43-45].

Однак, при виборі посередників готельному підприємству необхідно мати на увазі, що збільшення їх числа обумовлює зростання витрат на продаж його продуктів й при цьому певною мірою втрачається контроль над споживачами, оскільки від посередників може надходити недостовірна інформація. Саме тому, перед вибором готельним оператором посередників, йому доцільно сформуванати збутову стратегію або мати план збуту, узгоджений із загальною маркетинговою стратегією підприємства.

Список використаних джерел

1. Мазаракі А. Детермінанти ревеню-менеджменту в готельному бізнесі / А. Мазаракі, М. Бойко, М. Кулик // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2017. – №4. – с. 66-78
2. Мельниченко С. Готельна мережа: вибір форми управління / С. Мельниченко, Т. Кудлай // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2017. – №3. – с. 38-48
3. Вітренко А.О. Сервісна економіка: теорія, сучасні виклики та глобальні тренди: монографія / А.О. Вітренко. – К.: Знання, 2016. – 413 с.
4. Бойко М. Суб'єктні технології у готельному бізнесі / М. Бойко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2016. – №4. – с. 104-113

УДК 316.2
КОНФЛІКТОГЕННИЙ ТА РИЗИКОГЕННИЙ ХАРАКТЕР
РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Резніков В.П.

Заслужений журналіст України

Українська суспільно-політична думка, якщо її носії здатні до адекватної реакції на турбулентність у світовому просторі, нині стикається з викликами, які вимагають щонайменше розпочати дискусію щодо якщо не докорінного, то багато в чому нового системного підходу до позиціонування держави в координатах передусім міжнародних економічних відносин.

Звернемося до кількох подій, що уже зробили сьогоднішній світ іншим, ніж зовсім недавно. Brexit став доконаним фактом як з точки зору непохитності демократичних процедур у розвиненому суспільстві, так і з точки зору домінанти національних інтересів над прописаними у міждержавних угодах положеннями щодо слідування загальним устремлінням. Далі - вихід Сполучених Штатів Америки з Транстихоокеанського торгового партнерства, а перед цим — велика пауза у перемовинах щодо Трансатлантичного торгового та інвестиційного партнерства. Крім того, 9 березня 2018 р. президент США підписав указ про введення імпортного мита на сталь і алюміній, згідно з яким завезена сталь на чверть втрачає конкурентоспроможність на американському ринку, а алюміній - на 10%. Цікавою є аргументація: глава американської держави вважає такий крок захистом національних інтересів, мито сприятиме створенню нових робочих місць і загальному оздоровленню економіки. Варто відзначити, що у США сьогодні уже діють 169 антидемпінгових правил щодо сталі, зокрема, 29 - проти Китаю [5].

Євросоюз в особі голови Єврокомісії заявляє про готовність до заходів у відповідь, а голова німецького Економічного об'єднання виробників сталі звинувачує США у нехтуванні правилами Світової організації торгівлі. США ж в особі президента негайно реагує і обіцяє ввести мито на ввезення в країну європейських автомобілів. Якщо до наведених фактів ставитися лише як до перманентного економічного протистояння або тимчасового ускладнення у зв'язку з суб'єктивними особистими якостями американського лідера, це буде схоже на реалізацію прислів'я про голову і пісок.

У запропонованих до обговорення питаннях є позиція щодо конфліктогенного та ризикогенного характеру розвитку українського суспільства в умовах глобалізації та європейської інтеграції. Нещодавнє повідомлення Національного банку України щодо стану товарообігу між Україною та Росією — яскравий приклад такого характеру. Згідно даних видно, що з січня по листопад 2017 року товарообіг зріс на 28,6%, при цьому імпорт російських товарів зріс на 38,6%, а експорт українських товарів - на 11,9% (в абсолютних цифрах різниця у 2 рази не на нашу користь) [2]. В абсолютних цифрах не на нашу користь і співвідношення експорту-імпорту між Україною і Євросоюзом. Це не наводить на думку, це - волає про необхідність реалізму в головах людей, котрі в силу різних історичних причин та закономірностей постали на чолі країни з метою подолати кількасотлітній період бездержавності. Десяткам мільйонів можна пробачити домінанту емоційності над раціональним мотивом прийняття доленосних стратегічних рішень. Тільки не провідникам.

А ось раціо має базуватися на чинниках конвергентних процесів у глобальній економіці. Дослідженнями доведено, що світова система справді формується з центру та периферійних компонентів. У цьому зв'язку не суб'єктивні особисті якості американського лідера відіграють вирішальну роль у прийнятті рішень, які він останнім часом прийняв. Річ у тому, що економічні, фінансові питання формують відповідний набір

політико-оборонних - через дипломатичні - заходів з метою забезпечення зростаючих потреб, з одного боку, в утриманні та нарощуванні власної міці, а, з іншого, - в узалежненні тих, що вирішили розвиватися.

Для дослідників міжнародних економічних відносин не є відкриттям, що консервування нерівності доведено практикою невідповідності декларацій програмних документів міжнародних фінансових організацій щодо конвергенції доходів на душу населення реальній політиці. Єдиний виняток стосується Японії, що у минулому столітті досягла зростання, адекватного розвиненим країнам періоду 1950-1973 років. Можна навести приклад інших частковостей, але вони підтвердять загальний висновок щодо стабільності в ієрархії світової економіки. Українські рішення у цьому аспекті упродовж останніх більш як двох десятиліть характеризувалися або як "голову у пісок", або як "якось буде". Наступний світоглядний крок має узгоджуватися з розумінням того, що зростання не є сталим потоком і має чимало дискретних елементів. А тому структурні трансформації мають колосальну ціну, яку не може забезпечити внутрішня потуга, з одного боку, а залучення інвестицій та, відповідно, інновацій спричиняє загострення у ланцюзі "створення-руйнація", з іншого.

Стратегічне рішення щодо відкритості економіки, яка передбачає залучення міжнародного капіталу, а також робочої сили, в українських реаліях перетворилося на зворотній процес. Як свідчить повідомлення Національного банку від 1 лютого 2018 року, за підсумками 2017 року найбільше українців виїжджали на заробітки до Польщі, Росії, Італії і Чехії. А за даними Eurostat, 87% дозволів на проживання, які українці отримали в Євросоюзі у 2016 році, їм надала Польща. Eurostat подає ще й такі дані: на початок 2016 року у Великобританії нараховувалося 931,7 тис. громадян Польщі, у Німеччині - 703,8 тис., в Ірландії - 124,6 тис., у Голандії - 110,9 тис., у Норвегії - 99,5 тис. тощо [1]. І якщо Польща при цьому демонструє економічне зростання, то значною мірою за рахунок українських заробітчан.

Довгострокове зростання, як свідчить теорія, а також практика, залежить від траєкторії економіки. Економічна політика, заснована на досвіді виробництва, може створювати порівняльні переваги. Історичний висновок, не засвоєний Україною, свідчить, що успішне зростання експорту в країнах, що розвиваються, було похідним від політики імпортозаміщення.

Суперечлива економічна політика продукувала і продовжує нарощувати негативні наслідки у площині макроекономіки та структурного реформування. Як з'ясувалося, різні форми макроекономічної нестабільності - не корельовані, одна із форм сталості може забезпечуватися за рахунок нестабільності іншої. А тому макроекономічна нестабільність стоїть на заваді зростанню в будь-якій формі. Прикметним є рядок згадуваного повідомлення НБУ 1 лютого 2018 року щодо того, що у 2018 році, попри посилення з боку банку жорсткості монетарної політики, інфляція залишається високою. Далі перелічуються фундаментальні інфляційні чинники тиску, що, по суті, є виразом державної політиці, яка породжує такі дисбаланси [3]. У контексті ж структурних реформ упевненість у взаємодії лібералізації та економічного зростання спричинила втрату цілих галузей. Повністю зігноровано доконаний стилізований факт, згідно з яким не можна застосовувати одне правило до всіх країн у певний проміжок часу або до однієї країни у різні проміжки часу. Це свідчить, що прийняті політичні рішення, як мінімум, не базувалися, з одного боку, на новітніх дослідженнях, а, з іншого, - передбачали будь-що, але тільки не стратегію національного самодостатнього економічного розвитку.

У цьому зв'язку події, екстрапольовані на українську практику економічного господарювання світові тенденції господарювання, є наочною демонстрацією надважливості пріоритету, попри глобалізовану, а фактично, незалежну світобудову, національних інтересів як єдиного способу посісти гідне місце у постійно конкуруючому середовищі.

Список використаної літератури:

1. Official website Eurostat [Electronic resource]. – Mode of access: <http://ec.europa.eu/eurostat>
2. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: bank.gov.ua
4. Інтернет портал “РІА Новини України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rian.com.ua/analytics/20170118/1020612119.html>
5. Protectionism in the 21st Century [Electronic resource]. – 2009. – Mode of access: https://www.kommers.se/Documents/dokumentarkiv/publikationer/2016/Protectionism%20in%20the%2021st%20Century_webb.pdf
6. Резнікова Н.В. Економічні виклики незалежності: конфлікт інтересів в умовах глобальної взаємодії / Н.В. Резнікова // Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право. — 2013. — №1. — С. 181—187.
7. Резнікова Н.В. Феноменологія незалежності в умовах економічної глобалізації / Н.В. Резнікова // Міжнародна економічна політика. — 2016. — № 1. — С. 52—73.

УДК 336.227.3:336.228.34

ЗАГРОЗИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ «БРУДНИХ» ГРОШЕЙ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Морозова М.А.

студентка, Національний авіаційний університет, м. Київ

Офшорні центри, як правило, мають репутацію «податкового раю», але крім уникнення сплати податків, їх широко використовують для легалізації та відмивання грошей. Сам термін «брудні» гроші використовують у випадку, коли гроші набуті нелегальним, злочинним шляхом, а самі дії, які приховують джерела надходження таких грошей мають назву «відмивання грошей».

Відмивання грошей переслідується законом у багатьох країнах, а особливо у США, Великій Британії, Німеччині, Швейцарії. Зазвичай процедура легалізації «брудних» грошей відбувається у банківській системі, на ринку капіталу чи у системах страхування, використовуючи ті галузі економіки, де можна найлегше приховати злочинні дії, це насамперед стосується ринку нерухомості, торгівлі підакцизними товарами, автомобілями чи товарами мистецтва.

Проблема відмивання брудних грошей притаманна багатьом країнам, що пов'язано з організованою злочинністю: работоргівлею, терористами. Легалізація незаконно отриманих грошей в нашій країні має свою специфіку. Відмиванням незаконно отриманих грошей займаються політики, чиновники чи правоохоронці. Все це є прямим наслідком тінізації економіки. Згідно з новим дослідженням, опублікованим Інститутом прикладних економічних досліджень Німецького університету в Тюбінгені (IAW), грецька тіньова економіка оцінюється в середньому 21,5 відсотка ВВП. Такі держави як Італії та Іспанії також мають тіньові економіки відповідно 19,8 та 17,2 відсотка ВВП. У Сполучених Штатах, прийняття готівки без декларації, здається, не настільки ж поширене і

відповідає – 5,4%. В Україні рівень тіньової економіки за даними Міністерства економічного розвитку у першому кварталі 2017 року склав 37% від ВВП, що на 6% менше у порівнянні із першим кварталом 2016 року. Це стало можливим за рахунок економічного зростання на фоні макроекономічної стабільності, зростанням заробітної плати населення України та поліпшення бізнес-клімату.

Найпопулярнішим методом відмивання коштів є саме виведення коштів за кордон та інвестування в офшорні зони. На другому місці операції з цінними паперами, далі йде оформлення вантажів на фіктивні фірми та операції зі страхуванням. Досить поширеним є легалізація прибутків через придбання підприємств, які розоряються, щоб вивести наче легально отримані прибутки, або отримання легального прибутку від вкладених нелегально отриманих інвестицій у нерухомість.

У подоланні даної проблеми важливу роль відіграє міжнародне співробітництво, а саме Віденська конвенція, що була ухвалена на конференції ООН у 1988 році. На даний момент до цієї конвенції приєдналися більшість країн світу. У 1990 році була прийнята Всесвітня програма дій, розроблена ООН. Основним координатором у боротьбі із злочинністю відіграє Програма ООН з контролю над наркотиками UNDCP. Крім ООН у боротьбі із відмиванням грошей відіграє важливу роль Міжнародна організація карної поліції та Всесвітня митна організація. На сьогодні провідною організацією яка бореться з відмиванням грошей є ФАТФ.

Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри економіки повітряного транспорту Національного авіаційного університету Полоус О.В.

УДК 336.227.3

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Федоренко О.О.

студент, Національного авіаційного університету¹⁵

Економічний успіх держави та досягнення високих показників в економіці залежить в основному від інвестиційної діяльності, що зумовлює необхідність формування науково обґрунтованого забезпечення інвестиційних трансформацій економіки.

За допомогою залучення інвестицій Україна зможе підвищувати продуктивність освоєння своїх ресурсів і завдяки цьому збільшувати обсяги виробництва. Бажаний результат визначається абсолютними та відносними перевагами. Інвестиції з інших країн світу для України – це гарантований розвиток продуктивних сил і зростання рівня життя населення.

Державне регулювання інвестиційної діяльності визначається показниками соціального і економічного розвитку країни, регіональними програмами розвитку господарства, державним і місцевими бюджетами, передбачуваними обсягами державного фінансування інвестиційної діяльності.

Для залучення іноземного інвестування можуть створюватися пільгові умови інвесторам, що здійснюють інвестиційну діяльність, а саме в найбільш важливих суспільних напрямках. В першу чергу – це соціальна сфера, покращення технічного і технологічного виробництва, створення робочих місць для людей, в галузі культури, освіти, охорони здоров'я та середовища.

---

¹⁵Науковий керівник: Гричкосдова М.В., к.е.н., доцент кафедри економіки повітряного транспорту Національного авіаційного університету м. Київ, Україна

Регулювання умов інвестиційної діяльності здійснюється за такими напрямами:

- політика ціноутворення;
- роздержавлення і приватизація власності;
- антимонопольні заходи;
- визначення умов користування землею, водою й іншими природними ресурсами;
- проведення державної експертизи інвестиційних програм та проектів будівництва;
- подання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик на розвиток окремих регіонів, галузей, виробництв;
- система податків з диференціацією суб'єктів і об'єктів оподаткування, податкових ставок і пільг. З метою регулювання інвестиційного попиту Верховною Радою України може вводитися диференційований податок на інвестиції;

Державне управління інвестиційною діяльністю базується на таких принципах, як:

- принцип послідовної децентралізації інвестиційного процесу та розширення змішаного фінансування інвестиційних проектів;
- принцип вдосконалення законодавства про інвестиційну діяльність;
- принцип взаємної відповідальності інвесторів і держави;
- принцип юридичної відповідальності інвесторів за порушення вимог законодавства України або міжнародних договорів;
- принцип залучення іноземних інвестицій переважно для реалізації державних пріоритетних програм (проектів), спрямованих на здійснення структурної перебудови економіки та надання переваги завершенню раніше розпочатих будов, технічному переоснащенню та реконструкції діючих підприємств.

На сьогоднішній день економіка України є не самою привабливою для інвестування іноземних коштів зі сторони зацікавлених сторін.

Основними причинами зниження активності інвестиційної діяльності в Україні, є:

- нерозвиненість інвестиційних інструментів та інвестиційного ринку;
- неналежна підготовка інвестиційних проектів та програм та їх недієвість;
- несприятливий інвестиційний клімат;
- недосконала законодавча база.

На нашу думку, для збільшення обсягів інвестицій в економіку нашої країни як на макро-, так і на мікрорівнях необхідно:

- розвивати інвестиційний ринок та сприяти його інтеграції у світовий простір;
- продовжувати формування сприятливого інвестиційного клімату;
- забезпечувати прозорість, «партнерські» відносини між державою та інвестором.

Лише активна державна позиція та комплексний підхід до вирішення проблем, які на сьогоднішній день існують в економіці країни на мікро- і макрорівнях, дадуть можливість Україні найбільш ефективно використати свій потенціал в сфері залучення інвестицій, що стане головною причиною її постійного економічного розвитку в найближчому майбутньому.

УДК 341

**COULD THE EURO-ATLANTIC INTEGRATION OF UKRAINE
“GUARANTEE ITS SECURITY”? CONTROVERSY OF PUBLIC
SUPPORT FOR JOINING NATO THROUGHOUT 2008-2018 IN
UKRAINE.**

Дейнеко Д.

Студент 4 курсу спеціальності «міжнародне право» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т.Г.

Шевченка

Formal relations between NATO and Ukraine began when Ukraine joined the North Atlantic Cooperation Council¹⁶ (later renamed the Euro-Atlantic Partnership Council), immediately upon achieving independence following the break-up of the Soviet Union. It is worth mentioning, that Ukraine was the first member state of the Commonwealth of Independent States (CIS) to join the Partnership for Peace (PfP)¹⁷ in 1994. Nearly 16 years ago Ukraine announced its official decision to join the North Atlantic Treaty Organization. However, nothing has changed significantly since then.

In conformity with Article 1 of the North Atlantic Treaty¹⁸, the State-Parties «should settle any international dispute ... in such a manner that international peace and security and justice are not endangered». Despite these endeavors, that reflect Article 18 of Ukraine`s Constitution<sup>19</sup> the population didn`t feel safe to be on the NATO side. In one of the surveys the question, “Which model of securing the national defense of Ukraine is the most optimal?” most citizens (37.1%) chose the beyond – bloc status, 19.3% the Collective

---

16NATO-Ukraine “A Distinctive Partnership“. Режим доступу: https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2007_06/20090304_nato-ukraine2007-e.pdf

17Signatures of Partnership for Peace Framework DocumentРежимдоступу: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm

18The North Atlantic Treaty. Режим доступу: https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_17120.htm

19Constitution of Ukraine. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

Security Treaty Organization, and only 12.8% NATO²⁰. (The assessment was carried out in 2008 by Razumkov Centre.)

The leader of the Party of Regions, who won the elections in 2010, decided to change the policy of his predecessors and stop the further alignment with NATO. At that time the Ukrainian parliament passed the bill²¹ on the rules of internal and external policy, in which Art. 11 describes Ukraine as a beyond – block state avoiding dependence on particular states, group of states or international organizations. In October 2013 Ukraine had finally decided to abandon its long – lasting attempts to join NATO. It was believed that NATO 1) is an aggressive imperialist block, 2) that needs a lot of additional funds. Moreover, 3) it could have ultimately spoiled relations with Russia. (The poll was conducted by the Center for Democratic Initiatives in October 2012²².)

A sharp change in the opinion of Ukrainian society about NATO took place in the beginning of 2014. Undoubtedly, the Russian military aggression in 2014 has become the starting point for the most significant in the history of independent Ukraine's transformation of public opinion about NATO. Since then the support for the idea of Ukraine's accession to the Alliance has grown considerably: 33% in support of NATO was achieved in May 2014, and in September 44% supported the country's entry into the North Atlantic Alliance.

At the same time, it is indicative that the upward dynamics was observed not only in more Atlantic-oriented regions of the West and the Center, but also in the South and East of Ukraine²³, as well as in the Donbass, where the prospect of Euro-Atlantic integration had not previously found tangible support.

Political elites in Ukraine, in turn, have tried to capture a new wave of rapidly changing social sentiment towards NATO. And already at the end of 2014, the Ukrainian parliament abolished the so-called "non-aligned status" of

---

²⁰**The Difficult and Long Way of Ukraine to NATO.** Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/298730730_The_Difficult_and_Long_Way_of_Ukraine_to_NATO
²¹**BBC News. Ukraine's parliament votes to abandon NATO ambitions.**Режимдоступу: <http://www.bbc.com/news/10229626>

²²**Center for Democratic Initiatives.**Режим доступу: <http://dif.org.ua/category/opinion-polls>

²³**Razumkov Center. Ukrainians supporting NATO membership in minority – poll.** Режим доступу: <http://en.interfax.com.ua/news/general/204811.html>

Ukraine, which was approved by the submission of former President Viktor Yanukovich in 2010, although he did not proclaim a clear course for membership in NATO. However, in February 2017, the President of Ukraine Petro Poroshenko in an interview for the German edition made an unexpected statement about the intention to hold a referendum on Ukraine's membership in NATO²⁴, while appealing to the current trends of public opinion. Later, on the initiative of the President, a new approach to tighten the relations with NATO was approved at the level of Ukrainian legislation.

On June 8, 2017, the Verkhovna Rada of Ukraine made some legislative changes in the part of the Euro-Atlantic integration of Ukraine which defined, in particular, "the membership in the North Atlantic Treaty Organization" as a foreign policy priority of the country. At the same time, Ukrainian president during his meeting with the Secretary-General NATO Jens Stoltenberg in July 2017 noted that "Ukraine has a clear timetable or road map on what needs to be done to meet the criteria for NATO membership by 2020. Thus, the official policy vector of Ukraine pointed at the Euro-Atlantic integration was gradually transformed in line with actual changes in public opinion and progressive development of State policy.

The last events, including aggressive action of the Russian president Vladimir Putin towards Ukraine, have increased the positive attitude of the Ukrainian society towards NATO, which is shown in the sociological research.

It is not hard to notice, having taken into consideration the occupation of Crimea by Russian troops and the conflict in the East of the country, that as a partner of NATO Ukraine does not enjoy the safety guarantees. In the situation of the prolonged conflict, Ukraine cannot become a member of NATO either, since the laws and internal procedures of the Treaty forbid accepting states that are objects of arguments or aggression.

---

²⁴Reuters. Ukraine's Poroshenko plans referendum on NATO membership: German media. РЕЖИМ доступу: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-nato/ukraines-poroshenko-plans-referendum-on-nato-membership-german-media-idUSKBN15H05K>

The Euro-Atlantic integration is Ukraine's strategic goal. However, one should keep in his mind that intensified Dialogue never guaranteed an invitation to join the Alliance. According to the Secretary of the NSDC of Ukraine, in comparison with 2014, today Ukraine has a qualitatively new army capable of defending the country.

This Article is intended to demonstrate the correlation between the increasing threat to a State and decreasing skepticism concerning the NATO in a state of emergency. The threshold for the recognition of the NATO as an only organization which membership may gain cease-fire regime is extremely high. Thus, the Ukrainians, including me, rely mostly on their individual capacities to protect both territorial and cultural integrity of Ukraine.

Even if para. 11 of Article 6 of the Law “On the National Security of Ukraine”²⁵, provides that the aim of Ukraine is Membership in NATO, one should not ignore para. 1 of Article 6 of the same law, «the Priorities of Ukraine's national interests are to safeguard the constitutional rights and freedoms of its citizens.»

---

²⁵*Law “On the National Security of Ukraine”*.Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

УДК 908

**ПЕРСПЕКТИВИ ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ КРИЗИ
РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Рашевська К.²⁶

Студентка IV курсу спеціальності «Країнознавство» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Будь-який регіональний інтеграційний проект, у тому числі європейський, розвивається за типовою логікою: розширення задля залучення більшої кількості держав, себто нових ринків збуту товарів, праці, капіталу, послуг та інформації. З цієї точки зору, варто говорити про межі подібного процесу, так званий «парадокс участі» за Майклом Ніколсоном, який полягає у тому, що чим меншою є кількість і ступінь різноманітності учасників міжнародних взаємодій, тим більш впорядкованою стає система міждержавних відносин і більш передбачуваними дії окремих акторів та їхні наслідки [4]. На 2018 рік членами ЄС є 28 держав, не враховуючи поступового розгортання процесу виходу Великої Британії. Тобто, можна твердити, що ми маємо справу з безпрецедентним випадком «звуження», а не розширення цього об'єднання. За таких обставин, з'явилася риторика щодо майбутнього «поповнення» в Європейському Союзі, буцімто для того, щоб хоч в якийсь спосіб нівелювати значні економічні втрати. Однак, опираючись на *Стратегію розширення*, оприлюднену в лютому 2018 року, можна зробити висновок про зміцнення відносин Євросоюзу виключно з країнами Західних Балкан з перспективою надання їм членства у спільноті («концепція WB6») [5]. Слід зазначити, що ці країни аж ніяк не вирізняються потужністю економік та відповідністю всім 35 «копенгагенським критеріям».

---

²⁶Науковий керівник доц. Кривонос Р.А.

Найбільше шансів якнайшвидше опинитися у складі єдиної Європи мають Чорногорія та Сербія, вступ яких передбачається не раніше 2025 року. У той же час, якщо перша з держав вже відповідає 28 критеріям приєднання і знаходиться на стадії виконання ще трьох, то друга – ледве впоралася з десятьма. Окрім того, обидві країни характеризуються наявністю потужного дестабілізуючого російського фактора, а Сербія, до того ж, має безкомпромісну позицію щодо визнання Косово та конфлікту з сусідньою Хорватією щодо приналежності острова Вуковар.

Інші держави регіону: Албанія, Боснія і Герцеговина, Косово та Македонія теж не є найпривабливішими кандидатами на членство в ЄС. Підвищений ризик виникнення економічної нестабільності, політична та економічна залежність від третіх країн, низький рівень фінансової безпеки, негативний вплив міграційної кризи, відсутність консолідованої позиції у внутрішньо-регіональній політиці, підвищений конфліктогенний потенціал, загроза релігійного екстремізму тощо гальмують подальший прогрес у їхніх євроінтеграційних прагненнях [3].

Немає консенсусу щодо перспективи членства Західних Балкан у ЄС і серед «локомотивів» об'єднання. Якщо Німеччина вбачає в такому кроці можливість розширити ринки збуту своїх товарів, то Франція, пригадуючи, на думку її політиків, «завчасне» включення Румунії та Болгарії до Євроспільноти 2007 р., не готова сплачувати більше, аніж отримувати від інтеграції слабких у політичному та економічному плані акторів. Чи не єдиним аргументом «за» у цьому випадку стає регіональна безпека, адже реалізація «концепції WB6» має перспективу стати своєрідним «експортом стабільності» на Балкани.

Якщо *Стратегія розширення ЄС* дала надію щодо членства Західним Балканам, то заключна *Декларація* саміту країн Східного партнерства, що проходив у листопаді 2017 року у Брюсселі, на думку окремих дослідників, фактично поховала європейську перспективу України у найближчий проміжок часу [1]. Попри активізацію співпраці з

ЄС, починаючи з 2014 року, здобутки нашої держави «на шляху в Європу» не є однозначними:

- ратифіковано Угоду про асоціацію, яка, втім, не гарантує ні членства, ні військової допомоги, ні лібералізації умов працевлаштування, хоча українці – запорука економічного «ефекту золотоволоски» в Польщі, частково, Угорщині і Словаччині.

- прийнято регламент щодо тимчасових торговельних преференцій, звідки зростання с/г експорту, однак за багатьма видами продукції квоти вичерпуються у перші дні року, а експорт деяких важливих товарів так і не лібералізовано (короп, яйця, яловичина).

- ЄС – став першим за обсягом торговельним партнером України (37,1%), втім, зміни в товарній структурі експорту (зменшення торгівлі металами, машинами, хімією) загрожують нашій державі деградацією економіки збільшенням ролі первинного сектору та зростанням дефіциту платіжного балансу.

- Якісні зміни на ринку газу, побудова інтерконектора (газопровід, що проходить між Великою Британією та континентальною Європою), членство в Енергетичному співтоваристві дозволили диверсифікувати газові поставки, а впровадження статистичного компендіуму ЕСА 95 (European System of Accounts) посприяло реформі бюджету та податкової системи.

- Виділено 12,8 млрд. євро (найбільша сума для країни, яка не є членом ЄС) на інші реформи (судової влади, медичної та пенсійної сфери, створення антикорупційних установ), однак відчутних перетворень не відбулося і довіра населення до них мізерна (наприклад, за сприйняттям корупції Україна досі знаходиться на 131 місці серед країн світу).

- Більш відчутними стали безвіз, асоціація з Євроатомом (Європейська спільнота з атомної енергії), Горизонтом-2020 (Рамкова програма Європейського Союзу з досліджень та інновацій), Erasmus+ (

програма академічних обмінів), дипломатична та гуманітарна підтримка України перед російською агресією.

- Помітно покращав бізнес-клімат (76 позиція в міжнародному рейтингу країн "Doing Business"), зріс потік інвестицій (при цьому не лише з ЄС, але КНР, Близького Сходу), однак рівень витрат населення скоротився, що негативно для внутрішнього ринку.

- Так і не з'явилися мережа ВЕЗ (вільних економічних зон), найбільш адаптивна для Заходу України, і шосту програму економічної допомоги т.зв. «План Маршала».

- Україна, яка в окремих сферах досягла конкурентоздатності (ІТ, пошиття брендового одягу, електрокари), лишається поза субрегіональним партнерством (нашу державу так і не запросили на саміт Тримор'я, що проходив у Варшаві в червні 2017 року).

Таким чином, Україна виконала лише 15% зобов'язань, що викликає досить стриману реакцію ЄС. Неврегульованість ситуації на Сході нашої держави, слабкі успіхи в боротьбі з корупцією, імітація реформ у судовій та пенсійній сфері, низька конкурентоздатність економіки поряд зі значною чисельністю населення, реальним потенціалом підірвати монопольне становище європейських лідерів на ринку окремих видів товарів, кризою європейського інтеграційного проекту в цілому, відсутністю послідовності у проведенні зовнішньої політики та її залежність не від державного інтересу, а від позиції владних кіл роблять подальше членство України в об'єднанні примарним та малоймовірним не лише в короткостроковій, але й в середньостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1.Капітоненко М. Україні варто забути про членство в ЄС [Електронний ресурс] / М. Капітоненко // Голос столиці. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://gs.fm/experts/20180111/6585060.html>.

2.Котенко Е. Евросоюз хочет расширения, но... не за счет Украины
РИА Новости Украина:

<https://rian.com.ua/view/20180205/1031988211/Ukraine-Europe-rasshirenje.html> [Электронный ресурс] / Е. Котенко // РІА. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://rian.com.ua/view/20180205/1031988211/Ukraine-Europe-rasshirenje.html>.

3.Максакова М. А. Страны Западных Балкан на пути в Европейский Союз: проблемы и перспективы / М. А. Максакова. // Российский внешнеэкономический вестник. – 2016. – №11. – С. 42–56.

4.Садыкова Э. Проблемы межцивилизационного взаимодействия и негосударственные акторы в современных международных отношениях [Электронный ресурс] / Э. Садыкова. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <https://interaffairs.ru/jauthor/material/648>.

5.A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans. // EUROPEAN COMMISSION. – 2018. – С. 1–19. – Режим доступа ?

Матеріали до друку підготували

к.е.н. Анісімова О.Ю., к.е.н. Риляч Н. М.

Роботи опубліковані в авторській редакції.

Оргкомітет не несе відповідальність за достовірність інформації та будь-яких відомостей, поданих в рукописах.

Scientific proceedings prepared for publishing by:

Olga Anisimova (PhD in Economics), Nataliia Rylach (PhD in Economics).

Papers are published in author's edition.

Organizing Committee is not responsible for the accuracy of the information in the submitted manuscripts.